

Neerlandica extra Muros. Jaargang 1980

bron

Neerlandica extra Muros. Jaargang 1980. Coutinho, Muiderberg 1980

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_nee005198001_01/colofon.php

© 2015 dbnl

dbnl i.s.m.

[Neerlandica extra Muros - voorjaar 1980]

Van de IVN

Reacties op resoluties. De lezers van *NEM* en in het bijzonder diegenen onder hen die het Zevende Colloquium Neerlandicum hebben bijgewoond, zullen wel eens willen weten wat er nu met die aangenomen resoluties is gedaan. We hebben ze in de eerste plaats gestuurd aan die instanties die door de indieners van de resoluties waren genoemd. In sommige gevallen zijn er later nog een paar adressen bijgekomen. De tekst van alle resoluties is gestuurd aan de Ministeries van Buitenlandse Zaken in België en Nederland, het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur en het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, en het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.

Voor de tekst van de resoluties verwijs ik u naar *NEM-33*, blz. 7.

Resolutie I, over de geringe plaats die het Nederlands inneemt aan de drie instituten voor Vertalers en Tolken in de Bondsrepubliek, werd gestuurd aan:

- Fachbereich Angewandte Sprachwissenschaft te Germersheim;
- Fachbereich für Angewandte Sprachwissenschaft sowie Übersetzen und Dolmetschen in Saarbrücken;
- Institut für Übersetzen und Dolmetschen te Heidelberg;
- Ministerium für Wissenschaft und Kunst Baden-Württemberg;
- Kultusministerium Saarland;
- Kultusministerium Rheinland-Pfalz;
- Kultusministerkonferenz;
- Westdeutsche Rektorenkonferenz;
- C.I.U.T.I. (Genève).

Tot nu toe - dat 'nu' is 25 februari 1980 - zijn op deze resolutie de volgende reacties ontvangen:

1. *Johannes Gutenberg-Universität, Fachbereich Angewandte Sprachwissenschaft:* uit het uitvoerig antwoord van de Dekaan, prof. dr. Klaus Pörtl, nemen wij de belangrijkste gedeelten hier over:

‘Wir begrüßen sehr die Initiative der Internationale Vereinigung voor Neerlandistiek, weil die Ausbildungssituation der niederländischen Abteilung, vor allem in der Ausrichtung der Dolmetscher, bei uns zu gravierenden Engpässen geführt hat. Unsere in der Priorität an erster Stelle stehende Stellenforderung nach einer BAT II-a-Stelle für Niederländisch ist bis heute noch nicht berücksichtigt worden. Wenn die zur Zeit laufenden Haushaltsberatungen keine Stelle für den Fachbereich für die niederländische Abteilung erbringen, würde die einzige Ausbildungsstätte für Niederländisch als Ausbildungsziel Diplomdolmetscher in der Bundesrepublik Deutschland ab dem Sommersemester 1980 nicht mehr existieren.’

Hij geeft dan een overzicht van het programma en de aantallen studenten. In het wintersemester 1978/79 waren voor het vak Nederlands ca. 100 studenten ingeschreven, in het zomersemester ca. 90, in het wintersemester 1979/80 weer ca. 100.

Over het 'Lehrpersonal' schrijft de Dekaan dan het volgende:

‘Im Wintersemester 1979/80 ist die Stelle des Akad. Oberrats besetzt, der Lehrauftrag ist vakant. Die Vergabe des Lehrauftrags stösst wegen geringer Dotierung bei sehr hohem Arbeitsaufwand und meist weiten Anfahrtwegen bereits seit langem auf grosse Schwierigkeiten und hat sich im laufenden Semester als unmöglich erwiesen. Auf diese Weise ist ein ganzer Studiengang (Diplomdolmetscher) in Gefahr.’

Prof. Pörtl hoopt dat het mogelijk zal zijn ‘dass statt des bisherigen Lehrauftrags kurzfristig eine im Haushaltsplan bereits ausgewiesene Stelle eines Wissenschaftlichen Angestellten zur Abhaltung von Lehrveranstaltungen (BAT Ila) zur Besetzung freigegeben wird’.

‘Nach der Besetzung einer solchen Stelle eines Wissenschaftlichen Angestellten zur Abhaltung von Lehrveranstaltungen könnte das Niederländische als zweite Fremdsprache am Fachbereich Angewandte Sprachwissenschaft in befriedigendem Umfange für Übersetzer und Dolmetscher angeboten werden. Nachfrage von Seiten der Studenten besteht, wie man obigen Angaben entnehmen kann, in hohem Masse [...]. Die Nachfrage nach Absolventen mit Niederländisch als zweiter oder dritter Fremdsprache ist ebenfalls relativ gross. Für einen vollen Ausbau des Niederländischen als zweiter (und dritter) Fremdsprache wäre also eine Schaffung bzw. endgültige Zuweisung einer Stelle nach BAT Ila unumgänglich.’

2. Ook *Fachbereich 8 van de Universiteit van het Saarland* heeft gereageerd. Op 8.1.1980 schreef prof. dr. W. Wilsz ons o.a.: ‘Ich stimme mit Ihnen darüber überein, dass das Niederländische als Sprache der europäischen Gemeinschaften und als Sprache zweier wichtiger Handelspartner der Bundesrepublik Deutschland in der Berufspraxis des Übersetzers und Dolmetschers eine wichtige Rolle spielt.

Leider haben sich die Studenten unserer Fachrichtung bei der Wahl ihrer Studienfächer dieser Tatsache nur in sehr geringem Masse aufgeschlossen gezeigt. Während der etwa 15 Jahre des Bestehens der niederländischen Abteilung an der hiesigen Fachrichtung hat die Gesamtzahl an Studenten, die Niederländisch als Zweitsprache gewählt haben, niemals über 15 gelegen. Diese Tatsache ist von der Leitung der Universität des Saarlandes immer wieder bemängelt worden, insbesondere hat man die Zuweisung neuer Planstellen für des Institut in den letzten Jahren immer wieder von der Schliessung “unrentabler” Sprachabteilungen abhängig gemacht.’

Dank zij de financiële steun van het Belgische en het Nederlandse Ministerie kon er in samenwerking met de Universiteit des Saarlandes sedert het wintersemester 1978/79 wel een taalcursus Nederlands (8 uur) worden gegeven voor ‘Hörer aller Fakultäten’. Het aantal deelnemers aan deze cursus ligt aanzienlijk hoger dan vroeger het aantal studenten in de Nederlandse afdeling van het Tolkeninstituut.

3. *Het Ministerium für Wissenschaft und Kunst van Baden-Württemberg* betreurt het dat het antwoord op de resolutie negatief is. Regierungsdirektor Schnarrenberger deelde ons op 4.2.1980 mee ‘dass das Land Baden-Württemberg gerne den Ausbau des Faches Niederländisch an der Universität Heidelberg fördern würde. Die gegenwärtige personelle Ausstattung des Faches Niederländisch lässt es nicht zu, Niederländisch als erste Fremdsprache anzubieten.’

Het ziet er naar uit dat in deze toestand binnen afzienbare tijd geen verbetering zal komen.

4. *Het Kultusministerium van Rheinland-Pfalz* berichtte ons dat een definitief antwoord pas te verwachten is als ‘die von uns in dieser Angelegenheit angeforderte Stellungnahme des Fachbereichs Angewandte Sprachwissenschaft Germersheim vorliegt’.

5. *De algemeen secretaris van het CIUTI* in Genève, prof. dr. F.C. de Clavé, schreef ons: ‘Sans me prononcer sur le contenu de la recommandation en question, j'ai l'honneur de vous signaler que chaque Institut membre de la CIUTI est libre dans l'organisation de son programme d'études et que ces programmes ne sont pas soumis à l'appréciation par la CIUTI.’

De resoluties 2 en 4 betreffende respectievelijk het onderwijs van het Nederlands in Frankrijk en Italië hebben tot nu toe maar één antwoord opgeleverd. Wat de gezamenlijke resoluties betreft, deelde het Belgische Ministerie van Buitenlandse Zaken ons op 27.11.1979 mee dat de Vertegenwoordiging bij de Europese Gemeenschappen en de Belgische Ambassades in Rome en Bonn van de aangenomen resoluties in kennis werden gesteld. Uit mededelingen van de Belgische Ambassade in Parijs is gebleken dat de Franse regering waarschijnlijk niet de suggesties van de heer J. Pelletier inzake het onderwijs van vreemde talen zal volgen. De verklaringen van de heer Pelletier zouden niet in overeenstemming zijn met de houding die de Franse regering ter zake aanneemt.

Over de derde resolutie (betr. het opheffen tijdschrift *Delta*) kan ik hier kort zijn. De enige reactie hierop kwam van de heer A. van Marle, destijds redacteur van *Delta*, aan wie de tekst ter kennisneming was gezonden. Hij deed ons nog wat suggesties aan de hand voor adressen waaraan de resolutie eveneens gestuurd zou kunnen worden.

(hme)

Van buiten de muren / *Europa*

Bondsrepubliek Duitsland

Universität München. Hier is als ‘Lektorin für Niederländisch’ werkzaam mw. Sigrid P.E. van Audekerke. Zij volgde in deze functie de heer E.G. de Langen op. Mw. van Audekerke bezit de Belgische nationaliteit. Zij studeerde Germaanse Filologie aan de Rijksuniversiteit Gent (Duits/Nederlands) waar zij in 1978 haar licentiaat behaalde op een verhandeling over ‘Zum Wortschatz des deutschen Zionismus bei Theodor Herzl’. Een jaar later slaagde zij aan dezelfde universiteit voor het examen voor de ‘Aggregatie voor het Hoger Secundair Onderwijs’. Van 1.10.1978 tot 31.7.1979 studeerde zij dank zij een beurs van de D.A.A.D. aan de universiteit van München.

Universität Regensburg. Mw. van Audekerke deelde ons mee dat zij aan deze universiteit de leeropdracht van dr. C. ter Haar heeft overgenomen. Zij geeft hier per week 2 × 2 uur Nederlands voor gevorderden. Dr. ter Haar is thans als lector verbonden aan de Johann-Wolfgang-Goethe-Universität in Frankfurt/Main.

Universität Trier. Het doet ons genoeg dit overzicht van het Nederlands in de Bondsrepubliek te kunnen besluiten met een ‘nieuwe’ universiteit. De naam van de docent is ons niet onbekend. Lic. Carlos Vandoorne was tot 1.10.1978 verbonden aan de Universiteit van Saarland in Saarbrücken. Sinds 1 oktober 1979 geeft hij in het Sprachzentrum van de universiteit Trier 6 uur per week Nederlands. De cursus voor beginners wordt door ongeveer 35 studenten gevolgd. Als materiaal gebruikt de heer Vandoorne J.G. Wilmots, *Voor wie Nederlands wil leren* 1 en 2. Met ingang van het volgend jaar zal ook een cursus voor gevorderden worden aangeboden. De heer Vandoorne vindt het jammer dat de lessen om verschillende redenen 's avonds moeten worden gegeven. ‘Uitputtingsverschijnselen’ zijn dan niet ongewoon.

(hme)

Frankrijk

Université de Lille III. In het ‘Centre d'études néerlandaises’ (voor de duidelijkheid staat er achter: ‘Flandre et Pays-Bas’) van deze universiteit gonst het van de activiteiten. Niet alleen in de vorm van colleges, examens en wat dies meer zij. Directeur Walter Thys en de zijnen boden in het academisch jaar 1979-'80 een vijftal programma's aan, waarvan wij onlangs de aankondigingen onder ogen kregen. Volledige vermelding van al het gebodene zou weinig zinvol zijn: het zou al te veel plaatsruimte vergen en als deze regels in druk verschijnen, is het seizoen voorbij, want de laatste evenementen vinden eind april plaats. Maar het leek ons wel goed een kort samenvattend overzicht te geven, als informatie voor de *NEM*-lezer over wat er allemaal

gebeurt in Rijsel, dat zo dicht bij de Lage Landen ligt, maar deel uitmaakt van een taalgebied waarmee het Nederlandse het meest in een concurrentiepositie staat.

Op het gebied van de Nederlandse taalkunde werden gastcolleges gegeven door de professoren Feitsma (VU Amsterdam), Stoops (Port Elizabeth), Hoebeke (Gent), Willemyns (VU Brussel), Weijnen (Nijmegen), Dirven (Trier) en Couvreur (Gent). Niet alleen de herkomst van de sprekers, ook hun onderwerpen waren zeer verschillend. Behalve het Nederlands kwamen het Gotisch, het Fries en het Afrikaans aan de orde, ja zelfs alle talen en dialecten van Europa (prof. Weijnen sprak over de *Atlas Linguarum Europae*). Binnen het Nederlandse kader varieerden de thema's van het *Spel van de V vroede ende van de V dwaze Maegden* tot de spellingkwesitie.

De heren Neutjens (Universiteit Antwerpen), Sivirsky (Universiteit Utrecht), De Gorter (voormalig cultureel attaché bij de Nederlandse Ambassade in Parijs), Decorte (letterkundige), Hadermann (Universiteiten van Brussel), De Deugd (VU Amsterdam en RU Utrecht) en Gillet (Universiteit Luik) spraken over letterkundige en algemeen-culturele onderwerpen. De nadruk lag hierbij op de laatste honderd jaar, al kwamen Breugel en zelfs Aristoteles in de titels voor. Dikwijls werd een fenomeen uit de Nederlandse cultuur in een Europese of nog ruimere context geplaatst.

Een derde serie lezingen, ditmaal met projectie van illustratie-materiaal, was gewijd aan de kunstgeschiedenis van Nederland en Vlaanderen. Hier werd vooral de schilderkunst behandeld en wel die van de 15e, 16e, 17e en de 20e eeuw. Mevrouw Mertens en de heren Geirlandt, Pauwels en Baudouin, allen werkzaam aan Belgische musea, waren de sprekers.

In alle drie de series namen de meeste sprekers twee of meer lezingen voor hun rekening, waardoor het totaal aantal voordrachten op 43 komt. Er werd Nederlands, Frans en in mindere mate ook Engels en Duits gesproken.

Behalve lezingen waren er ook films. Een programma van bioscoopfilms omvatte o.a. *Dood van een non*, *Een woord van liefde*, *Doctor Vlimmen*, *Monsieur Hawarden*, *Max Havelaar* en *De man die zijn haar kort liet knippen*.

Een andere serie, bestaande uit korte films, was gewijd aan de 'civilisation néerlandaise' en de geschiedenis van de film. Het is niet te verwonderen dat in het eerstgenoemde kader de schilderkunst nogal eens aan bod kwam, maar ook documentaires als *En de zee was niet meer*. Twee programma's onder de titel 'Anthologie du cinéma belge' lieten (fragmenten van) oudere en nieuwere Belgische films zien.

(jdr)

Nog meer goed nieuws uit Frankrijk. Prof. Brachin blijft ook na zijn emeritaat en na zijn aftreden als bestuurslid van de IVN ons werk met belangstelling volgen. Zo deelde hij ons mee dat aan de Université Paris III twee promoties hebben plaatsgevonden.

Op 8 oktober 1979 promoveerde Gilbert van de Louw, maître assistant aan de universiteit van Metz, op een proefschrift (thèse d'État) over 'Valeurs nationales et classicisme français: Le théâtre en Hollande après le siècle d'or 1660-1735'.

Op 11 januari 1980 verdedigde Philippe Noble, assistent aan de universiteit Paris IV, zijn proefschrift (thèse de 3ème cycle) over 'Traduc-

tion, présentation et annotation du roman de E. du Perron *Het Land van Herkomst*'.

Zowel op 8 oktober als op 11 januari was prof. Voisine promotor en fungeerde prof. Brachin als voorzitter van de jury. Wij wensen ook op deze plaats de heren Van de Louw en Noble van harte geluk.

(hme)

Université de Paris-IV. In *NEM-33* is heel in het kort al iets gezegd over de opvolging van prof. Brachin (blz. 13). Intussen hebben wij van en over mw. dr. Sonja Vanderlinden wat meer gegevens ontvangen. Zij studeerde germaanse filologie aan de universiteit Louvain-la-Neuve, waar zij op 24.11.1975 bij prof. dr. R. Henrard promoveerde. Mw. Vanderlinden is Van Schendelspecialiste. Van haar publikaties noemen wij hier allereerst haar doctorale scriptie: 'De dansende burger. A. van Schendels sociale visie'. Zij kreeg voor deze scriptie de Joris Eeckhout-prijs. Het werk zal dit jaar bij uitgeverij Orion in Brugge in boekvorm verschijnen. Van haar hand zijn verder:

- 'Een sociologische kijk op Van Schendels Waterman'; in *Dietsche Warande en Belfort*, 119de jg., nr. 5, juni 1974, 368-91;
- *De malaise in de letterkundige wereld. Sociologische enquête naar de positie van de Vlaamse schrijver*; Louvain, Bibliothèque de l'Université; Leiden, E.J. Brill, 1974, 116 blz.;
- 'Enkele facetten van het democratiseringsproces in de literatuur'; in *Publications de l'Institut de Formation et de Recherches en Littérature*, fascicule 2, Louvain, 1976, 43-56.
- 'Een sociologische kijk op Walschaps *Houtekiet*'; in *Mélanges de linguistique et de littérature, offerts au Professeur Henri Draye*, Louvain, 1979, 217-229;
- R. Henrard en S. Vanderlinden, 'La critique littéraire: du positivisme au néo-positivisme'; in *Publications de l'Institut de Formation et de Recherches en Littérature*, fascicule 3, Louvain, 1978, 5-20.

Mw. Vanderlinden wordt bij haar werk aan Paris-IV geassisteerd door de hierboven genoemde dr. Philippe Noble.

(hme)

Paris X-Nanterre en École Nationale d'Administration (E.N.A.). De heer J. van der Stap, docent Nederlands aan deze instellingen, deelde ons op 15.1.1980 mee dat hij per 1.10.1980 zijn onderwijsfuncties in Frankrijk opgeeft en na een verblijf van 42 jaar in Frankrijk naar Nederland terugkeert. Het bestuur van de E.N.A. zal zelf een eventuele opvolger voor de heer Van der Stap aanwijzen. Het staat nog niet vast of het Nederlands op het programma van Paris-Nanterre gehandhaafd blijft. Wij hopen in het najaarsnummer van *NEM* op het afscheid van de heer Van der Stap en op zijn opvolging terug te komen.

(hme)

Groot-Brittannië

Bedford College, Universiteit van Londen. Op woensdag 14 november heeft dr. J. de Rooij een lezing gehouden voor de staf en studenten van

de Nederlandse afdeling van Bedford College. Het onderwerp was ‘Het verbogen en onverbogen adjectief in het Nederlands’. Ook in Hull, Liverpool en Manchester heeft dr. De Rooij een gastcollege gegeven.

Een week later, op woensdag 21 november, trad professor J.J. Oversteegen op als gasthoogleraar. Zijn onderwerp was ‘The theory of interpretation’, gedemonstreerd aan de hand van Marsmans gedicht ‘Vlam’. De lezing is gepubliceerd in het laatste nummer van *Dutch Crossing*.

Op donderdag 22 november heeft prof. Oversteegen gesproken voor het Institute of Germanic Studies in Londen over ‘Robert Muller's *Tropen*: a case of speculative psychology’. Ook Cambridge, Liverpool, Hull en Sheffield werden door prof. Oversteegen bezocht.

(rpm)

Hongarije

Universiteit van Budapest. Mw. Erzsébet Mollay deelde ons op 11 december 1979 het volgende mee: ‘De afdeling waartoe ook het Nederlands behoort, is met ingang van 1 november 1979 een zelfstandige vakgroep geworden onder de naam “Germanisztikai-Romanisztikai Tanszék”. Aan het hoofd van de nieuwe vakgroep staat dr. Károly Manherz. Nederlands wordt gedoceerd door Erzsébet Mollay. Bij de vakgroep is nieuw aangesteld de heer István Bernáth als wetenschappelijk medewerker.’

(hme)

Italië

Universiteit van Firenze. Lezers van *NEM* die ook wel eens de *Docentenlijst* raadplegen, zullen daarin op blz. 20 onder Firenze de naam mw. A. Poll-Laban zijn tegengekomen. De naam van deze docente is verkeerd gespeld. Ze heet namelijk mw. A(nnelies) Poli-Laban. Dank zij onze vragenlijst en de moeite die mw. Poli heeft willen nemen die lijst ook in te vullen, kunnen wij nu iets meer over haar vertellen.

Mw. Poli is op 18 juli 1939 in Eindhoven geboren. Zij studeerde Duitse taal en letterkunde in Duitsland en aan de universiteit van Firenze, waar zij in 1970 bij prof. G. Bevilacqua de doctorstitel behaalde. Zij geeft sinds 1972 aan deze universiteit Nederlands. We laten nu mw. Poli zelf aan het woord. Zij schrijft ons: ‘Nederlands is aan de Facoltà di Lettere van de Universiteit van Florence onderdeel van de germaanse filologie. De mogelijkheid bestaat in het Nederlands te promoveren. Er is een cursus voor beginnelingen en één voor gevorderden. Het aantal lessen per week is 4. Prof. Scardigli (germaanse filologie) heeft veel belangstelling voor het onderwijs van de Nederlandse taal en waardeert het zeer wanneer zijn studenten de cursussen Nederlands als onderdeel van hun studie germaanse filologie bezoeken. [...]

Het aantal studenten bedraagt gemiddeld 15-20 beginnelingen en 5-8 gevorderden.

De instituutbibliotheek bevat weinig boeken maar wordt dank zij financiële steun van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen uitgebreid.’

In het onderwijs van het Nederlands valt de nadruk op praktische taalbeheersing, moderne taal- en letterkunde en kennis van land en volk.

(hme)

Polen

Universiteit van Warschau. Op 27 november 1979 promoveerde de bij veel neerlandici binnen en buiten de muren bekende Zofia Klimaszewska. In een kort briefje ter gelegenheid van de jaarwisseling schreef zij over deze promotie: ‘Als lid van de commissie is prof. dr. Vijncke speciaal uit Gent gekomen. Er waren ook andere Vlaamse gasten.’

We hebben dr. Klimaszewska om meer bijzonderheden gevraagd. Voorlopig moeten we volstaan met een hartelijke gelukwens aan het adres van de jonge Poolse doctor.

(hme)

Universiteit Wrocław. (In onderstaand verslag, op verzoek geschreven, schildert de auteur de hoofdpersoon in kleuren die deze hier en daar wat al te schitterend vindt. De andere redactieleden tillen hier niet zo zwaar aan. De hele redactie vindt dat het jammer zou zijn door het aanbrengen van wijzigingen afbreuk te doen aan de sfeer van het geheel. Vandaar dat het stuk - op één kleine inhoudelijke correctie na - ongeretoucheerd wordt afgedrukt. Red.)

Voor wie de neerlandistiek in Wrocław wil leren kennen...

Als je vreemde talen wil leren, moet je gemotiveerd zijn, alles gaat dan gemakkelijker. Als je interessante leerboeken kan gebruiken is de eerste stap gedaan; als je 's zomers een tweetal weken in Hasselt op speelse manier maar ook hard werkend door kan brengen, ben je al ver gekomen. Maar als je het boek, de cursus en nog heel wat anders bijeen kan brengen dan heb je een troef in handen die niet hoog genoeg gewaardeerd kan worden.

Toen de studenten te weten kwamen dat professor Wilmots Wrocław zou komen bezoeken, stonden ze er allesbehalve onverschillig tegenover. De steeds glimlachende meneer, wiens rustige stem elk jaar opnieuw de studenten over Sinterklaas begint te verhalen is, niet alleen bij ons, een begrip geworden. Van zijn bezoek hadden we dan ook heel wat verwacht en onze wensen zijn volkomen in vervulling gegaan.

Tien graden vorst is veel, maar tien jonge hartjes in gezelschap van lieve gezichtjes van onze meisjesstudenten maakten, hoop ik, een warme indruk op onze gast. Met bloemen is onze Wilmotsweek begonnen, met weemoed dat het al zo ver was, is die geëindigd. Het was een drukke week. Eerst kwamen er bij Riet, onze Vlaamse docente, een paar veteranen bijeen, om over de goeie oude tijd te praten van de Hasseltse cursussen en de pioniersjaren van onze Neerlandistiek. De eerste officiële ontmoeting

vond pas de volgende voormiddag plaats. Het was een lezing voor de 4e en 5e jaars studenten over 'Noord- en Zuid-Nederlands in een historisch perspectief'. Deze

in echt Wilmotsiaanse stijl gehouden voordracht werd met grote belangstelling ontvangen, ook door onze Vlaamse en Hollandse docenten die heel wat nieuws hebben kunnen vernemen over hun respectievelijk taalgebruik of taalmisbruik zoals ze het elkaar plachten te verwijten. Weer een bewijs dat er voor de Noord-Zuid integratie nog veel gedaan moet worden!

Elke week leren de derdejaars een nieuw stukje Nederlands grammaticaal systeem kennen, en dat tijdens professor Morciniec zijn colleges in de beschrijvende grammatica. Af en toe krijgen ze de kans om er iets extra over te weten te komen. Deze keer kregen ze als toetje een paar Nederlandse werkwoorden, Duits-contrastief geserveerd; enkele interferentieverschijnselen werden aan de hand van de verbale valentie en distributie verklaard. De stof werd op een weldoordachte manier voorgesteld: de studenten werden namelijk systematisch aangezet tot een actieve medewerking aan de les, ze konden dus niet alleen inzicht krijgen in een paar aspecten van de Nederlandse zinsstructuur, maar ook hun eigen, in volle vorming zijnde, taalgevoel toetsen.

Maar de kennis van zelfs de meest interessante, belangrijke grammaticale structuren is niet voldoende om een vreemde taal te kunnen gebruiken; daartoe dienen oefeningen in de praktische taalbeheersing. De anderhalf Uur durende conversatie met de derdejaars, de door professor Wilmots meest bezochte groep, met als thema 'De zomercursus in Hasselt-Diepenbeek en de verre reis naar België' maakte het mogelijk om niet alleen de nog levende herinneringen aan de Hasseltse dagen op te halen en de gedeeltelijk theoretische taalkennis in de praktijk van een gesprek met een native speaker te brengen, maar ook die aan zijn kundig oordeel te onderwerpen. De les vormde evenwel een gelegenheid voor de 'dagelijkse docent' om de in het gesprek meest voorkomende fouten te noteren. Ze werden achteraf, geanalyseerd en gerangschikt, met de studenten besproken om ten slotte in een reeks oefeningen te resulteren. Een vruchtbaar college.

Voorts woonde de heer Wilmots actief een college van Riet Depestel bij over Vlaamse letterkunde voor de vierdejaars. De bijna afgestudeerde vijfdejaars ten slotte, die niet al te talrijk op konden treden, sommigen van de vrouwelijke studenten werden namelijk onlangs tot moeder gepromoveerd, kregen gelegenheid om hun licentiaatsverhandelingen, die ze onder leiding van dr. Pr□dota aan het voorbereiden zijn, voor te stellen en ze daarna met onze gast te bespreken. Daarna konden ze nog even van professor Wilmots zijn taalkundige kennis en pedagogische ervaring profiteren in de vorm van een fraseologische oefening waardoor ze inzicht wisten te verkrijgen in de semantiek en gebruikswijze van bepaalde Nederlandse uitdrukkingen en zegswijzen. Een van de eindwerkjes van de studenten handelde trouwens over een soortgelijk fraseologisch onderwerp; de overige waren aan problemen van rechtskundige terminologie en de kwaliteit van Poolse rechtstreekse vertalingen van Nederlands letterkundig werk gewijd. Dat was ook de laatste officiële ontmoeting, maar niet de laatste bijeenkomst met de studenten. Zoals de eerste avond aan de veteranen gewijd was, wilde professor Wilmots de laatste in het gezelschap van de jongere jaren doorbrengen. Aan prettige sfeer ontbrak het zeker niet. Gezellig babbelen, samen boterhammen klaar maken, zingen en bovendien bij Frans Jong, onze gastdocent uit Nederland,

zit je nooit op een droogje. Maar het hoogtepunt van de avond was nog niet aangekomen. Professor Wilmots, die al van oudsher Sinterklaas-achtige associaties opwekt, trad namelijk als cadeautjesverdelers op. Eerst had hij de studenten zoet gehouden met Belgische chocolade en ander snoep, vervolgens maakte hij de groeten over van de heer J. Cuypers, de voorzitter der Vlaamse afdeling van 'De Orde van den Prince'. Behalve de groeten kregen de studenten ook een kostbaar geschenk uit Brussel, een hele reeks romans van Vlaamse auteurs, die door middel van een tombola gelukkige eigenaars vonden. Alle studenten die een boek geloot hadden zouden dan ook op deze plaats hun dankbaarheid willen betuigen.

Met die laatste avond naderde tot onze spijt het onafwendbare afscheidsmoment. Een vertoning van dia's kon pas na het vertrek van onze gast plaats vinden, als een herinnering aan zijn verblijf. Professor Wilmots' bezoek maakte een week in het leven van de neerlandistiek in Wrocław tot een zeer geslaagde. Mocht hij die drukke tijd bij ons aangenaam gevonden hebben, wensen we hem, zoals het de Engelsen bij een andere gelegenheid plegen te zeggen, many happy returns!

B. Rajman

Buiten-Europese landen

Canada

Nieuwe activiteiten in Canada. Canada neemt in onze Docentenlijst maar weinig ruimte in: één universiteit (Calgary) en één docent (prof. Breugelmans). Toch wordt door een aantal enthousiaste mensen hard gewerkt om het Nederlands in Canada wat meer van de grond te krijgen. Ze hebben zich verenigd in de CAANS, de Canadian Association for the Advancement of Netherlandic Studies.

Van 9 tot 13 november 1979 hield de CAANS in Windsor, Ontario, een 'Seminar on Netherlandic Studies'. Op het uitvoerige programma komen wij bekende namen tegen: tot de sprekers behoorden prof. Lagerwey (Grand Rapids) en dr. Wakefield van de University of Minnesota.

Prof. dr. A.F. Zweers van de University of Waterloo sprak over de Dutch Language Instruction op zijn universiteit.

Session III was gewijd aan 'Publishing in the Netherlands: Two Viewpoints'. Adrian van den Hoven van de University of Windsor sprak over 'A Dutchman looks at the Mounties'.

William Fletcher van het Department of German van de University of Maryland had als onderwerp: 'Dutch Names of Diseases as Curses'.

Bruce Burton van het Department of Political Science van de University of Windsor hield een voordracht over 'The power of small states: a comparative analysis of the nature and determinants of the international influence of Belgium and the Netherlands'.

Verder waren er Nederlandse films, concerten en een echte poppenkast *Jan Klaassen en Katrijn*.

Er was nog meer. De plaatsruimte laat niet toe het hele programma af te drukken.

De CAANS geeft nu ook een *Newsletter* uit. We ontvingen de nummers nov./dec. 1979 en jan. 1980.

Als u meer wilt weten over de CAANS of de *Newsletter* schrijft u dan aan het volgende adres:

CAANS

Department of Classical and Modern Languages, Literatures and Civilizations

University of Windsor

Windsor, Ontario N9B 3P4

Canada.

Voorzitter van de CAANS is J.I. Vorst van de University of Manitoba;
secretaris-penningmeester is mw. Joan Magee.

(hme)

Verenigde Staten van Amerika

University of California, Berkeley. Sommige lezers van *NEM* zullen zich de naam dr. Frans van Rosevelt nog wel herinneren. Dr. Van Rosevelt is als lecturer in het Department of English werkzaam aan de University of Southern Maine in Portland, Maine. Op 5 december 1979 schreef hij ons: 'Goed nieuws. Ik heb een uitnodiging ontvangen en aanvaard vanaf 7 januari a.s. als Visiting Assistant Professor les te geven aan de University of California, Berkeley.' Het betrof hier vier colleges: inleiding Nederlandse letterkunde, Nederlandse cultuur, conversatie; en een college Duits.

(hme)

Calvin College, Grand Rapids, Michigan. Wij willen hier toch niet onvermeld laten dat prof. en mw. Lagerwey met een twaalftal studenten van eind december 1979 tot 31 januari 1980 weer een studiereis hebben gemaakt door Nederland en Vlaanderen. In *NEM-31* heeft een uitvoerig verslag gestaan van de reis die prof. Lagerwey twee jaar geleden maakte. Er zou van deze tweede reis zeker weer een boeiend verslag zijn te maken. Wij hebben prof. Lagerwey en zijn studenten er niet om durven vragen. De heer De Rooij en ondergetekende hebben persoonlijk kunnen zien hoeveel moeite de heer en mevrouw Lagerwey doen om hun studenten een zo breed mogelijke indruk te geven van de cultuur der Lage Landen. Na een vermoeiende tocht van vijf weken zou het maken van een verslag net iets teveel van het goede kunnen zijn. Daarom laat ik het bij deze korte mededeling (zie ook blz. 36).

(hme)

University of Nevada, Las Vegas. Langs verschillende wegen bereikte ons het bericht dat aan deze universiteit sinds het voorjaar van 1979 Nederlands wordt gegeven. Docent is dr. Herman van Betten, Hagenaar van geboorte, nu Amerikaan. Dr. Van Betten studeerde vergelijkende literatuur-

wetenschap aan de University of Southern Carolina in Los Angeles, waar hij in 1971 zijn doctorsgraad behaalde.

De lijst van activiteiten van dr. Van Betten is lang; omdat het grootste deel ervan buiten het terrein van de neerlandistiek ligt, laten we ze hier onvermeld. Op ons verzoek schreef de heer Van Betten voor *NEM* een stukje over zijn colleges Nederlands in Las Vegas. Hier volgt het:

Nederlands in de woestijn. Overal in de wereld roept de naam Las Vegas beelden op van wervelende shows, draaiende roulettes, rinkelende gokautomaten en spectaculaire meer dan huizenhoge lichtreclames. Toch bloeit in deze stad waar ‘het amusement’ de grootste industrie is, het intellectuele leven in een groeiende dynamische universiteit: de universiteit van Nevada, Las Vegas, afgekort U.N.L.V., gesitueerd in de schaduw van de wereldberoemde Las Vegas Strip.

Als een novum in het bestaan van de universiteit was onlangs een aantal toegewijde studenten aan het worstelen met woorden (‘tongue twisters’) als: ‘schroef’, ‘schrift’ en ‘schrapp’ en trachtte de idiomatische verschillen te ontdekken tussen begrippen als ‘weten’, ‘denken’, ‘begrijpen’, ‘vinden’ en ‘verstaan’.

Veertien studenten hadden ingeschreven voor de eerste colleges in een voor hen vreemde taal: Nederlands voor beginners. Ook twee ondernemende professoren met name dr. Jean Decocq van de Franse faculteit en dr. Tom Clark, deskundige in taalwetenschappen en voormalig voorzitter van de Amerikaanse nationale commissie voor de Engelse taal, volgden de meeste colleges en deden actief mee aan de klassikale oefeningen.

Het Nederlandse Consulaat in San Francisco was buitengewoon behulpzaam bij de keuze van de meest geschikte studieboeken (o.a. *Speak Dutch* door dr. Walter Lagerwey) en voorzag mij bovendien van zoveel informatiemateriaal dat het niet alleen een college was in de Nederlandse taal maar tevens een avontuur in de Nederlandse cultuur.

Leny Malherbe, een Nederlandse actrice uit Eindhoven die op bezoek was in Las Vegas, was zo bereidwillig vele uren door te brengen in de opnamestudio's van de universiteit om een aantal belangrijke werken uit de Nederlandse literatuur van Vondel tot Bomans voor te dragen. Dank zij opnamen die van deze voordrachten zijn gemaakt, kunnen de studenten genieten van haar excellente voordracht en zich ervan overtuigen dat de Nederlandse taal melodieus en zelfs honingzoet kan klinken.

Een van onze muziekstudenten, Bill Rogers, pianist en muziekarrangeur voor de sterren die optreden in de casino's van de Las Vegas Strip, speelde een aantal Nederlandse volksliederen op de piano. Hiervan werden bandopnamen gemaakt en om mijn studenten in de juiste sfeer te brengen laat ik voor het begin van de colleges enkele van deze Nederlandse liederen horen o.a. ‘Het Wilhelmus’, ‘Merck toch hoe sterck’ en ‘Limburg mijn Vaderland’.

Na deze eerste colleges in de Nederlandse taal heb ik tal van verzoeken gehad niet alleen deze colleges te herhalen maar eveneens een vervolgcollage te geven. Ik hoop hier in de naaste toekomst mee te kunnen starten en zo mogelijk ook met een cursus vertalen vanuit het Nederlands. Dit alles

zou best wel het begin kunnen zijn van een bescheiden college in de Nederlandse taal en literatuur op een onwaarschijnlijke plaats: Las Vegas, Nevada, de wereldhoofdstad van het vermaak.

En waarom niet??

Herman van Betten, Las Vegas, januari 1980

In de AANS-Newsletter van de American Association for Netherlandic Studies van oktober 1979 lazen wij dat de MLA-Discussion Group on Netherlandic Language and Literature op 30 december bijeen zou komen; nu dus al bijeengewees is, als de plannen zijn uitgevoerd. Op het programma stonden:

1. The coincidence of opposites in *Adam in Ballingschap*, *Noah* en *Lucifer*; door Johan P. Snapper, University of California, Berkeley;
2. Visual aspects in Vondel's *Gebroeders*, door Egbert Krispyn, University of Georgia;
3. Frank Martinus Arion, door Hilda Van Neck Yoder, van Howard University;
4. The angry young men, door Seymour L. Flaxman, CUNY.

De grote respons op het verzoek om medewerking - wel 12 'papers' - moedigde de organisatoren aan bij de MLA om meer sessies te vragen. Tot grote teleurstelling van de AANS werd dit verzoek niet ingewilligd. 'Perhaps we should give some thought to holding our own annual meeting, either in connection with (as an "Allied Organization") or independent of the MLA', schrijft de redactie van de *Newsletter*.
(hme)

Mengelwerk

Wie de waarheid spreekt, is zelf een Kretenzer *Kroniek van de poëzie*

Rutger Kopland: *Al die mooie beloften* (Amsterdam, Van Oorschot, 1978)

H.C. ten Berge: *Va-banque* (Amsterdam, De Bezige Bij, 1977)

Gerrit Kouwenaar: *volledig volmaakte oneetbare perzik* (Amsterdam, Querido, 1978)

Hans Faverey: *Chrysanten, roeiers* (Amsterdam, De Bezige Bij, 1977)

Rutger Kopland is geen veelschrijver, wel een dichter die met een gezapige regelmaat zijn produkten aflevert, gewoonlijk eerst druppelsgewijs in *Tirade*, en dan in boekvorm. Sinds zijn debuut met *Onder het vee* in 1966 is de nieuwe bundel, *Al die mooie beloften* (1978), de zesde in de rij. Hoewel ook dit boekdeeltje weer een bepaald zuinige verzameling is - 24 gedichten, om precies te zijn - werd het over het algemeen gunstig onthaald, druk besproken en blijkbaar zo gretig gekocht dat reeds na drie maanden een herdruk verscheen. Kopland is dan ook, met Huub Oosterhuis, één van de best verkopende dichters in Nederland. Wie enigszins vertrouwd is met Koplands vroegere werk zal in *Al die mooie beloften* voor weinig verrassingen komen te staan. Wat aanpak, toon en thematiek betreft trekt de bundel de lijn door die zich reeds aftekende in de beide vorige kollekties, *Wie wat vindt heeft slecht gezocht* (1972) en *Een lege plek om te blijven* (1975).

In de zestiger jaren was het Kopland vooral te doen om wat hij nu met een zekere ironie 'plaatjes maken' noemt, overwegend anekdotische poëzie die ingehouden, doorgaans wat weemoedige tafereeltjes te voorschijn riep. De meer recente verzamelingen hebben daarentegen een ontwikkeling te zien gegeven waarin het toch altijd wat afstandelijke observeren en registreren van de werkelijkheid plaats heeft gemaakt voor een steeds persoonlijker geladen verwoording van complexe gevoelens door middel van beelden en situaties die allengs minder scherp en daardoor zoveel suggestiever getekend werden. Waar Kopland het in *Alles op de fiets* (1969) nog onbekommerd had over 'de grote, regelrechte gevoelens waar het om gaat', werden in de daarop volgende bundels die gevoelens veel meer indirect op de lezer overgedragen, terwijl de emotie die de eigenlijke kern van het gedicht uitmaakte, onbenoemd bleef. Een treffend voorbeeld van dat onbenoemd laten van emoties in het gedicht geeft Kopland overigens zelf in een recent vraaggesprek met Sjoerd Kuiper en Johan Diepstraten in *Bzzlletin* 62 (januari 1979). Het kortste gedichtje uit *Al die mooie beloften* telt vier regels, die aanvankelijk aldus luiden:

Misschien is het ook wel dit
verdriet, zeg je, terwijl we kijken
naar onze kleren in het gras,
hoe ze daar liggen,
de jouwe en de mijne.

Dat woordje ‘verdriet’, zegt Kopland, leek hem bij nader inzien toch ‘te zwaar, en zeker te eenduidig’, en het moest er dus uit. Het werd gewoon weggelaten. In de bundel ziet de tekst er als volgt uit:

Misschien is het ook wel dit, zeg je,
terwijl we kijken naar onze kleren
in het gras, hoe ze daar liggen,
de jouwe en de mijne.

Daar moet de lezer het dan maar mee doen: een eenvoudige, karig en nuchter geschetste scene zonder emotionele woorden. De lezer kan met zijn reactie alle kanten uit, en dat is ongetwijfeld de bedoeling. Wat de tekst echter verliest aan eenduidigheid, wint hij aan suggestiviteit.

Al die mooie beloften bestaat uit drie afdelingen: de reeksen ‘G’ en ‘Omdat we van ons zelf geen huis zijn’, en een prozakommentaar ‘Over het maken van een gedicht’. Wie in feite de ‘G’ is met wie in de eerste reeks een aantal denkbeeldige gesprekken worden gevoerd, is niet geheel duidelijk. Een concrete persoon hoeft men zich ook niet voor te stellen. Of men echter de initiaal in de eerste plaats moet gaan lezen als verwijzend naar ‘God’ en de hele cyclus bijgevolg als een soort metafysisch denkstuk, zoals sommige commentatoren hebben gedaan, lijkt een wel wat haastige konklusie die weinig oog heeft voor de erotiek in deze gedichten. De hele reeks, met haar voortdurende variaties op de sonnetvorm en haar bijna obsederend gebruik van herhalingen, terugkoppelingen en afgebroken zinnen, draait kennelijk om een afgesprongen verhouding, een relatie die niet bevredigd kan hebben maar waarop toch met een zekere weemoed om de teloorgang van zoveel mooie beloften wordt teruggekeken. Reeds in *Een lege plek om te blijven* komen vaak relaties aan bod die spaak lopen omdat zij niet op volledige gelijkheid en wederzijdse waardering berusten. Daardoor ontstaan frustraties en spanningen die vroeg of laat naar een breuk moeten leiden. In de cyclus ‘G’ gaat het, zoals Kopland overigens zelf aanstipt in het prozakommentaar aan het eind van de bundel, om ‘gesprekken met de plannenmaker van mijn leven, met niemand dus’, en ook ‘om mijn verzet om gekend te worden, zoals ik werd gekend’. Die opmerkingen sluiten dan weer rechtstreeks aan bij een gedicht dat als volgt begint:

Als je mij dan eindelijk zou kennen, ik
zou weggaan G, ik houd er niet van om
te worden gekend door iemand die ik niet
En ook dat zou je weten, ook dat weer,

zeker, beter dan ik. Ik zou je vergeten,
maar door jou niet worden vergeten. Kijk,
daar houd ik niet van, te blijven leven
waar ik zelf niet meer ben, je verwinterde

Eden, met je boom vol gedachten, maar zonder
blad, zonder vrucht, zonder vrouw. [...]

Dat volledig gekend worden maakt elke handeling en elke overweging voorspelbaar, en schept daarmee een onhoudbare situatie. Zo'n paradijs is een steriel en onleefbaar oord, een tuin zonder vruchten die men beter verlaat, ondanks het trieste van het verlies.

De tweede cyclus, 'Omdat we van ons zelf geen huis zijn', vertoont veel minder interne samenhang dan de eerste, al zijn er wel verbindingslijnen tussen de twee. Ook hier handelen enkele gedichten over voorbije momenten van samenzijn en geborgenheid, en zelfs G duikt nog even op - waardoor je je wel gaat afvragen hoe strikt die reeksen eigenlijk opgebouwd zijn. Ondanks Koplands uitgesproken wens om concrete aanleidingen slechts als vertrekpunten te beschouwen die vervolgens weggeschreven en veralgemeend moeten worden, zijn verscheidene gedichten directe reacties op schilderijen (van De Braekeleer en Breugel) en in één geval op het werk van een ander dichter (de Zuidafrikaan Breyten Breytenbach). Wellicht juist omdat in dit laatste gedicht de metaforen ontleend zijn aan Breytenbachs bundel *Skryt* en men de brute Zuidafrikaanse werkelijkheid door die verontrustende beelden heen voelt, is dit gedicht ook zoveel aangrijpender dan veel van de gedempte, wat nevelige verzen waarmee Kopland in de rest van de bundel zijn verhoudingen en emoties omschrijft.

Het essay 'Over het maken van een gedicht' waarmee de bundel afsluit (en dat reeds eerder in *De Revisor* te lezen was) wil de ontstaansgeschiedenis vertellen van één van de gedichten in de tweede cyclus. Door te kiezen voor een ongebonden vorm - een aantal dagboeknotities die tezamen een periode van ongeveer twee maanden beslaan - houdt Kopland de handen vrij om allerhande, vaak nogal zelfbewuste beschouwingen over diverse onderwerpen in te lassen. Daar wordt de functie van het stuk in de bundel natuurlijk niet duidelijker van. Een bedachtzaam recensent als P.M. Reinders tekende in *NRC/Handelsblad* dan ook enig voorbehoud aan bij sommige van die 'naar het kokette zwemende opmerkingen' in het essay. Wam de Moor, die zoveel gemakkelijker enthousiast wordt, sprak daarentegen in *De Tijd* van 'een fascinerend opstel', dat veel bijdraagt tot een goed begrip van Koplands dichterschap, en ook G. Wildemeersch in het *Nieuw Vlaams Tijdschrift* zag in het stuk een expliciet beeld van Koplands hele poëtika. Rein Bloem betreurde dan weer in *Vrij Nederland* dat het essay zich te weinig bezig houdt met specifieke vormproblemen om werkelijk inzicht te verschaffen in de vraag hoe nu zo'n gedicht eigenlijk tot stand komt.

Vormproblemen zijn echter Koplands grootste zorg niet, zoals hij zelf overigens al herhaaldelijk te kennen heeft gegeven. Misschien kan dat gebrek aan belangstelling voor de technische aspecten van het vak ook wel een verklaring leveren zowel voor de vlotte leesbaarheid van Koplands poëzie als voor de wat haperende gesprekstoon en de soms slordig aandoende verwoording in deze bundel.

In het reeds vermelde *Bzzlletin*-nummer van januari 1979 onderscheidt Kopland twee soorten poëzie op grond van hun graad van raadselachtigheid. Aan de ene kant ziet hij 'de mensen die "begrijpelijke" taal schrijven, maar voor mij toch nog raadselachtig genoeg', en in deze groep

komen dichters als Leo Vroman, Judith Herzberg en Cees Buddingh' - en vermoedelijk Rutger Kopland. In het andere kamp staan dan degenen 'die dicht tegen de geheimtaal aanschrijven voor een handjevol ingewijden', en hier verwijst hij naar dichters als Lucebert, H.C. ten Berge en Gerrit Kouwenaar. De drie laatstgenoemden, het zij terloops opgemerkt, zullen zich met deze typering allicht niet bijzonder gelukkig voelen, en Kopland voor de voeten werpen dat zijn begrijpelijkheid meer te maken heeft met halfzacht sentiment dan met poëzie. Hoe dan ook, het toeval wil dat Ten Berge en Kouwenaar in respectievelijk 1977 en 1978 met belangwekkend nieuw werk voor de dag kwamen. Ten Berges *Va-banque* en Kouwenaars *volledig volmaakte oneetbare perzik* vergen beslist enige wakkerheid van de lezer. Of het geheimtaal is, valt nog te bezien.

Wat H.C. ten Berge alleszins met Kopland gemeen heeft, is het feit dat hij eveneens debuteerde omstreeks het midden van de zestiger jaren (*Poolsnieuw* verscheen in 1964), en dat ook zijn poëtische produktie eerder bescheiden in omvang is. Daarnaast ontwikkelt Ten Berge echter een veelzijdige aktiviteit als redakteur van het tijdschrift *Raster* en als auteur van scheppend proza, essays, en een rijk geschakeerde reeks vertalingen die zowel vanuit strikt literair als vanuit antropologisch oogpunt opmerkelijk zijn.

Het antropologische en het specifiek literaire zijn in zekere zin ook de twee polen die Ten Berges schrijverschap in evenwicht houden. Zijn levendige belangstelling voor bestaansvormen en cultuurpatronen die radikaal verschillen van onze huidige Westerse en die een zoveel harmonieuzer verhouding met de natuur laten zien, heeft hem in staat gesteld inspiratiebronnen aan te boren die hem een vrijwel unieke plaats verlenen in het wereldje van de Nederlandse letteren. Tegelijkertijd wordt Ten Berges poëtisch taalgebruik gestuurd door een niet aflatende drang naar kompaktheid en precisie, wat dan zijn gedichten hun kenmerkende hardheid en bondigheid schenkt. Bij dat streven naar kompaktheid hoort anderzijds een scherp oog voor de meerduidigheid van het woord, en in zowat ieder gedicht zitten wel een paar uitgekiende woordspelingen of andere dubbele bodems. Ook dat is zo Ten Berges 'geslepen' manier om in te gaan tegen wat hij nog in zijn meest recente prozaboek, *De bergen van Churchill* (1978), 'de gigantische windhandel in woorden' noemt, de voortrollende taalinflatie die ons allemaal onder de voet dreigt te lopen.

In bundels als *Swartkrans* (1966), *Personages* (1967) en *de witte sjamaan* (1973) wist Ten Berge op telkens weer andere wijze zijn etnografisch materiaal te combineren met zijn eigen poëtische bekommernissen. Het resultaat is geweest een aantal merkwaardige, zij het af en toe lastige teksten waar inderdaad nogal eens een encyclopedie aan te pas moet komen, maar die door hun wisselende standpunten en hun relativerende kijk een bijna grandioze, maar nooit grootsprakerige zeggingskracht bezitten.

Va-banque (1977) speelt zich ook weer grotendeels af buiten de nationale grenzen. Ditmaal koos Ten Berge echter niet voor de barre Antarktische ijsvlakten of de Siberische sneeuw waar hij zich als geen ander thuis lijkt te voelen, maar voor de modieuze, ouderwetse badplaatsen en casino's van Centraal-Europa en Portugal. Zoals de titel al aangeeft, zijn gokken en spelen de motieven die de bundel bij elkaar houden. Die motieven worden

in drie cycli op verschillende manieren uitgewerkt. Het dichtst bij de titel staat de centrale reeks ‘Terug naar Roulettenburg’, een bezoek aan de fiktieve stad waar men verscheidene decennia her ‘zijn speelkoorts met modderkuren maskeerde’ en waar het liefdesspel, al of niet met dure amoureuze intriges gepaard en al of niet door wolken stoom verhuld, steeds een zuurzoete smaak achterlaat. De ‘klamme dichter’ die in dit mondaine oord verzeild raakt, is een opportunist die toch voortdurend beetgenomen wordt en nog nauwelijks uit zijn woorden kan komen. ‘Wie ijldde daar/ over de klinkers’, vraagt het gedicht, en het antwoord moet dan wel rekening houden met de dubbele betekenis van zowel ‘ijlen’ als ‘klinkers’.

De politieke variant van de bedrijvigheid in en om de baden en salons van Roulettenburg krijgt gestalte in de laatste reeks, die zich in Portugal afspeelt en heel toepasselijk ‘De lusitaanse variant’ heet. Hier wordt in kazernes en kapellen druk gekonkeld en gekomplotteerd (‘de oude paden/ der politieke roulette’), maar elke uitspraak, iedere vermeende verstandhouding blijkt al spoedig dubbelzinnig en onbetrouwbaar. ‘Wie nu iets bezit/ wordt morgen bezeten’, luidt het ergens, en een paar bladzijden verder: ‘Wie nu iets bezet/ zal morgen niets meer bezitten’.

In de reeks ‘Over de tong’ tenslotte heeft Ten Berge helemaal vrij spel, want hier gaat het om de taal en de spraak zelf, om de poëzie als taalspel en als gesproken woord, een fysisch en mentaal produkt:

Poëzie is bestaand
als zij over de tong gaat

ze leeft van gerucht
dat men steeds in de mond neemt

de tong die de taal tot
in haar teerste vliezen raakt
brengt het vers
als genitaal
een oogwenk buiten zinnen

Acht gedichten lang wordt in deze cyclus op een virtuoze manier voortgeborduurd op het thema van de tong als vitaal zin-tuig, als het instrument dat taalvormen (zinnen), betekenis (zin) en sensueel (zinnelijk) genot produceert. De reeks eindigt met twee uitgebalanceerde en toch asymmetrische verzen die een speelse beschrijving geven van de tong als

geen zinnebeeld meer maar een beeld
van de zinnen

Ten Berges variaties op de tong als het orgaan dat tegelijk woorden kneedt en smakelijk eten naar binnen werkt, vormen een thema dat ook Gerrit Kouwenaar na aan het hart ligt. Tafelen is trouwens Kouwenaars poëtisch onderwerp bij uitstek: bijna tien jaar geleden stelden zowel anderen als hijzelf reeds met geamuseerde verbazing vast dat de sleutelbegrippen in

zijn werk blijkbaar samenhangen met woorden als vlees, pudding, lepel en honger - naast termen als steen en landschap. Toch is Kouwenaar allesbehalve de Lamme Goedzak van de poëtische keuken. Het is niet toevallig dat het openingsgedicht van zijn laatste bundel, *volledig volmaakte oneetbare perzik* (1978), begint met de regels:

Kwart voor drie: het moet
nog dunner, zelfs wat
de neus streekt stinkt ergens
in woorden

De aanwezigheid van die bijna tastbare termen in Kouwenaars poëzie heeft een goede reden. In de veldtocht tegen woordbederf en taalverloedering zijn Kouwenaar en Ten Berge tenslotte wapenbroeders. Waar het daarbij echter voor de eerste telkens weer op aankomt, is het vastpinnen van de werkelijkheid als dusdanig met behulp van woorden. Dat is een uitermate hachelijke onderneming. Woorden zijn immers niet meer dan tekens, de taal valt nooit samen met de dingen zelf. ‘De werkelijkheid vliegt er onderdoor hé,’ en ‘je zou met een gedicht geen ruit kunnen ingooien,’ merkte Kouwenaar eens op in een vraaggesprek (in *Soma*, nr. 17, 1971). Om die neiging van de taal tot zweverigheid en opgeblazenheid de kop in te drukken, bezigt Kouwenaar bij voorkeur woorden met een zo groot mogelijk soortelijk gewicht, zoals vlees, pudding, steen en dergelijke doordeweekse stofgebonden termen. (‘Platvloerse onderwerpen,’ noemde Elly de Waard het enkele weken geleden nog in de *Volkskrant*, maar daarvoor kreeg ze prompt een draai om de oren van Wiel Kusters in de *NRC*.) Ook in *volledig volmaakte oneetbare perzik* komen regels voor zoals ‘de letters gebruiken om water te scheppen/ het potlood in spek te steken’, waarin de relatie tussen woorden en dingen op scherp wordt gesteld.

In de beide vorige bundels die Kouwenaar in de jaren zeventig publiceerde - *data/decors* (1971) en *landschappen en andere gebeurtenissen* (1974) - is hij blijven worstelen met die paradoxale verhouding tussen taalfeit en empirische werkelijkheid, tussen wat enerzijds in taal wordt waar gemaakt omdat het door de woorden wordt opgeroepen en bevestigd, en wat anderzijds ook buiten de taal, in de ervaring of herinnering, voor waar moet doorgaan. Gebeurtenissen impliceren noodgedwongen beweging, zij zij aan tijd en ruimte - aan data en decors - gebonden, hebben plaats en zijn afgelopen. Het gedicht dat achteraf poogt de dingen uit het verleden nog eens dunnetjes over te doen, is een stilstand die dat verleden vastlegt en vasthoudt in het heden van de taalwerkelijkheid. Een programmatisch gedicht in *landschappen en andere gebeurtenissen* beschrijft heel duidelijk die gelijktijdige aan- en afwezigheid van wat in taal als momentopname wordt gekonstrueerd:

De kamer moet men verzinnen: wat zwart is
is niet gezien
moet men dus tikken
op de machine

en het verduisterd behangsel moet men verzinnen
 uit verbleekte herinneringen
 en tot ogenblik indikken

Stilstand en wit zijn in de nieuwe bundel eveneens vaak voorkomende elementen: de stilstand die de veranderende wereld bevriest of lamlegt, het wit van verbandgaas en het wit dat ingevuld moet worden zodat het gedicht zichzelf zwart op wit bewijst. In de reeks 'veranderingen' heeft Kouwenaar het onder meer over een momentopname van een 'onbestaanbare villa/ met uitzicht op de bevroren waterval', en in een gedicht uit deel I van de cyclus 'In het wit' komt alles tot stilstand 'in een vierkante knal, een beeldscherm// een pagina'. De witte bladzij waarop een tekst tot stand kan komen vormt tevens het begrensde kader voor het gedicht dat, woord voor woord, zijn eigen denkbeeldige wereld schept. Dit idee wordt op merkwaardige wijze uitgewerkt in het titelgedicht van de eerste cyclus in de bundel, 'Neem bijvoorbeeld een gedicht':

Neem bijvoorbeeld een gedicht, men plant
 een tuin in het niks, denkt daarin ik
 tem elke persoonsvorm, ik

zeg waar als een hek een gebrek, ben
 zeg zo'n land met veel grens, geef
 aanzichten uit, men verzendt
 mijn mooiste stilstand naar huis

men hijst mijn vlag, vloeken gejuich, houdt op
 waar ik rondom mij stop, schrikt
 van het aanpalend wit en maakt
 eindelijk luid want totaal overstemd
 dat moment, dit -

Het gedicht is 'een tuin in het niks': een gesloten, volmaakt geordend geheel, een werkelijkheid op papier, vol innerlijk leven en geluid, en van waaruit dan weer signalen gestuurd kunnen worden naar de werkelijkheid buiten de tekst. Binnen de perken van het gedicht is de aldus gekreëerde wereld weliswaar levensecht, maar hij wordt zich bewust van zijn ruimtelijke begrensdheid zodra hij opbotst tegen het 'aanpalend wit' en terugvalt op zichzelf. Dat moment van zelfbezinning, als het zo mag heten, richt ook de aandacht op het gedicht als een momentane structuur in de tijd. In die zin, als gefixeerd moment, houdt de tekst ook eigenlijk niet op, hij breekt gewoon af - en het is niet toevallig dat alle acht gedichten in de serie eindigen met een gedachtenstreep. De levensvatbaarheid van het gedicht als goed omheinde taalkonstruktie blijft echter een precare zaak omdat juist de taal waar het hele bouwsel op steunt zo'n verraderlijk grondvest is. De binnenrijmen en perspectiefverschuivingen in de tekst gaan gepaard met assonanties waardoor andere, onuitgesproken woorden worden opgeroepen die het gedicht ineens open kunnen breken. Zolang elk woord en elke letter past in

het geheel kan het gedicht ongestoord blijven bestaan ('de tuin/ ligt op tafel, geen letter/ verschrijft zich -' stelt het volgende gedicht in de reeks vast), maar de geringste onoplettendheid kan heel andere perspectieven openen ('zelf het huis dat achteloos/ tot huls werd verschreven', luidt het verder in de bundel), en dan moet alles weer van voren af aan beginnen.

Voor de lezer die wat beduusd tegen een dergelijke op het taalmetaal gerichte werkwijze aankijkt, zal het wel een opluchting zijn te vernemen dat Kouwenaars *volledig volmaakte oneetbare perzik* ook - al is het maar kort - een totaal andere, meer publieke toon kan aanslaan. De voorlaatste cyclus, 'drie heldenzangen', neemt zich voor 'op houthoudend/ naoorlogs papier het hexametrisch gerochel/ der helden' te beschrijven, en slaagt er op een verrassende manier in deze pseudo-homerische grootspraak in de derde zang te laten overgaan in een ontroerend eenvoudig verhaal over het opgraven en in de tuin weer begraven van een gesneuveld soldaat. De laatste reeks tenslotte, 'geen dag zonder vlees', is een overblijfsel uit het aan flarden gevierde Rubensjaar 1977. In deze gedichten benadert Kouwenaar de welige barokschilder en zijn tijd op een wijze die herinnert aan de grimmige verbittering waarmee Hugo Claus in *Heer Everzwijn* (1973) de figuur van Hugo van der Goes onder handen nam.

Deze laatste twee reeksen in Kouwenaars bundel houden een opening naar de buitenwereld in die gezien de duidelijkheid van de verwijzingen de lezer meer houvast bieden dan de helemaal in hun eigen vraagstelling opgaande gedichten in de rest van het boek. Naar dat soort houvast zoekt men over het algemeen even radeloos als tevergeefs bij een dichter als Hans Faverey. In het eerder genoemde *Soma*-interview wees Kouwenaar er op dat waar in zijn eigen werk de werkelijkheid van de taal en de empirische werkelijkheid nog altijd nauw met elkaar in verband staan, iemand als Faverey 'die taalwerkelijkheid als uitsluitend aksepteert, als iets waar die empirische werkelijkheid al ingebakken zit.' Dat was in 1971, toen Faverey nog maar één bundel *Gedichten* (1969) had gepubliceerd. In 1972 kwam daar *Gedichten 2* bij, en in 1977 *Chrysanten, roeiers*.

Wanneer Kouwenaar stelt dat bij Faverey de empirische werkelijkheid al 'ingebakken' zit in de taalwerkelijkheid van het gedicht, drukt hij zich bepaald optimistisch uit. Vooral in *Gedichten 2* wordt namelijk die buitenwereld met een verbazingwekkende hardnekkigheid uit de wereld van het gedicht weggeperst, zodanig gereduceerd en geminimaliseerd dat er nauwelijks wat van overblijft. Uiteraard kan dan de vraag rijzen wat dergelijke teksten nog meedelen, als ze in feite nergens meer over gaan. Enige tijd vóór het verschijnen van *Gedichten 2* lichtte Faverey zelf zijn opzet en techniek als volgt toe (in een interview in *Soma*, januari-februari 1971): 'De taal op je af laten komen en misschien in een hoek drijven. Om er dingen uit te knijpen. Om mogelijkheden te laten zien. [...] Dus wat ik kommunicer is: mogelijkheden, dingen die je met de taal kunt uithalen en die de taal met jou kan uithalen.' Dus worden taalfragmenten in elkaar gepast en gemonteerd op zo'n manier dat vrijwel elke verwijzing naar een voorstelbare stand van zaken in de werkelijkheid teniet wordt gedaan. Dat afbraakproces is een noodzakelijke voorwaarde om tenslotte alleen de taal als vorm, als mo-

gelijkheid, over te houden. Of zoals Faverey het zelf uitdrukt: 'Ik denk dat het hele proces van afsterven en verdwijnen zo sterk al in het werk zit, in de vorm helemaal, dat het samenvalt met zo'n vorm.'

Hoe dat in de praktijk gaat, wordt duidelijk aan de hand van een gedicht uit de laatste bundel, *Chrysanten, roeiers*:

In kiem en kristal
altijd hetzelfde

verdwijnpunt -
op een goede dag
is het nacht: af-
gesproken werk.

Wat onder het woordoppervlak
schuilt, schuilt daar haast
tevergeefs. De schorpioen

verroert zich niet als ik
de steen oplicht. Er is
trouwens geen schorpioen;
laat staan iemand

die een steen oplicht
die geen steen meer is.

Als er iets in Faverey's werk ingebakken zit, is het wel dat steeds terugkerend ontkeningsproces, die systematische afbraak en sloop van de wereld buiten het gedicht. De anekdote wordt gesmoord nog vóór ze zich kan ontwikkelen, het bestaan van de dingen wordt alleen vooropgesteld om het vervolgens te kunnen tegenspreken. Al het bestaande tendert overigens naar twee vluchtpunten, allebei even levenloos: dat wat nog niet bestaat en dat wat al is verstarde. Wat zou kunnen bestaan wordt precies in dat hypotetisch stadium, als niet-gerealiseerde mogelijkheid in stand gehouden. De streek die Faverey het liefst is, zo blijkt uit een ander gedicht, is er één met een onbewolkte lucht, met rotsen 'zo doorzichtig/ zichzelf als je zelden ziet' en totaal onbewoond. Zelfs wanneer een gedicht hoopvol begint met

Als de tijd daar is
tijd met zich vol loopt,
van zich vervuld raakt [...]

eindigt het nog op 'O ontstentenis -/ hartgrondigste'. In de beschouwing die Rein Bloem in *De Gids* aan *Chrysanten, roeiers* wijdde, wees hij er trouwens op dat woorden als leegte, stilte, niets, afwezigheid, woestijn 'en alle werkwoorden die daarheen koersen' trefwoorden zijn in Faverey's poëzie. Maar even later zet Bloem ook een aantal andere trefwoorden op een rijtje, zoals bijna, haast, vrijwel en dergelijke, die alle de aanwezigheid impliceren van

dat laatste hoopje puin dat Faverey aan het eind van de dag toch steeds overhoudt. Die overschotten maken het materiaal uit voor wat tenslotte Faverey's eigenlijke bezigheid is: het ontleden van taalbewegingen op de rand van het niets, in een reeks operaties die zichzelf opheffen en naar hun uitgangspunt terugkeren, maar juist in die kringbeweging hun rechtvaardiging vinden. Het alomtegenwoordige 'zich(zelf)' is ook in dit opzicht symptomatisch. In de ontkenning bevestigt het gedicht zichzelf.

Wie echter meent dat Faverey's poëzie een dor, kaalgeschoren landschap is, vergist zich. Er zit een onweerstaanbare humor in de lakonieke, abstracte beweringen van een gedicht als dit:

Eerst was er niets.

Daarna was er meer dan iets.
Toen bleek er te veel over;

tenslotte hield ik niets
meer over. Het begin
van het einde;
het houdt niet over.

Wat er aan deze dingen bestaan
zou kunnen hebben, heeft bestaan,
of zou bestaan kunnen hebben.

Of heeft zich dood gezwegen;
of heeft nooit bestaan.

Faverey's grenzeloze eigenzinnigheid en zijn onbecijferbare logika geven zijn werk een volkomen unieke kleur. Zijn stemgeluid is even herkenbaar als dat van een Van Ostaijen, even onnavolgbaar als dat van een Lucebert.

Alles bij elkaar is *Chrysanthen, roeiers* beslist minder ontoegankelijk dan de beide vorige verzamelingen. De lezer krijgt in deze bundel meer sleutels aangereikt dan voordien doordat er nu namen worden genoemd, van historische figuren nog wel. Drie van de tien reeksen zijn hommages: aan Hercules Seghers, aan Sapfo en aan François Couperin. Eén afdeling, bestaande uit slechts één gedicht, heet 'Meneer Lepinski' en bevat zelfs een reconstrueerbare anekdote over een Joodse man die een jongen een kwartje overhandigt tijdens de oorlog. De critici hebben zich natuurlijk vooral op de historische namen gestort om te zien hoe Faverey's poëzie in verband kan worden gebracht met de schilderijen en etsen van Seghers, de gedichten van Sapfo en de muziek van Couperin. Seghers panoramische, romantische berglandschappen waarin de schaarse menselijke figuren slechts onbeduidende stipjes zijn, worden al in het eerste gedicht in beeld gebracht. In de daaropvolgende tien gedichten gaat Faverey echter grotendeels zijn eigen weg, terwijl Seghers' rotsen en bomen hooguit als een soort klankbord worden gebruikt. Zo gaat dat ook met Sapfo, van wie Faverey is gaan houden 'sinds de vernietiging/ haar teksten heeft ingekort'. Vragen als

Is dit nog riet dat daar wuift?

Of wordt er nog alleen gewuifd
in taalresten op een flakkerend
scherm in een krimpand centrum?

zijn net zo goed van toepassing op Faverey's eigen poëzie als op het door de tijd aangevreten werk van de Griekse dichteres. In de 'Hommage à François Couperin' worden de allusies nog weer wat dunner en ijler, maar de bedoeling daarvan ligt voor de hand: Couperin's muziek bezit geen verwijzings-karakter zoals een schilderij of een lyrisch gedicht dat heeft, en in gezelschap van zo'n vrij zich bewegend spel met vormen voelen Faverey's variaties zich dan ook helemaal thuis. Met zijn hommages presenteert Faverey geen beschrijvend beeld van wat Couperin, Sapfo of Seghers voor hem betekenen. Wel geeft hij te verstaan dat zijn eigen werk veel minder geïsoleerd staat dan men wel eens geneigd is te denken. Ongrijpbaar blijft hij intussen wel, immers:

Wie liegt waait weg;

woorden betekenen niets.
Wie de waarheid spreekt,
is zelf een Kretenzer.

Theo Hermans (Bedford College, februari 1980)

Taalverzorging in Vlaanderen - Een opiniegeschiedenis.

Dit boek van de hand van dr. Tony J. Suffeleers verscheen eind 1979 (op de vooravond van honderdvijftig jaar België als men wil) bij *Orion, Brugge* en *Gottmer, Nijmegen*. Het is een uitvoerige studie van de opvattingen over moedertaal-normen in en voor Vlaanderen sinds het begin van de 19e eeuw. De 'terminus a quo' is 'de periode van het Verenigd Koninkrijk' (1814-1830): 'in deze tijd werd ongetwijfeld de grondslag gelegd van de strijd voor de totstandkoming van de Nederlandse taaleenheid. De opstand van 1830 heeft voor de interne geschiedenis van het geestesleven in Vlaanderen geen beslissende betekenis gehad: de voor het Nederlands ongunstige omstandigheden die door de revolutie noodlottig werden bevorderd, bleken niet in staat om de gedachte van de taaleenheid tussen Noord en Zuid bij een handvol idealistische "taalminnaars" te doden', aldus Suffeleers in zijn inleiding.

In vijf hoofdstukken (1. Van spellingeenheid naar 'schrijftaal'-eenheid; 2. De verzorging van de uitspraak; 3. Eenheid of eenheid-in-verscheidenheid in de woordvoorraad? 4. Franse tussenkomst in Vlaanderen; 5. De vakterminologie) beschrijft Suffeleers aan de hand van een indrukwekkend bronnenmateriaal (dat hij in een literatuurlijst en een personenregister op een overzichtelijke manier ordent) niet alleen de normproblemen waarmee Zuid-Nederland te maken kreeg toen het zich van het Frans als cultuurtaal ging afwenden en bij de taal van het Noorden aansluiting zocht,

maar vooral ook de vaak verregerende onenigheid onder taalverzorgers en taalzuiveraars over de na te streven oplossingen voor die problemen. Uit zijn boek kunnen we leren hoe ingewikkeld de taaltoestand in Vlaanderen wel was, en welke maatschappelijke factoren en invloedssferen een rol speelden bij de beoordeling ervan. De flaminganten waren het er weliswaar over eens dat ze van het Frans als cultuurtaal af moesten, maar de vraag hoe de taal die ervoor in plaats zou komen, moest klinken en geschreven worden, lokte binnen de Vlaamse Beweging steeds weer meningsverschillen en polemieken uit.

Eer ik de inhoud van de vijf genoemde hoofdstukken bespreek, wil ik hier nog kwijt dat het boek mij geboeid en op sommige plaatsen bovendien ontroerd heeft. Dat mag naïef en sentimenteel overkomen, maar mij is nòg duidelijker geworden welke taalpolitieke lijdensweg de Vlamingen zijn gegaan, aan wat al frustraties ze blootgesteld waren en hoeveel misverstanden ze elkaar ongewild aandeden.

1. *Van spellingeenheid naar 'schrijftaal'-eenheid.* Het grootste deel van dit hoofdstuk (dat verder ook *het genus en de pronominale aanduiding* en *de flexie* behandelt) is aan de spellingproblemen gewijd. Aan het begin van de goed vijftien jaar durende periode van het Verenigd Koninkrijk werd het Zuiden geconfronteerd met 'het bestaan van een noordelijke, gereguleerde, officiële schrijftaal op basis van M. Siegenbeeks spelling (1804) en P. Weilands spraakkunst (1805). [...] Tegenover een relatieve uniformiteit in het Noorden heerste in het Zuiden een absolute chaos'. In verband hiermee toont Suffeleers een eerste keer aan wat nog zo vaak uit zijn onderzoek zal blijken: een groot aantal Vlamingen ziet niet in of is niet bereid aan te nemen dat er sinds het eind van de 16e eeuw dankzij de *Hollandse expansie* in het Noorden gaandeweg een supraregionale eenheidstaal is gegroeid. Men droomt in Vlaanderen van een nieuwe zuidelijke inbreng in een gemeenschappelijke taal die nog *gemaakt* moet worden. Een treffend voorbeeld is Behaegel: hij vindt dat ingewortelde verschillen (paard i.p.v. peird, [...]) die 'gevestigd op den hollandschen en vlaemschen tongval, de uytpraek der beschaefde en geoefde van elke landstreék zynde, voór het tegenwoordig, aen geene vereeniging onderhevig zyn'. Hoewel koning Willem I een centralistische taalpolitiek wil voeren en op 1 oktober 1814 het 'Nederduits' tot landstaal verklaart, houdt hij rekening met de gevoeligheden van de Zuidnederlandse taalgenoten. Hij probeert de indruk te vermijden dat hun 'het Hollands' wordt opgelegd. Een van die gevoeligheden was overigens de 'door de clerus levendig gehouden afkeer van het Hollands als taal van de calvinistische ketterij'.

Ondanks het feit dat men er in het Zuiden om vroeg, werd er geen spellingscommissie ingesteld. De eerste zorg van de regering onder Willem I blijkt volgens het onderzoek van Suffeleers 'de ontfransing van de zuidelijke gewesten te zijn geweest, niet de natievormende eenmaking van de landstaal, het Nederlands'. De spellingscommissie komt er wel, maar pas nà 1830. De eerste en belangrijkste voorvechter van de taaleenheid met het Noorden, en dus ook van een zo groot mogelijke spellingeenheid, is Jan Frans Willems (de vader van de Vlaamse Beweging). Een bewijs van de nauwgezetheid waarmee

Suffeleers zijn bronnen geraadpleegd heeft, is in dit verband de vermelding van het *advies* van Jacob Grimm in de zuidelijke spellingsoorlog: ‘belgische und holländ. grammatik müssen zusammen halten und sich gegenseitig festigen’.

Bij (Belgisch) Koninklijk Besluit van 1 januari 1844 krijgt het Zuiden een officiële spelling, die ‘nagenoeg die van Siegenbeek is’. Voor het gemak van de lezer had Suffeleers hier, eventueel in een voetnoot, kunnen aangeven welke verschillen er bleven bestaan. Belangrijker dan deze schoonheidsfout is echter zijn vaststelling dat deze regeling, alle verhoudingen in acht genomen, een beslissende overwinning betekende, ook al omdat de Franstaligen de vroegere chaotische toestand steeds opnieuw als een wapen tegen de Vlamingen hanteerden. Dat de spellingskwestie Noord en Zuid ook daarna nog (maar dan op een heel andere wijze) bezig hield, blijkt uit de verdere ontwikkelingen die in dit hoofdstuk worden beschreven: in 1864 schrijft (alweer) een (Belgisch) K.B. de Leidse woordenboekspelling van De Vries en Te Winkel - eigenlijk het gewijzigde Siegenbeek-stelsel - voor, terwijl die in Nederland alleen náást de vorige werd toegestaan en pas van 1883 af in de meeste regeringsstukken werd gebruikt. De achtereenvolgende inhaalmanoeuvres tussen België en Nederland gingen trouwens nog door: in 1934 voerde het Noorden zonder overleg met België enkele vereenvoudigingen in; pas in 1947 werd de spellingseenheid tussen Vlaanderen en Nederland officieel. Ik herhaal hier mijn opmerking van daarnet: ik zou het interessant gevonden hebben als Suffeleers in het kort had kunnen aangeven welke vereenvoudigingen onze spelling achtereenvolgens gemaakt hebben tot wat ze nu is. Een bezwaar tegen de onderzoeksmethode is dit echter niet.

Over de rubrieken *genus en pronominale aanduiding* en *flexie* wil ik kort zijn: vrijwel iedereen weet dat de eerste kwestie ook de dag van vandaag in de taalverhouding Nederland-Vlaanderen niet opgelost is (Is ze in Nederland zelf trouwens opgelost?); het weglaten van de mannelijke casus-n is in Vlaanderen langer en door meer taalminnaars als een verlies, als een verarming van de taal, beschouwd dan in het Noorden, waar men sinds ongeveer 1840 een toenadering tussen schrijftaal en spreektaal constateert. Suffeleers wijt dit aan een ‘romantische vooringenomenheid’ en aan een gebrek aan inzicht in de natuurlijke ontwikkeling van het verschijnsel taal.

2. *De verzorging van de uitspraak.* Aan het begin van dit hoofdstuk stelt Suffeleers: ‘Voor de Vlaamse volksgemeenschap van de eerste helft van de 19e eeuw is de verzorging van de uitspraak, ruimer nog, de verzorging van de gesproken taal, alles behalve een probleem’. Er bestaat in Vlaanderen geen beschaafde verkeerstaal. De schrijver ordent van te voren op een handige manier de argumenten die in de geschiedenis van de taalverzorging in Vlaanderen vanuit de meest verscheiden en verschillende hoeken voor één of andere realisatie aangevoerd worden. Daarbij gebruikt hij ‘naargelang een argument positief of negatief gebruikt wordt, [...] de symbolen P (= pro) of C (= contra)’. Die argumenten betreffen: A. de determinering van de beschaafde uitspraak; B. de motieven van uitspraakverzorging; C. de manieren van verspreiding. Onder A wordt de discussie rond de volgende punten samengevat: 1. uitspraak naar de letter; 2. de gemengde realisatie (het denk-

beeld dat de Hollandse realisatie met Vlaamse elementen *verbeterd* kan worden); 3. de Hollandse realisatie (die door sommigen zonder meer als resultaat van een historische ontwikkeling wordt aanvaard, door anderen als ‘kenmerk van joden, protestanten en liberalen’ wordt gedoodverfd); 4. de algemeen Vlaamse realisatie (die ‘de katholieke Vlaming kenmerkt’); 5. de Westvlaamse realisatie; 6. de Brabantse/Antwerpse realisatie; 7. de niet lokaliseerbare realisatie; 8. de regeling van de uitspraak door een ‘wetgevend’ lichaam, c.q. een commissie; 9. de verstaanbaarheid; 10. de regeling van de uitspraak door een academie. (Waarom 10 niet onmiddellijk na of zelfs onder 8 komt, is me niet duidelijk.)

De argumenten onder B wijzen op de noodzaak van een algemeen aanvaarde uitspraak als verweermiddel tegen verdere verfransing en op de waarde van een verzorgde uitspraak als symbool van sociale meerderwaardigheid.

Bij C (de manieren van verspreiding) worden o.m. genoemd: een uitspraakleer voor de scholen; controle door de schoolinspectie; verplaatsing naar een beschaafd-Nederlands milieu (wat door anderen wordt afgewezen omdat het ‘ons volksgevoel’ zou schaden); het aantrekken van *native teachers* en Nederlandse kindermisjes. Verder blijkt een aantal Vlamingen zijn hoop te hebben gevestigd op het organiseren van voordrachten en lessen over een beschaafde uitspraak. Anderen weer hebben zelfs het toekennen van rijkssubsidie aan scholen afhankelijk willen maken van de verzorging van het taalgebruik. Al deze argumenten worden door Suffeleers in hun historische gebruikskontekst geplaatst. Als een rode draad loopt door zijn *verslaggeving* de verwachting van het Zuiden om door overleg met het Noorden tot een ‘regeling’ te komen die het Nederlands in de Belgische staat meer prestige zou kunnen geven. Maar van de andere kant is de weerstand tegen ‘het Hollands’ lange tijd erg groot geweest, niet alleen in kerkelijke kringen. Toch kon, mede dankzij de Noordnederlands georiënteerde leden van de Koninklijke Academie voor Taal en Letterkunde ‘een stukje potentiële taaleenheid veilig gesteld worden’. Suffeleers stelt verder dat de Vlaamse particularistische standpunten (in de praktijk) konden worden overwonnen doordat tijdens de Nederlandse taal- en letterkundige congressen door de Nederlanders een klaarlijk algemeen functionerend - daarom nog niet strak uniform - uitspraakmodel aan de Vlamingen kon worden aangeboden.

3. *Eenheid of eenheid-in-verscheidenheid in de woordvoorraad?* Dit hoofdstuk bestaat uit vijf rubrieken: 1. De kwantitatieve norm; 2. De kwalitatieve norm; 3. De permissieve norm; 4. Het Westvlaamse particularisme en het Algemeen Beschaafd Nederlands; 5. De lexicologische ‘codificering’ van het Zuidnederlands woordgoed. Met het begrip *kwantitatieve norm* verbindt Suffeleers o.m. de opvatting van hen die aan alles wat in Vlaanderen vermeend algemeen gebruik is, of zelfs geweest is, niet alleen bestaansrecht toekennen, maar dit bovendien als een verrijking van de taal beschouwen. ‘Hollands’ en ‘Vlaams’ zijn dan gelijkberechtigde componenten van een nog tot stand te brengen hogere taaleenheid: het ‘algemeen’ Nederlands. De *kwalitatieve norm* sluit iedere dialectische en/of archaïsche taalopbouw uit, en richt zich naar het taalgebruik van de Noordnederlandse toonaangevende

kringen. De tegenstelling tussen deze twee opvattingen is me zonder meer duidelijk; toch heb ik het moeilijk gehad om er al lezend de begrippen *kwantitatief* en *kwalitatief* te blijven opplakken. Misschien had Suffeleers die aan het begin van dit hoofdstuk kunnen definiëren en op die manier een goede afspraak met de lezer maken. Wat hij onder *permissieve norm* verstaat, is niet zo moeilijk om te begrijpen: die term dekt de opvatting dat men weliswaar het Noordnederlandse gebruik aanbeveelt, maar niet te streng wil zijn voor Zuidnederlandse elementen.

Suffeleers geeft af en toe zijn eigen mening over wat anderen over het probleem zeggen. Hier doet hij dat ook. Hij vindt het kennelijk jammer dat deze permissieve norm te lang is gehanteerd. Daar kan men echter tegen inbrengen dat in Vlaanderen haast niemand in staat was (noch is?) elk Zuidnederlandisme uit zijn eigen taalgebruik te weren, en dat bovendien de bereidheid om elk Zuidnederlands woord op te geven, niet aanwezig was (noch is). Bovendien vind ik de (door ons beider leermeester J.L. Pauwels gestelde) vraag in hoever het Noorden toonaangevend is, nog steeds niet 'gratuit', zeker niet als het over het gebruik van sommige bastaardwoorden gaat. Ik heb er geen behoefte aan het woord 'goesting' als evenwaardig Vlaamse variant van het Algemeen Nederlandse 'zin/trek' te verdedigen; maar ik heb geen *zin* om me mijn 'bandopnemer' te laten afnemen omdat ze in het Noorden zo Anglonederlands zijn gaan doen.

Uit wat Suffeleers in de vierde rubriek van dit hoofdstuk bericht, onthoud ik vooral '[...] dat de Westvlaamse taalparticularisten, natuurlijk afgezien van uitzonderingen, wel anders maar niet minder of meer particularistisch dachten dan de andere Zuidnederlanders'. Wat G. Gezelle allemaal over het taalgebruik in ons land gezegd en geschreven blijkt te hebben, blijft de lezer intrigeren.

Het doel van de 'lexicografische codificering van Zuidnederlands woordgoed', waarop de Vlamingen in de tweede helft van de 19e eeuw aandrongen, was '[...] een algemeen Nederlandse taal [te] vormen, doordat gewestelijk gebruikte woorden en wendingen door de opneming in het woordenboek burgerrecht zullen verkrijgen'. Ook hierrond is in Noord en Zuid veel geschreven, gepolemiseerd en geruzied. Niet alleen Vlamingen hebben de alleenheerschappij van het Hollands betwist; in het Noorden pleitte o.m. J.A. Alberdingk Thijm voor een verruiming van de al bestaande koinè met elementen uit de streektaalen. Suffeleers schrijft over 'taalopdelving' en 'woordenaars', schildert uitvoerig de totstandkoming van de vele idiotica en beschrijft de gevoeligheden van het Zuiden als het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* niet geeft wat ze ervan verwachten, vooral als daarin het distinctief *Zuidnederlands* gebruikt wordt, een term waarover men het ook in de 20e eeuw nog niet eens geworden is. In zijn samenvatting van dit hoofdstuk schrijft Suffeleers ten slotte dat men het overgangsstadium waarin het Zuiden op het gebied van de cultuurtaal verkeert, een diglossie-situatie zou kunnen noemen. De soms grote discrepantie tussen norm en gebruik van de standaardtaal maakt volgens hem een taalpolitiek beleid, of taalplanning, onmisbaar. Dit roept natuurlijk de vraag op wat hij zich daarbij voorstelt. Het antwoord dat hij daarop (in de laatste twee alinea's van zijn

boek, onder de titel ‘Uitzichten’) geeft, zal niet iedereen bevredigen, maar het was ook niet zijn bedoeling een kant-en-klare oplossing voor het nog steeds bestaande probleem aan te bieden. Van de *historicus* moet men geen sluitende toekomstvisie verwachten.

4. *Franse tussenkomst in Vlaanderen*. Doordat het Frans bijna drie eeuwen lang als enige cultuurtaal in de zuidelijke Nederlanden heeft gefunctioneerd, zit Vlaanderen nu nog opgescheept met talrijke *leenvertalingen* die strijdig zijn met het Nederlandse idioom. In de eerste rubriek van dit hoofdstuk, ‘Franse ontleening en Vlaams purisme’ toont Suffeleers het misverstand aan dat nu al meer dan anderhalve eeuw de taalopvattingen in Vlaanderen beheerst. Men denkt er vaak dat vreemde, vooral Franse woorden de identiteit van de eigen taal in gevaar brengen en dus door *purismen* vervangen moeten worden, terwijl men geen oog heeft voor de verbastering die het letterlijk vertalen van allerlei Franse uitdrukkingen, wendingen en zegswijzen veroorzaakt heeft en nog steeds veroorzaakt. Naïef is in dat opzicht de trots van Hendrik Conscience, die er in 1837 bij de verschijning van zijn prozaverhaal *In 't Wonderjaer 1566* op wijst met opzet in dat werk geen enkel bastaardwoord te hebben gebruikt, terwijl hem later (o.m. door G. Gezelle) een ‘barbaristisch taalgebruik’ wordt aangewreven. Suffeleers citeert uit de discussie termen als ‘woordsmederij’, ‘fabricismen’ en ‘taalphantasmen’; van de andere kant noemt hij de tweede rubriek van dit hoofdstuk ‘De verborgen verfransing’ en beschrijft indringend de pogingen die zijn ondernomen om dit verschijnsel tegen te gaan. De niet taalkundig geschoolde lezer had hij het m.i. makkelijker kunnen maken door meer voorbeelden te geven. Nu komt er hier en daar nogal wat denkwerk bij te pas om die zelf te vinden. Dit neemt echter niet weg dat de beschrijving van de vaak diametraal tegenover elkaar staande appreciaties van gallicismen en germanismen in Noord en Zuid een verhelderend licht werpt op de huidige trends in het Nederlandse taalgebied.

5. *De vakterminologie*. In dit laatste hoofdstuk lezen we niet alleen hoezeer de Vlamingen (ondanks de controversen die hen onderling verdeelden) hun best hebben gedaan om hun (?) taal voor zichzelf te redden; er blijkt ook uit hoe het gezag en de inzet van één man, in dit geval niet eens een filoloog maar de Vlaamse bioloog Julius Mac Leod (die ook voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit opkwam) een zaak vooruit kunnen laten gaan. Door zijn overtuigingskracht begon rond de eeuwwisseling de massale invoer van Noordnederlandse werken waaruit de Vlamingen behalve de vakterminologie ook hun taal zelf konden leren.

Op dit vijfde hoofdstuk volgen nog ‘Algemene Conclusies’ en ‘Uitzichten’. Daarop ga ik hier niet meer in. Liever vertel ik een paar dingen die me van het lezen bijgebleven zijn of die bij dat lezen in mijn hoofd opkwamen. Zo is me het onnoemelijk aantal prijsvragen opgevallen, dat in het Zuiden is uitgeschreven om uit de moeilijkheden te komen. (Ik heb ze niet geteld, maar het kunnen er wel honderd geweest zijn.) Verder dacht ik: gelukkig is er (tenminste?) die periode van staatkundige eenheid tussen 1814

en 1830 geweest, zodat de Vlamingen de smaak van het Nederlands opnieuw te pakken kregen; als België meteen na de val van Napoleon was ontstaan, was het waarschijnlijk helemaal Franstalig geworden. En nog zo'n subjectieve verzuchting ex absurdo: het gebrek aan taaleenheid in Vlaanderen (en het geruzie daarrond) heeft vast het voordeel gehad dat er geen gemeenschappelijk Vlaams is ontstaan en de cultuurtaaleenheid van Noord en Zuid gered kon worden.

Het boek van dr. Tony Suffeleers verschaft veel informatie aan wie zich voor de geschiedenis van de cultuurtaal in Vlaanderen in de afgelopen anderhalve eeuw interesseert. Het is goed geschreven en ook goed uitgegeven. De druk is prettig en de foto's uit het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven geven het een verdiend cachet. Ik zou het de collega's neerlandici in het buitenland willen aanbevelen, maar eigenlijk heeft iemand anders dat onrechtstreeks al veel beter gedaan: prof. Jan Goossens schreef er immers ten *woord vooraf* in.

(jw)

Wetenschap en Taal.

In *NEM-32*, blz. 33-35, vestigde ik de aandacht op een bundel opstellen met deze titel, waarbij ik vermeldde dat er een vervolgbundel op stapel stond. Die bundel is dan intussen van stapel gelopen en heeft zee gekozen onder dezelfde kapitein (Bernard T. Tervoort) en namens dezelfde rederij (Dick Coutinho, Muiderberg); het bouwjaar is 1979. Om de nautische beeldspraak maar niet voort te zetten: de titel is ook dezelfde gebleven, er is zelfs geen 'II' aan toegevoegd, maar de ondertitel is - gelukkig voor bibliografen en zelfs voor gewone mensen - wel gewijzigd en luidt nu: 'een nieuwe reeks benaderingen van het verschijnsel taal'.

De bundel bevat dertien hoofdstukken, waarvan auteurs en titels hier volgen:

- Prof. dr. A. Kraak en prof. dr. Bernard T. Tervoort, Wat is taalbeheersing?
- Drs. Fr. Litmaath en drs. P.H. van der Ven, Wat houdt moedertaalonderwijs aan de basis in?
- Drs. J.S. ten Brinke, De beweeglijke inhouden van voortgezet moedertaalonderwijs: Een verkenning
- Dr. T.A. van Dijk, Wat is tekstlinguïstiek?
- Prof. dr. S.C. Dik, Wat is functionele grammatika?
- Dr. H. van Riemsdijk, Wat is de Uitgebreide Standaard Theorie?
- Drs. J. Groenendijk en drs. M. Stokhof, Wat is Montague-grammatika?
- Dr. P.A.M. Seuren, Wat is semantiek?
- Dr. P. van Sterkenburg, Wat is lexicografie?
- Drs. R.S. Prins en prof. dr. Bernard T. Tervoort, Wat is neurolinguïstiek?
- Dr. J.J.M. Bakker en drs. P.C. Uit den Boogaart, Taal en tellen
- Dr. P. Muijsken, Wat is kreolistiek?
- Prof. dr. Bernard T. Tervoort, Wat is visuele communicatie?

Het is dus weer een indrukwekkende en zeer gevarieerde verzameling opstellen over taal, taalwetenschap en taalonderwijs geworden. Gevarieerd naar onderwerp én naar

de behandeling daarvan. Een bezwaar dat ik tegen de vorige bundel had, althans tegen sommige hoofdstukken, heb ik ook tegen deze, nl. dat enkele auteurs het de gemiddelde lezer te moeilijk maken.

Maar ik moet wel toegeven, dat mij wat dit betreft - om nog eenmaal in scheepsterminologie te vervallen - ditmaal wel de wind uit de zeilen genomen wordt. In wat ik het moeilijkste hoofdstuk vond, nl. 'Wat is Montague-grammatika?', luidt bv. de tweede zin van de inleiding: 'We zullen er daarbij van uitgaan dat de lezer over enige kennis van de hedendaagse taalkunde beschikt en enigszins vertrouwd is met elementaire logische notaties en begrippen'. Wel, dat kun je natuurlijk van 'kleuterleidsters, [...] logopedisten, [...] maatschappelijke werkers', die de vorige keer als potentiële lezers genoemd werden, niet zonder meer aannemen. Maar die categorieën lezers worden nu ook niet meer vermeld. In de tekst achterop het boek (een voorwoord of inleiding is er deze keer niet) staat dat het is 'bedoeld als tekstboek voor talenstudenten en andere geïnteresseerden'. Kan ik auteurs en redacteur dus strikt genomen niets meer verwijten, ik blijf het jammer vinden dat sommige stukken zo moeilijk zijn. Ook met 'Wat is de Uitgebreide Standaard Theorie?' had ik bv. heel wat problemen. Daar staat tegenover dat ik het hoofdstuk 'Wat is functionele grammatika?', hoewel bepaald niet eenvoudig, toch goed te volgen en bijzonder informatief vond. Is het dus wél mogelijk begrijpelijk over de moeilijker onderdelen van de moderne taalkunde te schrijven, als de auteur de kunst maar verstaat? Of ligt het eraan dat de functionele grammatica zich in het beginstadium van haar ontwikkeling bevindt en dáárom nog te volgen is? In de tijd van 'Kraak en Klooster' gold datzelfde immers ook voor de t.g.g.

Wat hier ook van zij, er staat een heleboel interessants en zelfs boeiends in dit boek. Zelf was ik erg nieuwsgierig naar het antwoord op de vraag 'Wat is taalbeheersing?' Ik heb vroeger als vanzelfsprekend aangenomen dat ik dat wist, toen ik docent extra muros was dacht ik zelfs dat ik dat vak onderwees, maar wat mij uit deze discipline in de loop der tijd ter ore en onder ogen kwam, maakte me steeds duidelijker dat ik er niets van weet. Helaas, de eerste zin van het eerste hoofdstuk luidt: 'Wie in dit hoofdstuk een kort en duidelijk antwoord verwacht op de vraag die erboven staat, komt bedrogen uit, tenzij hij zich niet bedrogen voelt door het antwoord dat taalbeheersing niet bestaat als een vak met een redelijke interne coherentie en duidelijke afbakening ten opzichte van andere vakken'. Wat ik vroeger dacht dat het was, is het in ieder geval niet, want de auteurs zeggen op blz. 14: 'De expliciet naar een relatief hoog niveau van verzorgd taalgebruik uitreikende aspiratie van de beginfase van het vak, zien we in de verdere ontwikkeling verdwijnen en niet meer terugkomen'.

De twee hoofdstukken over het moedertaalonderwijs zijn ongetwijfeld interessant voor degenen die belangstellen in de moderne onderwijspraktijk in het Nederlandse basis- en voortgezet onderwijs, maar daar weinig van weten omdat ze, zoals vele *NEM*-lezers, in het buitenland werkzaam zijn.

'Wat is tekstlinguïstiek?' is weer een heel andere vraag, maar wie het moderne taalkundige bedrijf al is het maar van op een afstand volgt, zal zeker het antwoord van de deskundige bij uitstek op dit gebied - mogen we zeggen 'de uitvinder?' - willen vernemen.

Over de bijdragen van Dik, Van Riemsdijk en Groenendijk en Stokhof had ik het hierboven al even. De 'nieuws waarde' van deze stukken is natuurlijk even groot, de uitwerking is verschillend. Het onderwerp seman-

tiek lijkt veel meer van alle tijden te zijn en Seuren begint zijn - bijzonder prettig leesbare - opstel hierover dan ook bij de oude Grieken en eindigt bij de moderne filosoof Grice. Ook de lexicografie heeft een eerbiedwaardige traditie. De behandeling van dit onderdeel is bij Van Sterkenburg uiteraard in goede handen.

Persoonlijk word ik in bundels als deze altijd sterk aangesproken door stukken die subdisciplines of nevengebieden van de taalkunde behandelen, waar je zelf het minst mee in contact komt en die dus een nieuwe wereld openen. Dat geldt hier in ieder geval voor 'Wat is neurolinguïstiek?' en 'Wat is visuele communicatie?' Behalve over taal leer je er zoveel uit over heel andere dingen, bv. in de eerste bijdrage over de hersenen, waarvan het mogelijk blijkt kaarten te tekenen, zoals van de aarde, of liever van de maan, want daar lijken ze het meeste op. Iets heel anders, maar even leuk en interessant, is in het tweede opstel de beschrijving van het ontstaan van gebaren in een klas van dove kleuters ('Pijpekrul huilt').

De twee overblijvende hoofdstukken handelen over onderdelen van de taalwetenschap die de laatste tijd meer in het centrum van de belangstelling staan. 'Taal en tellen' gaat, zoals uit de titel wel duidelijk zal zijn, over kwantitatieve taalkunde, met name over frequentieonderzoek en frequentiewoordenboeken, waarvan allerlei aspecten kort en duidelijk besproken worden. 'Wat is kreolistiek?' ten slotte wordt helaas ontsierd door een paar slordigheden (drukfouten als 'initiatieven' voor 'infinities' en formuleerfouten als 'het resultaat van taalvermenging wordt met *substratum* aangeduid': het substraat (de term is in deze vorm al heel lang in het Nederlands gebruikelijk) is 'de onderlaag', dus een van de componenten die zich vermengen, niet het resultaat van dat proces), maar is overigens heel informatief en door de vele voorbeelden goed te volgen.

(jdr)

'Honderd jaar dialectenquête'.

De lezers van *NEM* zullen mij wel ten goede houden dat ik ditmaal eens een deel van het Mengelwerk wil besteden aan het onderdeel van de neerlandistiek waarin ik mijn dagelijks brood verdien: de dialectologie. Ik sta wat terughoudend tegenover het in het middelpunt plaatsen van het eigen specialisme; het is heel menselijk om dat waar je je zelf mee bezighoudt erg belangrijk te vinden, maar ik ben me heel goed bewust dat de meeste docenten extra muros aan de Nederlandse dialecten in hun onderwijs weinig of helemaal geen aandacht zullen besteden. Dat kan ook niet anders: tijd, personeel en financiën zijn beperkt en de neerlandistiek heeft zoveel onderdelen.

Toch waag ik het erop ditmaal iets over dialectonderzoek te schrijven. Allereerst omdat er een bijzondere aanleiding toe is. Verder voel ik me gesterkt door enkele bezoeken van buitenlandse neerlandici (docenten en studenten) aan het instituut waar ik werk, die in het recente verleden plaatsvonden (o.m. tijdens het Zevende Colloquium) en die blijkens de reacties beslist geslaagd genoemd kunnen worden. Ten slotte kan ik misschien een paar tips geven waar men in de buitenlandse neerlandistiek iets aan heeft.

Die 'bijzondere aanleiding' is een honderdjarig jubileum. Niet van het P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, zoals ons insti-

tuut sinds enige tijd heet. (Dr. P.J. Meertens was de man die als secretaris van de Dialectencommissie van de KNAW in 1930 met het geïnstitutionaliseerde dialectonderzoek begon en als zodanig de oprichter van het instituut genoemd kan worden. Hij werd in 1979 tachtig jaar; om hem te eren is het instituut toen naar hem genoemd.) Ook het dialectonderzoek als zodanig bestaat geen honderd jaar, maar al veel langer: in de eerste helft van de 19e eeuw werden er al woordenlijsten en hele woordenboeken van plaatselijke dialecten gemaakt en ook voordien hadden taalgeleerden (bv. Lambert ten Kate) al aandacht aan dialecten besteed. Wel zou men kunnen spreken van het honderdjarig bestaan van de dialectgeografie, de methode die niet één dialect bestudeert, maar een heel dialect- of taalgebied in zijn onderlinge samenhang, door één of een beperkt aantal taalverschijnselen in een groot aantal plaatsen te onderzoeken en de resultaten daarvan op taalkaarten voor te stellen.

Concreet gezegd: in 1879 werd in Nederland de eerste dialectvragenlijst uitgezonden, waarin de ‘vertaling’ in dialect van 183 items werd gevraagd, bestaande uit woorden, woordgroepen en zinnestelsels. Deze methode van de schriftelijke vragenlijst wordt door het P.J. Meertens-Instituut nog steeds toegepast, al zijn er nieuwe methoden bijgekomen, waaronder de bandopname de eerste plaats inneemt. Vandaar dat als thema voor het jubileum en als titel voor dit artikel gekozen is: ‘Honderd jaar dialectenquête’.

De lijst van 1879 ging uit van het Aardrijkskundig Genootschap en werd gestuurd aan de leden daarvan. Er werd een commissie benoemd ‘voor het ontwerpen van een Linguïstische kaart van Nederland’, waarvan maar één taalkundige lid was (prof. dr. J.H.C. Kern uit Leiden); de andere leden waren twee geografen, een arts en een onderwijzer. Het dialectonderzoek was dus nog niet zo ‘geprofessionaliseerd’ als nu. Verder valt het op dat de enquête alleen in Nederland gehouden werd. Tegenwoordig zou men zoiets in het hele Nederlandse taalgebied organiseren, al moet daar eerlijkheidshalve bij gezegd worden, dat er nog niet zo héél lang sprake is van een volledige integratie: pas sinds het begin van de jaren zeventig zendt het P.J. Meertens-Instituut vragenlijsten uit naar Nederlandse en Belgische correspondenten. (Lang voordien was er wel Nederlands-Belgische samenwerking op dit terrein.) Gelukkig hield de Leuvense hoogleraar Willems in 1886 ook een dialectenquête in het Zuiden, zodat er voor het eind van de vorige eeuw vergelijkbaar materiaal bestaat uit het hele Nederlandse taalgebied.

Het zou veel te ver voeren om uit te weiden over de lotgevallen van de vragenlijst van 1879. Het moge voldoende zijn te vermelden, dat de ingevulde lijsten zelf en fotokopieën ervan berusten op het P.J. Meertens-Instituut en dat ze in de afgelopen honderd jaar herhaaldelijk gebruikt zijn om de dialecttoestand van het moment van opname op bepaalde punten te vergelijken met die van 1879. Maar toen het ogenblik naderde waarop deze lijsten hun honderdste verjaardag zouden vieren, ontstonden er binnen de afdeling Dialectologie plannen om dit eeuwfeest bijzondere luister bij te zetten. Het initiatief hiertoe kwam van de jongste medewerkster van de afdeling, drs. Marinel Gerritsen, die ook in de uitvoering ervan het grootste aandeel heeft gehad.

De centrale gedachte voor de viering van dit jubileum was: de vragen-

lijst van 1879 in 1979 opnieuw uit te sturen, de antwoorden van 1879 en 1979 te vergelijken en daaruit conclusies te trekken over de veranderingen in de Nederlandse dialecten gedurende de afgelopen honderd jaar. Over die veranderingen zou dan een bundel artikelen samengesteld worden door dialectologen en andere taalkundigen van binnen en buiten het instituut.

De eerste vraag die beantwoord moest worden, was: in welke vorm zullen we de vragenlijst van 1879 uitzenden? Zo'n lijst van honderd jaar terug ziet er natuurlijk wel ouderwets uit. Alleen al door de typografie, verder ook door de spelling, al is de 'oude' spelling, met *grootte* voor *grote*, *visch* voor *vis* en (*hij houdt*) *een' dikken (stok in de hand)* voor *een dikke*, bij de oudste generaties van de Nederlandstaligen nog niet helemaal verdwenen, althans niet onbekend. Maar vooral het taalgebruik van honderd jaar geleden was anders dan het huidige: woorden en vormen zoals voorkomen in *gijlieden kreeg weinig, en gij hadt reeds niet veel* zullen tegenwoordig ook in de deftigste schrijftaal niet meer gebruikt worden, uitdrukkingen als *vuur boeten* en *met den bezem keeren* zijn zeker niet meer algemeen bekend. En dan zijn er nog taaluitingen die niet zozeer formeel en lexicaal verouderd aandoen, maar wel qua formulering. Om nog één keer een grapje te gebruiken dat ik nu zo langzamerhand al heel dikwijls gedebiteerd heb, maar dat voor de meeste lezers van *NEM* nog nieuw zal zijn: *die boer heeft een luien knecht; hard werken is zijn zaak niet kun je vandaag de dag toch niet meer zó zeggen, daar zou je iets van moeten maken als: die agrariër heeft een weinig gemotiveerde medewerker; zijn prestatieniveau is niet optimaal.*

We hebben er diep over nagedacht en lang over gepraat, maar al met al leek het ons het beste geen enkele wijziging, toevoeging of verklaring aan te brengen in de lijst van 1879. Doe je dat wel, dan weet je namelijk wel waar je begint, maar niet waar je eindigt. Om een zo zuiver mogelijke vergelijking tussen 1879 en 1979 mogelijk te maken, was het óók van belang te weten wat de taalgebruiker van nu niet meer kent of zelfs niet meer begrijpt. Aanpassing aan het Nederlands van 1979 zou het beeld vertroebelen. Vandaar dat de lijst van het Aardrijkskundig Genootschap eenvoudigweg herdrukt werd, en aan de correspondenten werd gestuurd met een brief waarin werd uitgelegd waarom ze dit jaar een zo ouderwets ogende vragenlijst ontvingen.

De correspondenten waarvan in de vorige zin sprake is, zijn vrijwillige medewerkers van het P.J. Meertens-Instituut in het hele Nederlandse taalgebied, die jaarlijks een of meer vragenlijsten invullen. We zijn deze mensen bijzonder dankbaar voor hun werk, dat ze zonder enige geldelijke vergoeding verrichten, omdat zij het materiaal leveren dat voor het dialectonderzoek onontbeerlijk is. Er werd daarom besloten de bundel artikelen die uit de vergelijking tussen 1879 en 1979 moest voortkomen, aan hen op te dragen en hen ook nog op andere wijze in de jubileumviering te betrekken.

De correspondenten deden hun best. Dat betekende deze keer ook dat ze vragenlijsten die ze in december 1978 ontvingen zo snel mogelijk invulden, want het was de bedoeling dat de bundel nog in het jubileumjaar 1979 verschijnen zou. Toen er voldoende materiaal binnen was, konden de schrijvers van de artikelen aan het werk gaan. Die moesten in korte tijd heel wat werk verzetten: materiaal over het door hen gekozen onderwerp ver-

zamelen uit de lijsten van 1879 en 1979, dat materiaal ordenen en bestuderen (waarbij soms bleek dat het niet voldoende stof voor een artikel opleverde, maar dat gebeurde gelukkig maar een enkele keer), en het artikel schrijven. Dat moest allemaal in een paar maanden gebeuren, want Marinel Gerritsen, die als redacteur van de bundel optrad, hield streng de hand aan het tijdschema. Maar het lukte: in juni werd de kopij bij uitgever Coutinho ingeleverd en in december was het boek klaar. Over de inhoud van de bundel spreek ik hier niet, dat doe ik ter wille van de overzichtelijkheid in het artikel dat hieronder geplaatst is.

Op zaterdag 15 december 1979 vond in Amsterdam de eigenlijke viering van het eeuwfeest plaats, waarvoor enkele officiële personen, dialectologen en andere taalkundigen, en de correspondenten van het instituut waren uitgenodigd. De ochtend werd besteed aan het wetenschappelijk gedeelte. Drs. J.M. van der Horst (Amsterdam) hield een voordracht over het wetenschappelijk en met name het taalkundig klimaat in de vorige eeuw en de veranderingen die daarin optraden in het laatste kwart van die eeuw, waarmee hij het uitzenden van de vragenlijst in 1879 in verband bracht. Prof. dr. A. Weijnen (Nijmegen) hield een samenvattende beschouwing over de bundel. Hij besprak een aantal geconstateerde veranderingen in de dialecten, maar besteedde vooral ook aandacht aan methodologische en theoretische aspecten. Na deze twee lezingen werden de eerste drie exemplaren van de bundel aangeboden aan de vertegenwoordiger van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen en aan de oudste en de jongste correspondenten. Een vierde exemplaar werd gereserveerd voor dr. P.J. Meertens, de oprichter van het naar hem genoemde instituut, die om gezondheidsredenen niet aanwezig kon zijn.

's Middags waren er vooral activiteiten voor de aanwezige correspondenten. Behalve een bezoek aan het P.J. Meertens-Instituut, dat voor de meesten van hen tot nog toe alleen maar een adres geweest was, en later op de middag een ontvangst op het Trippenhuis, de zetel van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, bestond de mogelijkheid een kijkje te nemen op een tentoonstelling over dialecten en dialectenonderzoek, ingericht in de Universiteitsbibliotheek.

Die tentoonstelling was een onderdeel van het programma dat een eigen leven is gaan leiden. Aanvankelijk was er alleen gedacht aan iets wat het bezoek aan het instituut en de Akademie voor de correspondenten interessanter en aantrekkelijker kon maken. Maar een expositie in een gebouw waar in de week normaal gewerkt wordt, kan maar kort van duur zijn, eigenlijk maar één dag. Voorbereiden, inrichten en afbreken - een heel werk - geven dan wel erg weinig rendement. Uitzien naar een andere oplossing, waren we zo gelukkig de Universiteitsbibliotheek in Amsterdam bereid te vinden ons gastvrijheid te verlenen in hun expositieruimte, waar geregeld tentoonstellingen van allerlei aard gehouden worden. Dat gaf de mogelijkheid het geheel wat ruimer op te zetten en langer te laten duren, en de dialectologie bij gelegenheid van dit jubileum ook eens aan een groter publiek te presenteren.

Daar hebben we geen spijt van gehad. De tentoonstelling is te zien geweest van 10 december 1979 tot 31 januari 1980. Er zijn ruim 1300 be-

zoekers geweest. We hebben heel wat positieve reacties gehad en door de publiciteit in pers en radio rondom de tentoonstelling én de viering op 15 december 1979 hebben beslist heel wat mensen die er weinig of niets van wisten, een en ander over dialect en dialectonderzoek vernomen.

De tentoonstelling geeft (op het moment van schrijven geldt nog de tegenwoordige tijd) in woord, beeld en geluid informatie over heel wat aspecten van de dialectologie: vragenlijsten, veldwerk, apparatuur (om gesproken taal op te nemen, dus de bandrecorder en zijn voorgangers, maar ook om klanken en fysiologische kenmerken van sprekers te onderzoeken), taalkaarten, taalatlassen en literatuur in en over dialect. Een 'gids voor de bezoeker', die tot een boekje van 32 bladzijden is uitgegroeid, geeft nadere uitleg van het getoonde. Daarin worden bijvoorbeeld de voor- en nadelen van vragenlijsten en bandopnamen besproken en uiteengezet wat voor soorten taalkaarten er bestaan en wat de opzet is van de verschillende taalatlassen.

Ook zijn er twee audiovisuele programma's. 'De Erfenis' is een filmpje gemaakt door de VPRO, dat een sfeertekening geeft van hoe een bandopname van een dialect tot stand komt en verwerkt wordt. Het gecombineerde dia- en geluidsbandprogramma 'Wat is dat voor een dialect?' geeft een paar voorbeelden van dialectkenmerken die een bepaalde verspreiding over het Nederlandse taalgebied hebben en aan de hand waarvan men kan uitmaken in welke streek een dialect gesproken wordt. Dit programma wordt vertoond met apparatuur die ons door de Universiteit van Amsterdam ter beschikking gesteld is, maar we hopen het in de toekomst ook op ons eigen instituut te kunnen gebruiken voor demonstratiedoeleinden.

Dit laatste brengt me aan het einde van dit verhaal weer terug tot de praktische werkelijkheid. Ik heb immers in het bovenstaande een stukje recente geschiedenis geschreven, maar als deze regels medio 1980 in druk verschijnen, is er van dit alles - afgezien van de bundel - nauwelijks iets overgebleven waar de lezer van *NEM* iets aan heeft. Misschien had ik van tevoren over deze dialectologische activiteiten moeten berichten en niet in een verslag achteraf. Maar ik breng niet altijd mijn dagelijks werk - de dialectologie - in verband met mijn vrijetijdsbesteding - de IVN -, en bovendien denk ik al gauw: zulke activiteiten in Amsterdam, daar kunnen de buitenlanders toch niet heen. Dat denk ik té gauw, merk ik wel eens. Zo heeft prof. Lagerwey uit Grand Rapids met een twaalftal studenten die in de afgelopen Kerstvakantie een studiereis maakten in Nederland en België, de tentoonstelling wel bezocht. Omdat ze er toch waren. Ik zal maar niet veronderstellen dat andere buitenlandse studenten in de neerlandistiek een reis naar Amsterdam gepland zouden hebben, als ze van tevoren geweten hadden dat er een tentoonstelling over dialectologie was, maar het is toch heel wel denkbaar dat er in de kerstvakantie buitenlandse docenten in Nederland geweest zijn en die hadden voordeel gehad van informatie vooraf. Ik zal daarom proberen mijn leven op dit punt te beteren.

Maar bij goede voornemens alleen wil ik het niet laten. Als er onder de docenten extra muros zijn die - misschien daartoe geïnspireerd door het bovenstaande verslag - in hun onderwijs enige aandacht willen geven aan Nederlandse dialecten, dan wil ik hen graag wijzen op de mogelijkheden die

de afdeling Dialectologie van het P.J. Meertens-Instituut daarvoor biedt.

Allereerst kunnen wij dialect-op-de-band leveren. Speciaal voor demonstratiedoeleinden bestaan er een drietal banden met korte fragmenten van verschillende dialecten, met bijbehorende teksten (transcripties). De prijs per band is f12,50, exclusief verzendkosten. Aanwezig zijn: de 'Rijksmuseumband' (bevat drie Hollandse, een Overijssels, een Zeeuws, een Fries, een Antwerps, twee Limburgse, een Westvlaams en een Gronings dialect), de 'Kweekschoolband Noord' (Zeeuws, Noordbrabants, Gronings, Fries, Noordhollands, Rotterdams en Amsterdams) en de 'Kweekschoolband Zuid' (twee Westvlaamse, twee Oostvlaamse, een Antwerps, een Zuidbrabants en een Belgisch-Limburgs dialect). Ander bandmateriaal is op speciaal verzoek te maken en leverbaar tegen kostprijs.

Verder kan het instituut bezoek ontvangen (waarbij desgewenst ook de afdelingen Volkskunde en Naamkunde betrokken kunnen worden) van individuen en groepen, voor algemene oriëntatie of voor meer gespecialiseerde doeleinden. Ik noemde zojuist het bezoek van prof. Lagerwey met zijn studenten in de kerstvakantie 1979-'80. Het was al de tweede keer dat prof. Lagerwey met een dergelijke groep kwam. Over zijn ervaringen van de eerste keer kunt u lezen in *NEM-30* (voorjaar 1978), blz. 16.

Ten slotte zijn wij uiteraard altijd bereid in de mate van het mogelijke inlichtingen te verstrekken op het gebied van de dialectologie. Het adres is: afdeling Dialectologie, P.J. Meertens-Instituut, Keizersgracht 569-571, 1017 DR Amsterdam (telefoon 234698).

(jdr)

Marinel Gerritsen (red.), *Taalverandering in Nederlandse dialecten. Honderd jaar dialectvragenlijsten: 1879-1979*. Dick Coutinho, Muiderberg, 1979; 278 blz., f45, -. ISBN 90 6283 537 6.

Deze bundel artikelen, waarvan conceptie, prenatale ontwikkeling en geboortefeest geschetst zijn in het voorafgaande artikel, bestaat behalve uit een inleiding en facsimile-weergaven van een ingevulde vragenlijst van 1879 en de brief aan de invullers van 1979, uit 21 artikelen van 22 auteurs: een Amerikaan, een Schot, een Zweed, een Belg, en 18 Nederlanders, waarvan er 7 verbonden zijn aan de afdeling Dialectologie van het P.J. Meertens-Instituut. De artikelen van de eerste drie auteurs zijn in het Engels geschreven, één ervan is voorzien van een Nederlandse samenvatting. De andere bijdragen zijn in het Nederlands gesteld en worden voorafgegaan door een samenvatting in het Engels.

In deze bespreking zal ik van de artikelen een nadere omschrijving van het onderwerp of een korte weergave van de inhoud geven, gevolgd door enkele opmerkingen over de bundel als geheel. Een dieper gravende beschouwing zou te veel plaatsruimte vergen, komt voor een niet gespecialiseerd tijdschrift als *NEM* ook niet zozeer in aanmerking en zou me bovendien voor problemen plaatsen, aangezien ik als lid van de commissie van voorbereiding nogal nauw betrokken ben geweest bij de totstandkoming van de bundel en er zes artikelen van mijn naaste collega's en één van mijzelf in staan.

De artikelen zijn naar de inhoud verdeeld over vier afdelingen. De eerste is getiteld:
'Taalwetenschap en dialektologie in de tweede helft van

de 19e eeuw'. Hierin schrijft J.M. van der Horst over 'Van organisme naar mechanisme; 1870' en Jan Noordegraaf over "'Eene linguïstische kaart van Nederland". Rondom de dialectenquête van 1879'. Voor de inhoud van deze bijdragen kan ik verwijzen naar mijn hierboven afgedrukt artikel 'Honderd jaar dialectenquête'. Van der Horst behandelt in grote trekken hetzelfde onderwerp als in zijn lezing van 15 december 1979, Noordegraafs onderwerp blijkt voldoende uit de titel van zijn stuk.

De tweede afdeling bevat artikelen over 'Fonologie'. B. van den Berg, die zijn bijdrage helaas niet meer in druk gezien heeft, omdat hij in de zomer van 1979 is overleden, bespreekt onder de titel 'Soorten van taalverandering tussen 1879 en 1979' de veranderingen in de *o* van *zomer* en het genus van dit woord in heel Nederland, en een groot aantal klankveranderingen in één dialect, nl. dat van Hardenberg, Overijssel.

Marinel Gerritsen en Frank Jansen hebben 'Een 50-jarige theorie over klankverandering getoetst aan 18 ui-woorden in 100 jaar'. Deze theorie, bestaande uit verschillende onderdelen, is die van Kloekes 'Hollandse expansie'. De auteurs maken het waarschijnlijk dat er nog steeds aan het Hollands ontleend wordt, en dat hier inderdaad eerder sprake is van ontlening dan van fonetische ontwikkeling, waarmee ze steun geven aan Kloekes hypothesen. De door Kloeke veronderstelde samenhang tussen ontlening en frequentie blijkt meer problematisch.

Jacques Hendrickx ontdekt 'Een historische samenzwering in het Weerts': een verandering in de vervoeging van sterke werkwoorden, veroorzaakt door regelvereenvoudiging en regeltoevoeging, die beide functioneel te verklaren zijn als bijdragen tot vereenvoudiging van de grammatica.

T.L. Markey schrijft in 'A case study in competition' over creolisering en historische ontwikkelingen binnen het Germaans, waarbij een item uit het vragenlijstmateriaal (de klinker van *hier*) een bescheiden rol speelt.

De 'Veranderingen van *ijzer*' die Jan Stroop constateert, hebben te maken met de gecompliceerde ontwikkeling van de oude *i*, maar ook met een epenthetische *-d-* (*iesder* i.p.v. *iezer*).

De derde afdeling draagt als titel 'Leksikologie en onomasiologie'. J.B. Berns zegt een invuller van de vragenlijst van 1979 na: 'Als boeten buiten is' en bespreekt hierna de problemen verbonden met de etymologische en lexicale betekenis van *boeten* in de verbinding *vuur boeten*.

Har Brok schrijft over '*Iep* en *olm* in de Nederlandse dialecten', toont aan dat *olm* de oudste rechten heeft, die het in het Zuiden heeft gehandhaafd maar in het Noorden heeft moeten prijsgeven t.b.v. *iep*, maar laat ook zien dat door de 'volstrekt onjuist gebleken elicitatietechniek van de vragenlijst' (137) de enquête van 1879-1979 op dit punt onbruikbaar is.

Jo Daan vraagt zich af of, vanuit sociolinguïstisch gezichtspunt, 'De taalkaart als peillood of rookgordijn' functioneert. Zij vergelijkt in verband hiermee de benamingen voor de ui, opgegeven in 1879, 1945 en 1979, en concludeert tot de peillood-functie. (Een pilot-onderzoek zou dus m.i. de volgende stap zijn.)

Onder de titel 'Verboden te spuwen' bespreekt Bert de Haar de veelheid van termen voor 'spuwen', waarin hij drie hoofdgroepen onderscheidt: 'spuwen', 'spugen' en 'andere', en de veranderingen in het gebruik daarvan

inventariseert en zoekt te verklaren.

Voor 'schreien' blijken nog heel wat meer heteroniemen te bestaan dan voor 'spuwen': bijna drie bladzijden van het artikel van H. Hogerheijde, 'Een uur van onbedagtsaamheid...; honderd jaar "schreien"', zijn gevuld met de door de correspondenten opgegeven woorden voor dit begrip. De auteur heeft zich daarom beperkt tot de bestudering van de verspreiding van *huilen* en *janken*, de sterkst in getal toegenomen woordtypen.

'Bruiloft' is de titel en het onderwerp van de bijdrage van Hugo Ryckeboer, in die zin dat zowel heteroniemen als de fonische gedaante van het woord *bruiloft* aan de orde komen en de veranderingen daarin en de geografische spreiding daarvan onderzocht worden.

A.H.G. Schaars bestudeert de dialectbenamingen voor 'Hoen, hoenderen' in Oost-Gelderland en vergelijkt daarbij de antwoorden op de vragenlijst van 1879-1979 met die van een mondelinge enquête, die hij zelf hield in het kader van de voorbereiding van zijn proefschrift, en die interessanter materiaal bleek op te leveren.

Bij de bespreking van 'Een jubilerend oud maar schoon paard' moest Sjef Vromans, bij gebrek aan opmerkelijke veranderingen op lexicologisch gebied, een fonologische vergelijking maken tussen 1879 en 1979, die hij samenvat in de paragrafen 'Van *hynser* tot *hynder*' en 'Van *perd* tot *peerd*'.

A. Weijnen houdt zich bezig met 'Vrijers een eeuw geleden en nu'. De ontwikkeling van de benamingen voor het begrip 'vrijer' hangt samen met invloed van de standaardtaal en met veranderingen in de maatschappelijke opvattingen.

De vierde afdeling ten slotte gaat over 'Vormverschijnselen', waaronder zowel syntaxis als morfologie verstaan worden. Cor van Bree bespreekt verschillende aspecten van de keus tussen 'Bezittelijk voornaamwoord of bepaald lidwoord' bij namen van lichaamsdelen. De Oost-West-tegenstelling was in 1879 evenzeer aanwezig als in 1979, maar de verschillend gerichte invloed van de standaardtaal, de suggestie van het voorbeeld van de vragenlijst en het verschil in enquête-ervaring van de informanten zijn complicerende factoren.

A.C. Goeman behandelt in 'Ik *zij(n)* versus *ik ben* gedurende honderd jaar' de historische achtergrond van de vervanging van de tweede vorm door de eerste, de condities voor de huidige verdeling van beide vormen en de factoren die een rol spelen bij de nieuwe vervanging van *ik zij(n)* door *ik ben*.

J. de Rooij onderzoekt onder de titel 'Zij vroegde of ik het dorst' de verleden-tijdsvormen van *vragen* en *durven*. *Durfde* blijkt in het hele taalgebied toegenomen te zijn, ten koste van *dorst*; voor *vroeg* in relatie tot *vraagde* geldt t.a.v. Nederland hetzelfde, maar voor Nederlandstalig België moet - althans op grond van het gebruikte materiaal - tot het omgekeerde geconcludeerd worden.

Norval S.H. Smith vraagt zich n.a.v. de Noordhollandse vormen *mantje* en *manje* voor *mannetje* af, of hier 'The nonacquisition (*sic*) of a phonological rule: a case of Frisian influence?' is. Hij gaat de ontwikkeling in de laatste honderd jaar na, wat weinig oplevert, maar is op grond van overeenkomstige verschijnselen in Groningse dialecten geneigd de vraag in de titel met 'ja' te beantwoorden.

Sture Ureland schetst ‘The development of Dutch and West Frisian reflexives between 1879 and 1979’. In het algemeen zijn er in die honderd jaar geen opvallende verschuivingen te constateren in het geografisch patroon dat de drie voornaamste typen *zich*, objectsvorm (*hij wast'm*) en *z'n/d'r eigen* opleveren. Wel neemt *zich* numeriek toe, ten koste van de objectsvorm, en heeft *z'n/d'r eigen* de neiging zich behalve in aantal ook over een groter gebied uit te breiden.

Uit de bovenstaande summiere bespreking van de afzonderlijke artikelen zal in ieder geval één algemeen kenmerk van de bundel duidelijk zijn geworden: de grote variatie aan behandelde onderwerpen. Minder duidelijk zal gebleken zijn, dat er ook een grote variatie is in opzet en aanpak, zowel door de meer descriptieve of meer theoretische oriëntatie als door de gebruikte methodes.

Ook maar hier en daar is de aanzet gegeven tot een antwoord op de vraag die de niet-specialist het meest zal interesseren: is er tussen 1879 en 1979 veel of weinig veranderd in de Nederlandse dialecten? Men kan zich naar aanleiding daarvan natuurlijk afvragen wat ‘veel’ en wat ‘weinig’ is, men kan ook wijzen op de gebreken van de enquêtes en andere oorzaken van onduidelijkheid, maar men zal toch wel niet kunnen ontkomen aan de conclusie van Marinel Gerritsen in haar inleiding, nl. ‘dat de dialecten beslist niet op het punt staan uit te sterven, met andere woorden dat zelfs anno 1979 de klok voor het dialectonderzoek nog niet dicht naar twaalven loopt’ (12). Met deze ‘andere woorden’ zinspeelt zij op een uitlating van professor Weijnen in zijn inaugurele rede van 1958, die het einde van de dialecten zag naderen. Hij heeft echter op 15 december 1979, en nog eens bij zijn afscheid als hoogleraar op 18 januari 1980, toegegeven - ik neem aan tot zijn eigen genoegen - dat hij ongelijk had gehad. Voorlopig hoeven dialectologen en streektaalminnaars (dat is niet hetzelfde) zich dus nog geen zorgen te maken.

(jdr)

Leer- en hulpmiddelen

Voortgangsrapport t.b.v. het door Z.W.O. en F.K.F.O. (België) gesubsidieerde project ‘Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS)’ 1-8-1979/1-11-1979. Werkleider: prof. dr. M.C. van den Toorn.

De in de periode van 1-8-1979 tot 1-11-1979 verrichte werkzaamheden vallen in twee categorieën uiteen:

A. Onderzoek en (her)schrijven.

- Na bespreking met de hoofdredactie zijn de stukken ‘Het gebruik van de werkwoordstijden’, ‘Woordvorming bij het werkwoord’, alsmede de inleidende paragrafen van het hoofdstuk over het werkwoord tot een leeskommissie-versie herwerkt. Daarmee is van het hele hoofdstuk een ‘voorlopig definitieve’ versie klaar.

- Er werd een schets uitgewerkt van het hoofdstuk over de soorten zinnen, die inmiddels met de hoofdredactie is besproken.

- De paragrafen over de woordvorming bij het zelfstandig naamwoord zijn in het kader van een algemene bespreking over de aanpak van de woordvorming met de hoofdredactie doorgenomen.

- Na een eerdere bespreking van de paragrafen over de meervoudsvorming bij het zelfstandig naamwoord, is ook de daaruit resulterende vernieuwde versie met de hoofdredactie nader bekeken.

- Het hele hoofdstuk over het bijvoeglijk naamwoord is in hoofdredactie-versie gereedgekomen. Dit wordt op de volgende vergadering ter bespreking voorgelegd.

- Voor de hoofdstukken ‘De zin: algemeen gedeelte’ en ‘De enkelvoudige zin (met de zinsdelen)’ wordt momenteel voorbereidend onderzoek verricht.

B. Algemene bezigheden.

De overzichtslijsten met op- en aanmerkingen van de leeskommissie zijn bijgewerkt tot en met juni 1979.

Voorlichtingsmateriaal (2). In het vorige nummer van ons tijdschrift namen wij een overzicht op van materiaal dat door Nederlandse Ambassades ter beschikking wordt gesteld van docenten Nederlands in het buitenland. We zijn blij dat het Belgisch Ministerie van Buitenlandse Zaken ons in staat stelt een lijst te geven van publikaties die in alle Belgische diplomatieke en consulaire posten verkrijgbaar zijn. Hier volgt die lijst:

1. *Cultureel Nieuws uit België/Nouvelles culturelles de Belgique* (maandelijks);
2. *Het Belgische Muziekleven* (tweemaandelijks);
3. *Brief uit België/Lettre de Belgique* (Algemene informatie, wekelijks);
4. *Tijdschrift B.Z.* (Politiek en economisch, verschijnt onregelmatig);
5. *Teksten en documenten* (sommige nummers bevatten ook culturele artikelen, verschijnt enkele malen per jaar).

(hme)

Nuttige publikaties van CRM. Al eerder hebben we in *NEM* iets geschreven over twee publikaties van het Nederlandse Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (*NEM* 30, blz. 23):

- het *Informatiebulletin Internationale Betrekkingen*;
- de *Fact Sheets*.

Om u een indruk te geven van de inhoud van deze *Fact Sheets* vindt u hieronder een lijst van de nummers die nog verkrijgbaar zijn. De *Fact Sheets* verschijnen in het Nederlands, Engels, Frans, Duits, Spaans, Italiaans, Bahasa Indonesia, Pools en Arabisch.

- Het welzijnswerk voor buitenlanders in Nederland (Buitenlandse werknemers en hun gezinnen) (FS-2-N)
- Openluchtrecreatie in Nederland (FS-4-N)
- Bejaardenzorg in Nederland (FS-5-N)
- De algemene bijstandswet in Nederland (FS-6-N)
- Omroepbestel in Nederland (FS-7-N)
- De monumentenzorg in Nederland (FS-9-N)
- Het bijzonder jeugdwerk in Nederland (FS-10-N)
- Vrouwen in Nederland (FS-11-N)
- Sport in Nederland (FS-12-N)
- Centrale accommodaties in Nederland (FS-14-N)
- De film in Nederland (FS-15-N)
- Pas 65 voor bejaarden in Nederland (FS-16-N)
- Opleiding en training op het gebied van het maatschappelijk welzijn in Nederland (FS-17-N)
- Het maatschappelijk beleid ten aanzien van gehandicapten in Nederland (FS-18-N)
- Werkende jongerenorganisaties in Nederland (FS-19-N)
- Stadsvernieuwing in Nederland (FS-20-N)
- Natuur- en landschapsbehoud in Nederland (FS-21-N; FS-22-N)
- De pers in Nederland (FS-23-N)
- Algemeen gezinsbeleid in Nederland (FS-24-N)
- Opbouwwerk in Nederland (FS-25-N)
- Overheid en beeldende kunstenaar in Nederland (FS-26-N)
- Kunst en kunstbeleid in Nederland (FS-27-N)
- De letteren in Nederland (I) (Geschiedenis, produktie, organisatie, tijdschriften) (FS-28-N)
- De letteren in Nederland (II) (Het beleid, nationaal en internationaal) (FS-29-N)

Uit de nummers 28 en 29 over 'De letteren in Nederland' nemen wij een aantal adressen over die voor docenten in het buitenland - en misschien ook voor sommige binnenlanders - van belang kunnen zijn.

- Stichting ter bevordering van de Vertaling van Nederlands Letterkundig Werk, Singel 450, 1017 AV Amsterdam

- Poetry International (Rotterdamse Kunststichting), Kruisplein 30, 3012 CC
Rotterdam
- Ons Erfdeel, Rijvoortshoef 265, 4941 VJ Raamsdonksveer

- Nederlands Letterkundig Museum, Juffrouw Idastraat 11, 2513 BE Den Haag
- Fries Letterkundig Museum, Postbus 884, 8901 BR Leeuwarden
- BZZTôH Teater, Stille Veerkade 7, 2512 BE Den Haag
- Het Schrijvershuis, Huddestraat 7, 1018 HB Amsterdam
- Vereniging van Letterkundigen, Huddestraat 7, 1018 HB Amsterdam
- Genootschap van Vertalers, Vondelstraat 90, 1054 GM Amsterdam
- Nederlandse Vereniging van Journalisten, J. Vermeerstraat 55, 1071 DM Amsterdam
- Fonds voor de Letteren, Steenvoordelaan 370, 2284 EH Rijswijk Z.H.
- Koninklijke Nederlandse Uitgevers Bond, N.Z. Voorburgwal 44, 1012 SB Amsterdam
- Vereniging tot Bevordering van de Belangen des Boekhandels, Lassusstraat 9, 1075 GV Amsterdam
- Commissie Collectieve Propaganda voor het Nederlandse Boek, Langestraat 61, 1015 AK Amsterdam
- Stichting Speurwerk betreffende het Boek, Keizersgracht 144, 1015 CX Amsterdam
- Stichting Schrijvers/School/Samenleving, Huddestraat 7, 1018 HB Amsterdam
- P.E.N.-Centrum voor Nederland (P.E.N.-Club), Huddestraat 7, 1018 HB Amsterdam
- Raad voor de Kunst, R.J. Schimmelpennincklaan 3, 2517 JN Den Haag
- Institut Néerlandais, 121 Rue de Lille, Parijs VII
- Nederlands Instituut, Via Omero 10, 00-197 Rome
- Erasmus Huis, Menteng Raya 25, Jakarta

Literaire tijdschriften

Van de literaire tijdschriften, die in Nederland verschijnen en waarin soms ook Engelstalige artikelen of samenvattingen worden gepubliceerd, kan men noemen: *Maatstaf*, *Bzzlletin*, *Tirade* (uitgesproken literaire tijdschriften) en *De Gids*, *Hollands Maandblad* en *Streven*, die ook over andere dan literaire onderwerpen publiceren.

Adressen

- Maatstaf, Uitgeverij De Arbeiderspers, Singel 262, 1016 HC Amsterdam
- De Gids, Uitgeverij Meulenhoff, Postbus 100, 1000 AC Amsterdam
- Tirade, Uitgeverij Van Oorschot, Herengracht 613, 1017 CE Amsterdam
- Bzzlletin, Stille Veerkade 7, 2512 BE Den Haag
- Hollands Maandblad, Uitgeverij Meulenhoff, Postbus 100, 1000 AC Amsterdam
- Streven, Prinses Irenestraat 23, 1077 WV Amsterdam

Als u meer wilt weten over deze *Fact Sheets* of over het *Informatie-bulletin*, schrijft u dan aan het

Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk
Centrale Directie Internationale Betrekkingen
Afdeling Voorlichting Buitenland

Steenvoordelaan 370
Postbus 5406
2280 HK Rijswijk (Nederland)

Wij doen ons best voor het najaarsnummer van *NEM* een soortgelijke lijst van Vlaamse adressen samen te stellen.
(hme)

Het Nederlands in de wereld.

De titel van deze rubriek was ook de titel van een uitzending van Radio Nederland Wereldomroep op 30 januari 1980. Dat Kees Middelhoff van Radio Nederland Wereldomroep de IVN en alle andere personen en organisaties die zich met onze taal en cultuur bezighouden een warm hart toedraagt, is de deelnemers aan onze colloquia wel bekend. Zij zullen mij vast wel eens lastig hebben gevonden als ik ze voor de zoveelste maal meesleepte voor een interview met Kees Middelhoff of Jan Roelands van de N.O.S.

Op het radioprogramma van 30 januari, waarin ook aan de IVN aandacht werd besteed, zijn een aantal reacties binnengekomen. De heer H.A.M. Quant, Chef Nederlandse Afdeling van Radio Nederland Wereldomroep was zo vriendelijk ons fotocopieën van de binnengekomen brieven te sturen. Er waren reacties uit Australië, Canada en de Bondsrepubliek. Aan verzoeken om nadere informatie zal de IVN zoveel mogelijk gevolg geven.

Iemand uit Sydney (Australië) had een bijzondere wens. Hij vroeg: 'of het niet de moeite waard zou zijn iedere student van de Nederlandse taal via de Ambassade jaarlijks een "information kit" uit te reiken met allerlei nieuws uit Nederland, kranten, tijdschriften, brochures, enz., als een geschenk van het Nederlandse volk?' De schrijver van de brief meent 'dat de kosten van zulk een onderneming klein zijn vergeleken met de gekweekte good-will'.

Het is misschien nuttig hier nog eens een overzicht van de uitzendingen van Radio Nederland Wereldomroep te geven.

(hme)

<i>Begintijd</i>	<i>Bestemming</i>	<i>Stations en Frequenties in kHz**:</i>
<i>(GMT)</i>	Nederlands	
2230	Indonesië (oost)	M 11735 M 7285
0000	Indonesië (west)	M 11735 M 7285
0630	Nieuw-Zeeland/Australië	B 9715 B 9630

**: 1000 kHz = 1 MHz = 1 Mc/s = 1 Mc

Frequentie-banden in kHz en de daarmee corresponderende golflengte-banden:

5950-6200 kHz = 49 m;	7100-7300 kHz = 41 m;	9500-9775 kHz = 31 m;
11700-11975 kHz = 25 m;	15100-15450 kHz = 19 m;	17700-17900 kHz = 16 m;
21450-21750 kHz = 13 m;	25600-26100 kHz = 11 m;	9895 kHz = 30,32 m.

Wijzigingen in uitzendingen, programma's, tijden en golflengten voorbehouden.

B = Bonaire; L = Lopik; M = Madagascar. Lengte van programma's 50/55 minuten. Engelse en Spaanse programma's op zondagen: HAPPY STATION

0730	W. Europa/N.W. Afrika/M. Oosten	L 11930 L 9630 L 7210 L 6045 L 5955 M 21480
0830	Australië/Nieuw-Zeeland	B 9770
0830	Centraal en Zuid-Europa	L 11930 L 9630 L 7210 L 6045 L 5955
1030	Z.O. Europa/Noord Europa/Engeland	L 15325 L 11930 L 9895 L 6045 L 5955
1030	West-Australië/Oost-Azië	M 21480 M 17810
*: 1130	Europa	L 15325 L 9895 L 7240 L 6045 L 5955
1330	Zuidoost-Azië	M 21480 M 17810
*: 1530	West-Afrika (alleen zondag)	B 21730 B 17810
1530	Zuid-Azië/West-Europa	M 21685 M 11730 L 6020 L 5955
1630	Rep. Suriname/Ned. Antillen	B 11790 B 6020
1730	M. Oosten/Z. en O. Afrika/Z.O. Europa	L 21685 L 17605 M 15220 L 9895 M 6020
1930	West-Afrika/Zuidwest-Europa	B 21640 B 17695 L 6020
2130	Rep. Suriname/Ned. Antillen	L 11950 L 11730 L 9715
*: 2130	Noord-Amerika (alleen zondag)	L 11950 L 11730 L 9715
2130	Zuid-Amerika/Z.W. Europa	B 17695 B 15220 L 6020
*: 2230	N. en Z. Amerika (alleen zondag)	B 17695 B 15315 L 9715
0030	N. Amerika (o.)/en Z. Amerika (n.w.)	B 6165 B 15315
0430	Noord-Amerika (west)	B 9590 B 6165

*: op zondagen uitzending van een in Nederland gehouden kerkdienst.

*: op zondagen uitzending van een in Nederland gehouden kerkdienst.

*: op zondagen uitzending van een in Nederland gehouden kerkdienst.

*: op zondagen uitzending van een in Nederland gehouden kerkdienst.

Bibliotheek van de IVN

(Aanwinsten in de periode 15.10.1979-1.3.1980)

Lijst 1: publikaties waarvan door de auteur een exemplaar werd afgestaan aan de IVN

BROOS, A.J.M., 'Boeken zijn zo goed als geld maar geld is beter: Johannes Allart (1754-1816)'. Overdruk uit *Spektator*, tijdschrift voor neerlandistiek, 9-1, 14-25.

DUINHOVEN, A.M., 'De bron van Lanseloet'. Overdruk uit *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde*, deel XCV, afl. 4, 1979, 262-287. E.J. Brill, Leiden.

EERDMANS, K.M.G., 'D.M. Bakker e G.R.W. Dibbets (red.), *Geschiedenis van de Nederlandse Taalkunde*, Malmberg, 's-Hertogenbosch 1977, 413 pp., 9 ill. e 3 carte'.

In *Annali XXI Sezione Germanica, Studi Nederlandesi/Studi Nordici*, 443-451.

Istituto Universitario Orientale, Napoli 1978.

GEELEN, F. (red.), *Onderwijs van het Nederlands aan anderstaligen; Handelingen van een studiedag*. Publikatie 32, december 1979, Vakgroep Toegepaste Taalkunde Rijks Universiteit Groningen; 33 blz.

METER, J.H., 'B. Becker-Cantarino, *Daniel Heinsius* (Twayne's World Authors Series 477), G.K. Hall & Co., Boston 1978, pp. 182'. In *Annali Sezione Germanica XXI, Studi Nederlandesi/Studi Nordici*, 461-465. Istituto Universitario Orientale, Napoli 1978.

PREĐOTA, S., 'Zevende Colloquium Neerlandicum'. In *De nieuwe taalgids*, 72-6, 1979, 564-565.

ROOIJ, J. DE, 'Omdat en doordat in de Nederlandse dialecten'. Overdruk uit *Liber Amicorum Weijnen*, 119-129. Van Gorcum, Assen, 1980.

TROMP, J.A.S., 'El Estado de la linguística aplicada en los Países Bajos'. In *Filologia Moderna* 63-64, Febrero-Junio 1978, 243-260.

GONZALO GARCEVAL

y HANS TROMP, 'Madrid, en las letras neerlandesas'. In *Villa de Madrid* 1979-1, nr. 62, 73-82.

VERMEERSCH ZUCCA, L., 'La negazione del sintagma nominale indefinito in Nederlandse e in Italiano. Analisi contrastiva'. In *Annali Sezione Germanica XXI*.

Studi Nederlandesi/Studi Nordici, 251-275. Istituto Universitario Orientale, Napoli 1978.

VRIES, J.W. DE, 'Aspecten van taalverandering, een verzameling inleidende artikelen onder redactie van C.A.T. Koefoed en J. van Marle, Groningen, Wolters-Noordhoff, 1978'. Overdruk uit *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde*, deel XCV, afl. 4, 1979, 336-348. E.J. Brill, Leiden.

VRIES, J.W. DE, 'Opvattingen over het A.B.N.'. Overdruk uit *Spektator*, tijdschrift voor neerlandistiek, 1979, 9-3, 222-230.

WILLEMYNS, R., 'Bedenkingen bij het taalgedrag van Vlaamse Universiteitsstudenten uit Brussel-Halle-Vilvoorde'. Overdruk uit *Taal en Sociale Integratie / Langue et Intégration Sociale / Language and Social Integration*, Centrum voor Interdisciplinair onderzoek naar de Brusselse taaltoestanden; 141-159. Vrije Universiteit Brussel, 1979, Pleinlaan 2, B-1050 Brussel.

WOUDENBERG, G. VAN, '*Tra dighe e tulipani - Tussen dijken en tulpen*. Poesia olandese del Novecento. - Moderne Nederlandse poëzie. A cura di Arnaldo Schirinzi.

FORUM/Quinta generazione. Collana di poesia (n. 4), diretta da Giampaolo Paccari. Testo a fronte. Sezione diretta da Erio Sughì. Editrice FORUM, Forlì, 1977, pp. 128'. In *Annali Sezione Germanica XXI; Studi Netherlandesi/Studi Nordici*, 476-482. Istituto Universitario Orientale, Napoli 1978.

Lijst 2: door verschillende instanties aangeboden publikaties

- AANS-Newsletter* (American Association for Netherlandic Studies), nr. 11, October 1979.
Redactie: William Z. Shetter, Dept. of Germanic Languages, Indiana University, Bloomington, Indiana 47401.
- Basilica contact bulletin*; Festival van Vlaanderen; jg. 19, nr. 4, herfst 1979. Kielenstraat 15, B-3700 Tongeren.
- Bologna Center 1979/80*, Studiegids van de American Graduate Institution in International Affairs van de Johns Hopkins University, Via Belmeloro 11, I-40126 Bologna.
- Dokumentaal*, informatie- en communicatiebulletin voor Neerlandici; 8 (1979), 3: 65-100.
Blijde Inkomststraat 21, B-3000 Leuven. Administratie: Pieter de Hooghlaan 67, NL 1213 BS Hilversum.
- Dutch Crossing*, Number 9, December 1979. Published by the Dutch Department, Bedford College, Regent's Park, Londen NW1 4NS; ISSN 0 309 6564.
- Emancipatie? Mensenlief, wat moeten wij ermee?* Uitgave van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Steenvoordelaan 370, NL 2280 HK Rijswijk; januari 1980.
- Fact Sheets on the Netherlands*:
- FS-2-N-1979: Het welzijnswerk voor buitenlanders in Nederland;
  - FS-7-N-1979: Het omroepbestel in Nederland;
  - FS-9-N-1979: De monumentenzorg in Nederland;
  - FS-11-N-1979: Vrouwenemancipatie in Nederland;
  - FS-12-N-1979: Sport in Nederland;
  - FS-28-N-1979: De letteren in Nederland (I)
(Geschiedenis, productie, organisaties, tijdschriften)
  - FS-29-N-1979: De letteren in Nederland (II)
(Het beleid, nationaal en internationaal)
- Uitgaven van het Ministerie van CRM, Centrale Directie I.B., afdeling Voorlichting Buitenland, Steenvoordelaan 370, Postbus 5406, NL 2280 HK Rijswijk.
- Forum der Letteren*, tijdschrift voor taal- en letterkunde, sept. 1979;
Forum der Letteren, themanummer: *Lezen en interpreteren*.
Coutinho B.V., 1979, dec. 1979, NE ISSN 0015 8496.
- Gramma*, Nijmeegs tijdschrift voor taalkunde; jg. 4, nr. 1, jan. 1980. K.U. Nijmegen, Instituut Nederlands, Erasmuslaan 40, NL 6525 GG Nijmegen.
- Informatiebulletin* van de Centrale Directie Internationale Betrekkingen van het Ministerie van CRM, Steenvoordelaan 370, Postbus 5406, NL 2280 HK Rijswijk; nrs. 54 en 55.
- Institut Néerlandais*, 121 Rue de Lille, F-75007 Paris; *Programme 1979-1980*.
- De Kikkrant*. Docentenblad. Uitgave van de Stichting Krant in de klas, Joh. Vermeerstraat 14, 1071 DR Amsterdam; jan. 1980.

KFV/Mededelingen, orgaan van het Komitee voor Frans-Vlaanderen v.z.w.
Driemaandelijks tijdschrift; 7e jg. nrs. 2 en 3. Vanderhaeghenstraat 46, B-8790
Waregem.

150 jaar Koninkrijk België 1830/1980. Programma Nederland. Ministerie van
Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, Bestuur voor Internationale
Culturele Betrekkingen. D/1980/2111/1, 75 blz.

Leuvense Bijdragen, tijdschrift voor Germaanse Filologie; jg. 68, 1979, nr. 3.
Blijde Inkomststraat 21, B-3000 Leuven.

Mededelingen van het P.J. Meertens-Instituut door Dialectologie, Volkskunde
en Naamkunde; nr. 31, December 1979. Keizersgracht 569-571, NL 1017 DR
Amsterdam.

Neerlandia, algemeen-Nederlands tijdschrift; 83e jg., 1979, nrs. 4, 5 en 6.
Redactie: Jozef Plateaustraat 11, B-9000 Gent; Surinamestraat 28, NL 2585 GJ
Den Haag.

Administratie: Monnikenhofstraat 262, B-2040 Antwerpen; Surinamestraat 28,
NL 2585 GJ Den Haag.

Nieuwsbrief van het 38ste Algemeen-Nederlands Congres; 1e jg., nr. 1, febr.
1980.

Redactie: Gallaitstraat 80, B-1030 Brussel.

Nieuwsbrief van de Vereniging Nederland in den Vreemde, juni 1979, 3e jg.,
nr. 10.

Noordeinde 64a, NL 2514 GK Den Haag.

Ons erfdeel, algemeen-nederlands tweemaandelijks cultureel tijdschrift; 22e jg., nrs. 4 en 5, 23e jg., nr. 1. Murrisonstraat 160, B-8530 Rekkem / Rijvoortshoef 265, NL 4941 VJ Raamsdonksveer.

Ons Kanton, maandblad van de Vriendenkring van het Komense, 9e jg., nrs. 7, 8 en 9. Guide de Dieustraat 41, B-7791 Neerwaasten.

Onze Taal, maandblad van het Genootschap Onze Taal; 48e jg., nrs. 10, 11, 12, 1979; 49e jg., nr. 1, 1980. Redactie: Postbus 1, NL 2500 AA Den Haag.

Administratie: Postbus 16090, NL 2500 BB Den Haag.

Open Deur, tijdschrift van het Ministerie van Nederlandse Cultuur; 11e jg., 1979, nrs. 6, 7, 8. Redactie: Ministerie van Nederlandse Cultuur, Koloniënstraat 29-31, B-1000 Brussel.

Overzicht Internationale Universitaire Samenwerking, jg. IX, nr. 5, jan. 1980, nr. 6, febr. 1980. Uitgave NUFFIC, Postbus 90734, NL 2509 LS Den Haag.

Revue Canadienne d'Etudes néerlandaises / Canadian Journal of Netherlands Studies; Fall 1979/Automne 1979. ISSN 0225-0500. Editor: Adrian van den Hoven, Department of French, University of Windsor, Windsor, Ontario N9B 3P4, Canada; 56 blz.

Teksten en documenten, Verzameling 'Belgische Kroniek':

nr. 319, 1979, *De Staatshervorming in België*, deel II + addendum, door Robert Senelle;

nr. 320, 1979, *De Zevende Kunst voorbij. Het Cartoon in België*, door Danny De Laet en Thierry Martens.

Uitgaven van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Quatre Brasstraat 2, B-1000 Brussel.

Tydskrif vir Letterkunde, Nuwe reeks XVII: 4, nr. 3, aug. 1979, nr. 4, nov. 1979, Postbus 1758, Pretoria, Zuid-Afrika.

Uitleg-krant, Weekblad van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, 2e jg., nrs. 49 t/m 67. Redactie: Nieuwe Uitleg 1, NL 2514 BP Den Haag; adm.: Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat 1, NL 2515 TZ Den Haag.

Uitleg Magazine, Veertiendaags tijdschrift van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, 44e jg., nrs. 25 t/m 37. Redactie: Nieuwe Uitleg 1, NL 2514 BP Den Haag; adm.: Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat 1, NL 2515 TZ Den Haag.

'Verslag van de Dialectencommissie der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam over 1978'. Overdruk uit *Jaarboek der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen 1978*, 12 blz.

ViW-Nieuws, tweemaandelijks tijdschrift van Vlamingen in de Wereld v.z.w.; nr. 37, nov.-dec. 1979. Blanchestraat 11, B-1050 Brussel.

Weekbulletin van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, 3e jg., nrs. 3 t/m 18. Steenvoordelaan 370, Postbus 5406, NL 2280 HK Rijswijk.

Zuid-Afrika, Maandblad van de Zuid-Afrikaansche Stichting Moederland te Amsterdam voor de culturele en economische betrekkingen tussen Nederland en Zuid-Afrika, 56e jg., 1979, nrs. 10, 11, 12; 57e jg., 1980, nrs. 1 en 2.

Redactie en administratie: Keizersgracht 141, NL 1015 CK Amsterdam.

Lijst 3: door uitgevers aangeboden publikaties

COUTINHO BV, Badlaan 2, NL 1399 GN Muiderberg, tel. 02942-1888:
dr. H.A.J.M. Lamers, *Hoe schrijf ik een wetenschappelijke tekst?* Een handleiding om scripties, verslagen, dissertaties, rapporten en beleidsnota's te schrijven; 1979, ISBN 90 6283 528 7; 153 blz., prijs f 19,50.

COUTINHO BV, C.W. van de Watering, *Met de ogen dicht*. Een interpretatie van enkele gedichten van Lucebert als toegang tot diens poëzie en proza; 1979, ISBN 90 6283 536 8; 152 blz., prijs f 22,50.

COUTINHO BV, Marinel Gerritsen (red.), *Taalverandering in Nederlandse dialecten. Honderd jaar dialectvragenlijsten 1879-1979*; 1979, ISBN 90 6283 537 6; 278 blz., prijs f 45,-.

COUTINHO BV, *Catalogus* woordenboeken, planologie/stedebouw, psychologie, sociologie, literatuurwetenschap, taalbeheersing.

[Neerlandica extra Muros - najaar 1980]

Van de IVN

Neerlandicus bekroond. Zo'n mededeling trekt natuurlijk de aandacht van de redactie van *NEM*. Als het dan ook nog gaat om een van de bestuursleden van de IVN, wordt er in het blad van de IVN een plaatsje voor vrijgemaakt. Uit het blad *KNACK* nr. 40 van 1 okt. 1980 nemen wij het volgende over: 'Door de Koninklijke Akademie voor Taal- en Letterkunde werd aan *Herman Vekeman*, afkomstig uit Geraardsbergen en professor aan de universiteit van Keulen, de *Leonard Willemsprijs* toegekend om zijn "gezamenlijk werk op gebied van de Middelnederlandse letterkunde". De prijsuitreiking zal plaats vinden op woensdag 22 oktober aanstaande in het academiegebouw in Gent. Herman Vekeman (41), promoveerde in 1967 in de Germaanse Filologie aan de Leuvense universiteit op een proefschrift over het oudst gedateerde mystieke proza uit de Middelnederlandse literatuur: *Van Seven Manieren van Heiliger Minne* door Beatrijs van Nazareth (1200-1268)... In 1969 volgde hij Anton van Duinkerken op in Nijmegen als wetenschappelijk medewerker voor de Middelnederlandse letterkunde. Eind 1976 werd hij hoogleraar in de Neerlandistiek in Keulen. Naast Nederlandse taal- letterkunde doceert hij er ook het vak "Niederländische Landeskunde". Bij het begin van zijn opdracht telde hij 6 studenten; het zijn er intussen 120 geworden. Binnenkort verschijnt van zijn hand een *Geschiedenis van de Neerlandistiek in de Duitse Bondsrepubliek* en een studie daarover in *Ons Erfdeel*.' De redactie van *NEM* wenst prof. Vekeman van harte geluk met deze prijs.

Reacties op resoluties (2). Na de mededelingen in *NEM-34* (blz. 1-3) is er nog een reactie binnengekomen. Op 15.4.1980 berichtte het Nederlandse Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ons dat de resoluties die betrekking hadden op het onderwijs van het Nederlands in de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk en Italië ter kennis waren gebracht van de Nederlandse Ambassades in die landen. Uit de brief van het ministerie nemen wij de belangrijkste gedeelten over:

'De Nederlandse Ambassade in Bonn heeft regelmatig contact met de universitaire autoriteiten, waaronder de drie tolkenscholen vallen, mede op grond van de rapportages van de docenten Nederlands aan die tolkenscholen. De reacties die u op de resolutie van de verschillende universiteiten ontvangen hebt, komen overeen met hetgeen aan de Ambassade is medegedeeld. Wanneer positieve ontwikkelingen te melden zijn, zal ik u hiervan op de hoogte stellen.

Wat betreft Frankrijk deel ik u mede, dat in de vergadering van de gemengde commissie ter uitvoering van het Nederlands Frans Cultureel Verdrag, van 11, 12 en 13 december 1979 mogelijke wijziging van het studieprogramma van de moderne talen bij het middelbaar onderwijs ter sprake is gebracht, terwijl dit punt ook besproken is op een vergadering van de gemengde werkgroep "het onderwijs Frans in Nederland en het onderwijs Nederlands in Frankrijk" op 8 november 1979.

Op de komende vergadering van de gemengde commissie zal deze aangelegen-

heid wederom ter tafel komen. In de tussentijd is de Nederlandse Ambassade terzake diligent.

In de komende vergadering van de gemengde commissie van het Nederlands Italiaans Cultureel Verdrag in de herfst, zal het onderwijs Nederlands aan Italiaanse universiteiten op de agenda geplaatst worden.

Van de resolutie inzake Delta heb ik kennis genomen. Zoals u bekend moge zijn, werd de uitgave van Delta bekostigd door de ministeries van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en van Buitenlandse Zaken. Wegens bezuiniging is de uitgave een aantal jaren geleden stopgezet, hetgeen uiteraard te betreuren is.'

Statuten IVN. Leden van de IVN die op 31 augustus 1979 in Amsterdam aanwezig waren op de algemene vergadering hebben zich misschien al eens afgevraagd: waar blijven de nieuwe statuten? Die zijn er, notarieel vastgelegd op 27 december 1979 en ingeschreven in het Verenigingen-register te 's-Gravenhage onder nummer 409846, zoals de nieuwe Nederlandse wet op verenigingen dat eist. We hebben er wel over gedacht alle leden een exemplaar van deze nieuwe statuten te sturen. Toch leek het ons beter dat maar niet te doen. De kosten van aanmaak en verzending zouden heel hoog zijn. Waarschijnlijk zouden maar heel weinig leden de statuten echt lezen. Dergelijke officiële stukken zijn maar zelden boeiende lectuur. IVN-leden die er wel prijs op stellen de statuten te bezitten kunnen dat aan het secretariaat van de IVN opgeven.

(hme)

Docentenlijst. Binnenkort verschijnt er een nieuwe *Docenten-* en *Ledenlijst*. De drukproef is ingeleverd. Net als in het verleden hebben we ons best gedaan alle namen en adressen er goed in te krijgen. Maar ook in deze lijst zullen wel weer fouten zitten. Het blijkt namelijk verschrikkelijk moeilijk zo'n lijst helemaal goed af te leveren. Wij hebben hier wel eens een moment dat we de dingen niet helder meer zien, maar vaak zijn de fouten te wijten aan het niet of te laat doorkrijgen van adreswijzigingen. Ik doe nu al een beroep op alle docenten, leden en buitengewone leden wijzigingen voor de volgende lijst vooral tijdig door te geven. Dat bespaart u ergernis en ons extra werk.

(hme)

Contributies en bijdragen. Nu ik toch aan het vragen ben ga ik nog maar even door. Een aantal maanden geleden is aan alle leden die hun contributie of bijdrage voor 1980 nog niet hadden betaald een verzoek gestuurd dat alsnog te doen. Een paar weken heb ik het toen druk gehad met het noteren van betalingen en het sturen van lidmaatschapskaarten. Daarna werd het op het financiële front weer stil. Zo af en toe druppelt er nog eens wat binnen, maar er zijn toch nog teveel leden die in gebreke zijn gebleven. Als dit nummer van *NEM* uitkomt is het jaar 1980 bijna voorbij. Niet-betalers kunnen misschien nog net even voor het jaar helemaal om is hun geweten ontlasten. Er is dan natuurlijk geen enkel bezwaar tegen dat zij dan maar meteen voor 1981 betalen. Dit laatste geldt voor alle leden.

De leden (docenten in functie aan een buitenlandse universiteit) betalen f35,- per kalenderjaar; van de buitengewone leden wordt een minimum-

bijdrage van eveneens *f*35, - per jaar gevraagd. Betaling bij voorkeur op de girorekening van de IVN, nummer 33 14 917. Als dat niet mogelijk is kunt u het bedrag ook laten overmaken op de bankrekening van de IVN. Het rekeningnummer is 43.00.66.260 RS bij de AMRObank, Kneuterdijk 8, Den Haag.

Het komt nogal eens voor dat buitenlandse leden het gironummer aanzien voor het rekeningnummer van de Bank. Dat geeft allerlei verwickelingen. Nummer 33 14 917 is alleen het nummer van de girorekening van de IVN en niet het nummer van de bankrekening.

De meeste lezers van *NEM* zullen wel lid van de IVN zijn of door een jaarlijkse gift ons werk steunen. De lezers die alleen een abonnement op *NEM* hebben mag ik misschien nog eens wijzen op de mogelijkheid donateur van onze vereniging te worden. Als u meer inlichtingen daarover wenst schrijft u dan even aan het secretariaat van de IVN, postbus 84069, 2508 AB Den Haag.

(hme)

Van buiten de muren / *Europa*

Bondsrepubliek en West-Berlijn

Freie Universität Berlin. In de nieuwe docentenlijst komen de namen van dr. D. de Vin en P. Groenewold niet meer voor. Hun plaatsen werden ingenomen door resp. mw. J.F. Ridderbeekx en mw. M.-M. Müller. Mw. Ridderbeekx is Nederlandse (geb. 12.10.1952 in St. Odilienberg). Zij studeerde Duitse taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Mw. Müller is Duitse. Zij werkt al wat langer in Berlijn. Zo was ze in 1979 aanwezig op ons Zevende Colloquium Neerlandicum. Samen met mw. Ridderbeekx nam ze dit jaar deel aan de Diepenbeekse zomercursus voor docenten. Mw. Müller houdt zich intensief bezig met het medium film ten behoeve van het onderwijs. Zij onderzoekt o.a. de verbanden die er bestaan tussen film en literatuur.

(hme)

Universiteit Paderborn. Sinds kort wordt in de afdeling Sprach- und Literaturwissenschaften van deze universiteit Nederlands gegeven. Docent is de heer Werner Frank (geb. 11.1.1951 in Essen). De heer Frank had door zijn lessen aan Duitse volksuniversiteiten al enige ervaring met het geven van Nederlands. Hij had zijn kennis van onze taal opgedaan aan de universiteiten van Freiburg en Keulen. Op zijn initiatief heeft het Nederlands nu een plaats gekregen op het programma van de universiteit van Paderborn. Voorlopig nog een bescheiden plaats: 4 uur in de twee weken. Het aantal studenten bedraagt 11. Bij het onderwijs ligt de nadruk op praktische taalbeheersing en kennis van land en volk. In juni van dit jaar was Werner Frank met zijn studenten een week in Nederland.

(hme)

Groot-Brittannië

Aspecten van de neerlandistiek aan de Universiteit van Liverpool en in Groot-Brittannië in het algemeen tijdens het academisch jaar 1979-80. 1979-80 was om diverse redenen een nogal (belang)rijk jaar voor de Liverpoolse neerlandistiek.

In de eerste plaats waren wij vereerd door het bezoek van niet minder dan zes collega's uit binnen- (1) en buitenland (5) die naar Liverpool waren gekomen om er een lezing te houden. Dat waren (aantal toehoorders tussen haakjes):

Professor Peter King (Hull) die op 23 oktober 1979 een ernstig pleidooi hield voor 'Vondel, Holland's National Poet: a prophet in his own country' (10);

Professor Ernst Kossmann (Groningen) die op 6 november nuchter en relativerend sprak over 'How to survive a foreign occupation. The Low Countries in two World Wars' (± 50);

Dr. Jaap de Rooij die een week later op zijn bekende heldere wijze de feiten

uiteenzette omtrent 'Dutch Dialects and Dialectology' (15);

Professor Jaap Oversteegen (Utrecht) die veertien dagen later met animo inging op 'The Theory of Literary Interpretation: what we learn from Marsman's poem *Vlam*' (20);

Marinel Gerritsen (Amsterdam) die op 18 maart 1980 ons uitgebreide voorlichting gaf over 'Sex as a linguistic variable' (± 60);

en tenslotte Frank Jansen (Tilburg) die de dag daarop verhelderend rapporteerde over zijn onderzoek op het gebied van 'Performance and Standard Dutch' (± 25).

De, vooral voor de afwezigen, helaas slecht bezochte 'Vondel Tricentenary Lecture' van collega King werd mogelijk gemaakt door het Liverpoolse 'Departmental Lecturers' Fund', het bezoek van professor Kossmann door het British Council, terwijl het grootste deel van de kosten van de twee volgende lezingen door het (Nederlandse) Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen werd gedekt: aan deze instanties onze dank. De collega's uit Nederland hielden allen ook aan andere universiteiten lezingen - de ene keer dezelfde lezing als in Liverpool, de andere keer dezelfde plus een andere, of een andere, zodat ook de volgende universiteiten door één of meer van de Liverpoolse gasten werden aangedaan: Aberystwyth, Cambridge, Hull, Londen, Manchester, Salford, Sheffield. (Slechts in Aberystwyth wordt er geen Nederlands gedoceerd.)

Bijzonder aangenaam was het in alle opzichten zeer geslaagde, twee dagen durende bezoek aan Liverpool van Marinel Gerritsen en Frank Jansen: hun verblijf was slechts één onderdeel van een groter programma op initiatief van professor Martin Harris, hoogleraar 'Romance Linguistics' aan de Universiteit van Salford, welke instelling de voornaamste kosten voor haar rekening nam.

De teksten van de lezingen van de collega's Kossmann en Oversteegen zijn afgedrukt in aflevering no. 10 (maart 1980) en de tekst van de lezing van collega King in no. 11 (juli 1980) van het vooral vanaf het Vondelnummer (juli 1979) in toenemende mate gezaghebbende tijdschrift voor neerlandici/neerlandistiek *Dutch Crossing*, uitgegeven door het Dutch Department aan Bedford College, Universiteit van Londen. Het is de bedoeling dat ook de teksten van de lezingen van de collega's De Rooij en Jansen daar worden afgedrukt.

Tenslotte, wat het onderwerp lezingen betreft, is het verheugend dat er niet alleen lezingen over literaire onderwerpen - tot voor kort de norm voor gastvoordrachten van collega's uit Nederland en Vlaanderen op bezoek in Groot-Brittannië - werden gehouden, maar ook over linguïstische en historische.

Misschien mag ik hier nog een 'gast' noemen, nl. Max Havelaar, althans zoals hij verscheen in de gelijknamige bekende film van Rademakers, die eind januari/begin februari 1980 in een aantal universiteitssteden werd vertoond, waaronder Liverpool. Collega Paul Vincent (Bedford College) heeft ervoor gezorgd dat de film in het land was: aan hem onze dank. Laten wij echter hopen dat het niet nodig zal zijn dergelijke letterkundig belangrijke films te *huren*, wanneer de Nederlandse Taalunie - onze vreugde hierover is vanzelfsprekend - ook haar extra-murale vruchten begint af te werpen...

Het tweede belangrijke punt voor Liverpool is dat, dankzij de aanmoedigende steun van professor W. van Looy, directeur van de Economische Hogeschool Limburg te Diepenbeek, en professor J. Wilmots, er nu een band bestaat tussen de Liverpoolse universiteit en de afdeling Limburg (België) I van 'De Orde van den Prince' - en niet enkel theoretisch, want wij ontvangen reeds met grote dank de (Belgische) weekbladen *Knack* en *Spectator*, en twee van de 1979-80 eerste-jaars studenten waren te gast bij de gezinnen van twee Orde-leden in regio Hasselt, het gezin Boesmans (Carol Dickinson) en het gezin Koninckx (Julie Wilson). Dit gebeurde onmiddellijk na hun deelname aan de Diepenbeekse zomercursus. 15-17 mei zijn ook, onder leiding van de heer Paul Kempynck, leden van de afdeling Ieper-Veurne van de Orde naar Cambridge gekomen om kennis te maken met de Britse docenten Nederlands. Op uitnodiging van de Vlaamse bezoekers waren verscheidene docenten aanwezig om de Vlaamse gasten te verwelkomen en rond te leiden in de beroemde universiteitsstad: het waren aangename uren.

Verder zijn in juli 1980 de twee eerste studenten voor de opleiding tot de Liverpoolse BA Honours graad 'German with Dutch' met goede cijfers afgestudeerd. Op één van deze studenten, Jane Hedley-Prôle, heeft Nederland in zijn diverse gedaanten zo'n indruk gemaakt, dat zij zich intussen reeds in Amsterdam heeft gevestigd. De cursus 'German with Dutch' blijkt in staat te zijn, studenten aan te trekken, hetgeen de dringende noodzaak van een tweede full-time docentschap Nederlands aantoont.

Boven is tijdens de bespreking van Liverpoolse bijzonderheden een en ander van groter dan Liverpoolse interesse ter sprake gekomen: er is nog meer.

Heel belangrijk op nationaal niveau is het feit dat tijdens 1979-80 is overeengekomen dat, vanaf 1980-1, Nederland (eindelijk) gaat meedoen aan het tussen het Verenigde Koninkrijk en verscheidene andere Europese en buiten-Europese staten bestaande programma van leerassistenten ('language assistants'), waarbij jonge mensen, bijna altijd studenten van de taal van het betreffende (vreemde) land, 9 à 10 maanden in dat land verblijven, verbonden aan een instelling van secundair of tertiair onderwijs, als leerassistent voor hun *moedertaal* (zie *NEM-33*, 16). Er is uit verschillende hoeken hard gewerkt aan de deelname van Nederland aan dit programma: wij zijn simpelweg zeer dankbaar om het bereikte. Men kan hierbij nog aantekenen dat de Ministerraad van de EG positief staat tegenover dergelijke programma's onder de lidstaten.

Eveneens op nationaal niveau gaat het werk van ADULT (Association of Dutch Language Teachers) door: 1979-80 zijn drie *Newsletters* verschenen (met bijvoegsels). Als ADULT-project wordt binnen afzienbare tijd een bloemlezing van Nederlandse leesteksten van verschillende soorten en graden van moeilijkheid, samengesteld door mw. J. Williams (Oxford College of Further Education), gepubliceerd. Op de tweede bijeenkomst van het National Congress on Languages in Education (NCLE), 7-10 juli 1980 te Durham, werd ADULT vertegenwoordigd door ondergetekende. De bijeenkomsten van het NCLE vinden (voorlopig) om de twee jaar plaats, en maken een belangrijk deel uit van zijn werk als nationaal overlegorgaan m.b.t. de plaats van taal en talen in het Britse onderwijs. Stimulerend was deze

keer de ontdekking van bepaalde gemeenschappelijke interesses bij bv. enerzijds docenten die te maken hebben met het behoud van de moedertalen van immigranten (bv. in de Britse situatie het Hindi) en anderzijds docenten van de kleinere Europese talen (bv. het Nederlands); in Groot-Brittannië is bv. het Italiaans zowel een tamelijk belangrijke immigrantentaal als een kleinere Europese vreemde taal. Dit is vooral interessant omdat de EG - weliswaar nogal idealistisch - heeft bepaald dat per 1981 elke lidstaat maatregelen moet treffen, om, in het kader van zijn eigen onderwijsprogramma, in deze staat wonenden uit andere EG-landen onderwijs te geven in de taal van het EG-land van oorsprong.

Van nationaal belang is ook dat het Institute of Modern Dutch Studies aan de Universiteit van Hull oktober 1980 zijn eerste studenten voor de opleiding tot de 'BA Special Honours Degree in Modern Dutch Studies' verwelkomt. Deze studenten zijn een nieuw soort neerlandici in Groot-Brittannië: zij volgen nl. een cursus (met de woorden van professor King) 'providing an advanced competence in the Dutch language and knowlegde of Dutch and Flemish life, combined with a specific training and experience in a business or professional field', een cursus taal op gevorderd niveau, dus, gecombineerd met een uitgebreide cursus van land en volk. Er bestaat reeds een aantal - onderling duidelijk nogal verschillende - cursussen van het geijkte type taal- en letterkunde aan Britse universiteiten; de nieuwe cursus slaat een nieuwe richting in.

Last but not least, zoals men dat soms pleegt te verwoorden in up-to-date Nederlands, stippel ik hier graag, maar wegens plaatsgebrek heel summier, enkele nog niet genoemde (doorgaande) bezigheden aan: de publikaties en tijdens bijeenkomsten voorgelezen papers, als ook het advies over het Nederlands - dat aan Jan en alleman wordt verstrekt - van de universitaire collega's, en speciaal het onderwijs van de minder bevoorrechte collega's - die vaak in povere omstandigheden hun taak verrichten - op avondschole en dergelijke; het zijn *allemaal* Britse neerlandici. Ik kom dan tot de slotsom dat het met de neerlandistiek in Groot-Brittannië goed gaat.

Michael Rigelsford, University of Liverpool, oktober 1980

Voetnoot: Naast al dit positieve kan men één ding betreuren: dat er voorlopig in Groot-Brittannië zo weinig belangstelling wordt getoond voor het Certificaat Nederlands als vreemde taal, vooral nu het basisoniveau er is. De examens zijn, wat taaltoetsingtheorieën betreft, verantwoord, en dienen door de Britse docenten te worden aangemoedigd. (Niet dat men het reeds overmatig belaste CNVT-personeel wil 'over-overstelpen' met werk!)

Bedford College, University of London. Dit jaar heeft een record aantal studenten het B.A. examen Nederlands afgelegd. Er waren in totaal 15 kandidaten, waarvan 10 met Nederlands als enige hoofdvak, 3 die Nederlands gestudeerd hadden in combinatie met Duits en 2 in combinatie met Frans. In die combinaties is het Nederlands allerm minst een bijvak, maar een tweede hoofdvak dat precies de helft van de totale studie omvat. Niet alleen was het aantal afstuderenden groter dan ooit tevoren, ook de uitslag van de examens is nog nooit zo glorieus geweest. Niemand is gezakt, er was maar

één Third Class, en maar liefst 3 kandidaten behaalden een First Class. Wie weet hoe zeldzaam een 'First' in Engeland is, zal begrijpen dat ik dit niet voor me kon houden.
(rpm)

Polen

Universiteit van Lublin. Het Centrum voor Nederlandse Cultuur aan de Katholieke Universiteit van Lublin (Polen) hield van 20 t/m 22 mei j.l. een symposium gewijd aan de Nederlandse taal en cultuur. Aan dit symposium werd deelgenomen door neerlandisten van deze en de overige Poolse universiteiten, en door een aantal genodigden uit België. Ook de Nederlandse ambassadeur in Warschau, de heer Korthals Altes, gaf persoonlijk blijk van zijn belangstelling. Het symposium werd geopend door de rector-magnificus van de KUL, pater Kraśpiec, die in zijn toespraak de speciale betekenis van de culturele contacten van de Nederlanden met de KUL benadrukte.

De reeks lezingen werd geopend door Norbert de Paepe (Leuven), die over de middeleeuwse hofpoëzie in de Lage Landen sprak; na hem volgde Hugo Bousset (Brussel) met een lezing over ontwikkelingen in het moderne Vlaamse proza. De middag stond in het teken van de linguïstiek: Stanisław Prądota (Wrocław) sprak over het woordaccent in het Nederlands en het Pools, Mariusz Krajcarz (Wrocław) over de weergave van het Nederlandse verkleinwoord in het Pools, en Jerzy Jeszke (Lublin) over de Germaanse leenwoorden in het Kasjoebisch. In de avonden konden de deelnemers de boeiende voorstelling 'Het zwerven' bekijken, opgevoerd door het studententheater 'Plastisch Toneel'.

De tweede dag kwamen er andere thema's aan de orde. Rik Bostoen (Brussel) sprak over de filosofie in Vlaanderen in heden en verleden, en Michel Cloet (Leuven) over de contrareformatie en de katholieke restauratie in Vlaanderen in de XVIIIe eeuw. Jan Turowski (Lublin) bracht de veranderingen in de landbouw in het moderne België ter sprake, terwijl Ambrosine Verrycken (Brussel) een lezing hield over volksdevotie in de Lage Landen in de XVe eeuw. Als laatste sprak Tadeusz Zagrodzki, die een uiteenzetting gaf over de gotische architectuur in Brabant.

Op de derde en laatste dag kwam het taalonderwijs aan bod in de lezing van Leopold Engels (Leuven) over theorie en praktijk in het vreemde-talenonderwijs en in die van Zofia Klimaszewska (Warschau) over haar ervaringen met het Nederlandse taalonderricht aan Poolse studenten. Tot slot werd door Norbert Wojciechowski (Lublin) aan de hand van documenten uit de Poolse pers uit de doeken gedaan, wat voor beeld de Polen hebben over Nederland en de Nederlanders. De namiddag werd besteed aan het bezichtigen van Lublin.

Hoewel het een neerlandistisch symposium was, werden de lezingen in liefst vijf talen gehouden; de aldus opgeworpen taalbarrière werd vaardig geslecht door de heer Kaczmarkowski, die na elke lezing een samenvatting in het Pools gaf.

Het symposium kan, niet in de laatste plaats dank zij de voortreffelijke organisatie, als zeer geslaagd beschouwd worden.

S. Prądota, Wrocław

Universiteit van Wrocław. Op 6 mei was de Antwerpse 'pink poet' Nic van Bruggen te gast in het Instituut voor Neerlandistiek aan de Universiteit van Wrocław, Polen. Hij gaf er een lezing van zijn poëzie, die o.m. dank zij de uitstekende voorbereiding en de kopieën van de voorgelezen poëzie die de dichter bij zich had, wonderwel aansloeg bij de studenten. 's Avonds kon er een bandopname beluisterd worden waarop Julien Schoenaerts de cyclus 'Tussen huis en jaargetij' uit de bundel 'Ademloos seizoen' voorlas, met als achtergrond muziek van Mahler, die mooi harmonieert met de ietwat decadente, broze fin-de-siècle sfeer van de vertolkte poëzie.

Een boeiend gesprek volgde: over poëzie en schrijven als beroep, over het beroep van de dichter (copywriter) en de ethiek ervan, en over Polen, waar een luxe-poëziebeweging als Pink Poet moeilijk denkbaar zou zijn.

Zonder overdrijving kunnen we deze poëziedag beschrijven als een geslaagd evenement, dat herhaling verdient.

R. Depestel, Wrocław

Buiten-Europese landen

Australië

We beginnen deze rubriek met een berichtje dat er misschien niet meer in thuishoort. Het 'Australisch tintje' waarover de schrijver het heeft, deed ons besluiten het toch maar hier op te nemen.

Promotie Kees de Graaf. Op 19 september promoveerde Kees de Graaf in Utrecht tot doctor in de letteren op een proefschrift over de Middelnederlandse Flandrijs. Kees de Graaf was van 1960 tot 1970 docent Nederlands in Melbourne en is nu medewerker voor Middelnederlandse literatuur aan de Universiteit van Groningen. De promotor was Prof. Dr. W.P. Gerritsen, en de plechtigheid had een mooi Australisch tintje omdat de vroegere hoogleraar Nederlands uit Melbourne, Prof. J. Smit, en ondergetekende uitgenodigd waren zitting te nemen in de promotiecommissie. Graag wensen we onze oud-collega Dr. De Graaf van harte geluk met zijn doctoraat en zijn degelijke en bijzonder leesbare boek.

(rpm)

Canada

In *NEM-34* hebt u al kunnen lezen dat er in Canada een groeiende belangstelling voor de Nederlandse taal- en cultuur is. In de Docentenlijst die binnenkort uitkomt heeft de universiteit van Calgary dan ook gezelschap gekregen van de universiteiten van Toronto en Waterloo.

Universiteit van Toronto. Hier wordt een cursus Nederlands gegeven door dr. A.P. Dierick, Assistant Professor in het German Department van Victoria College.

Universiteit van Waterloo. Hierover kunnen we u al iets meer vertellen. In 1978 is de theoloog dr. R. Kooistra begonnen met het onderwijs van het Nederlands. Een jaar later werd de cursus overgenomen door het Department of Germanic and Slavic Languages and Literatures. In het academisch jaar 1980/81 wordt de cursus ook als 'correspondence course' aangeboden. Studenten ontvangen de cursus op de band. Dutch 101 en 102 bestaan uit 20 lectures van ieder 40 minuten. Aan het eind van het semester kan op 62 plaatsen, verspreid over heel Canada, een 'final examination' worden afgelegd. Leider van de cursus is prof. dr. A.F. Zweers, Amsterdammer van geboorte. Hij studeerde Slavische talen aan de universiteit van Amsterdam, in 1971 promoveerde hij aan de RU Groningen. Inmiddels was de heer Zweers in 1962 naar Canada geëmigreerd. Hij was van 1962 tot 1967 verbonden aan de University of British Columbia in Vancouver. Sinds 1967 doceert hij Russisch, Kerk-Slavisch, Oud-Russisch en - sinds 1979 - Nederlands aan de University of Waterloo.

Een gedeelte van het onderwijs hier wordt verzorgd door dr. R. Kooistra, die ook een 'Introduction to Dutch culture' geeft. Dr. Kooistra is eveneens in Nederland geboren. Hij studeerde theologie in Kampen en Amsterdam. Na zijn promotie in 1955 emigreerde hij naar Canada. Dr. Kooistra legt bij zijn onderwijs de nadruk op de sociologische verkenningen van Nederlandse situaties.

Universiteit van Windsor. Mw. Louise Vanhee-Wilson geeft hier een cursus 'Dutch and Belgian Civilization'. Zij hoopt dat ook aan deze universiteit binnen niet al te lange tijd Nederlands zal worden gedoceerd. Wij hopen het met haar. Als het zover is zal ook deze universiteit in de Docentenlijst worden opgenomen.

(hme)

Verenigde Staten van Amerika

Universiteit van Maryland. Het was niet meer mogelijk deze universiteit nog in de Docentenlijst op te nemen. Wel kunnen we u al iets vertellen over de persoon die hier Nederlands onderwijst. Het is dr. William H. Fletcher, geb. 20.3.1948 in Stockton, California. Dr. Fletcher studeerde aan California State University of Sacramento en aan Cornell University. Aan deze laatste universiteit promoveerde hij in 1976 tot Doctor of Philosophy in Germanic Linguistics with specialization in Dutch, minors in Scandinavian and Spanish Linguistics. Promotor was prof. dr. Frans van Coetsem. Dr. Fletcher ziet aan de universiteit van Maryland met haar 40.000 studenten goede kansen voor het Nederlands. Belangstelling is er wel. Helaas laat de bibliotheek op het gebied van het Nederlands volgens dr. Fletcher nog 'alles te wensen over'. Hij zoekt naar mogelijkheden hierin verbetering te brengen.

(hme)

Zuid-Afrika

Universiteit van die Witwatersrand, Johannesburg. Van 6 tot 8 maart 1980 vond hier het tweede ‘Kongres vir neerlandistiek in Suid-Afrika’ plaats. (Over het eerste congres (maart 1977) werd bericht in *NEM-29*, blz. 72-73.) Onder voorzitterschap van prof. Edith H. Raidt werden negen voordrachten met discussie gehouden, terwijl er ruimschoots gelegenheid was voor informeel en persoonlijk contact tijdens een receptie, theepauzes en maaltijden.

De voordrachten waren:

- Dr. J. de Rooij: ‘De Algemene Nederlandse Spraakkunst’
- L.E.M. Renders: ‘De Neerlandistiek in Zuid-Afrika: problemen en opgaven’
- Prof. M. Nienaber-Luitingh: ‘Het religieuze aspect van het dichtsterlijke woord in de poëzie van Gerrit Achterberg’
- Dr. H.M. Roos: ‘Louis Paul Boon: roman of dokument’
- Prof. G.J. de Klerk: ‘Onpersoonlike uitdrukkingen in Middelnederlands’
- Dr. J. Gerwel: ‘De Oostakkerse gedichten van Hugo Claus’
- M. de Jong: ‘Het Nederlandse boek in Zuid-Afrika’
- Prof. J. van der Elst: ‘Figure en tendense in die moderne Nederlandse poësie’
- Dr. R.F. de K. Gilfillan: ‘P.C. Hooft en die “Metaphysicals”’

Zoals uit dit programma blijkt, werd de eerste lezing gehouden door een Nederlandse gastspreker, die tevens de schrijver van dit bericht is. Ik was namelijk uitgenodigd door de departementen Afrikaans en Nederlands van tien universiteiten, om gedurende drie weken voordrachten te houden en persoonlijk kennis te maken met de Zuidafrikaanse neerlandistiek en haar beoefenaars. Het congres in Johannesburg was voor mij dus maar een onderdeel van een veel omvangrijker programma.

Ik bezocht de Universiteit van die Witwatersrand en de Randse Afrikaanse Universiteit in Johannesburg, de Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwijs, de Universiteit van die Oranje-Vrijstaat in Bloemfontein, de Universiteit van Kaapstad, de Universiteit van Stellenbosch, de Universiteit van Wes-Kaapland in Bellville (voor kleurlingen), de Universiteit van Natal in Durban, de Universiteit van Durban-Westville (voor Indiërs), en de Universiteit van Natal in Pietermaritzburg.

Mijn voordrachtenprogramma omvatte lezingen (of soms meer informele causerieën) over het gebruik van de verbogen en onverbogen vorm van het adjectief in het Nederlands, de voegwoorden *omdat* en *doordat*, dialect en standaardtaal in het Nederlandse taalgebied, de neerlandistiek in het buitenland, en de Algemene Nederlandse Spraakkunst. Het gehoor was erg gevarieerd: docenten, stafleden, studenten van alle jaargangen en een enkele keer belangstellenden van buiten de universiteit. Slechts één keer, namelijk aan de Engelstalige universiteit van Durban, waar ook niet-Afrikaansstudenten onder het gehoor waren, sprak ik Engels, verder altijd Nederlands. Ik had de indruk dat ook de jongerejaarsstudenten mij in het algemeen goed konden volgen (ik probeerde natuurlijk wel extra duidelijk ‘Nederlands voor buitenlanders’ te spreken).

Toch hoorde ik altijd weer dat hier problemen lagen. Het Nederlands wordt namelijk voor de jonge Zuidafrikaan steeds meer een vreemde taal. De oudste generatie heeft het Nederlands nog als schrijftaal gekend, de

mensen van middelbare leeftijd gebruikten voor hun studie veel Nederlandse boeken en hadden veel contact met Nederland, maar voor de jongeren geldt dat niet meer zo. Wat er op de middelbare school in het kader van het moedertaalonderwijs aan Nederlands gedaan wordt schijnt minimaal te zijn. Wie aan de universiteit ‘Afrikaans en Nederlands’ gaat studeren en dan Nederlandse literatuur moet lezen en zich in de Nederlandse taalgeschiedenis moet verdiepen, is daar meestal niet al te best op voorbereid. Maar de departementen heten niet voor niets ‘Afrikaans *en* Nederlands’: het Nederlands vormt nog altijd een niet onaanzienlijk onderdeel van de studie. Begrijpelijk, en vanuit Nederlands standpunt alleen maar toe te juichen, maar voor de student vaak een hinderpaal. Traditiegetrouw werd tot voor kort kennis van het Nederlands bij het begin van de universitaire studie veelal aanwezig verondersteld, maar de laatste tijd gaat men er steeds meer toe over het Nederlands als vreemde taal te beschouwen en daaruit ook de didactische consequenties te trekken.

Hoewel ik in drie weken (eigenlijk negentien dagen) een druk programma had af te werken, was er tijd genoeg om over deze en dergelijke problemen met mijn gastheren en -vrouwen van gedachten te wisselen. Ook was er nog wel gelegenheid om iets van het land te zien, zowel wat de natuur als wat de cultuur betreft. In het algemeen kan ik zeggen dat ik overal bijzonder vriendelijk ontvangen ben en dat men geen moeite gespaard heeft om mijn verblijf aangenaam en interessant te maken. Een uitvoerige weergave van mijn ervaringen is uiteraard onmogelijk, daarvoor ben ik op teveel plaatsen geweest, heb teveel gezien en gehoord en teveel mensen gesproken.

Natuurlijk zijn er in Zuid-Afrika andere en grotere problemen dan die van de neerlandistiek en ook die kwamen wel eens ter sprake. Maar evenmin als mijn reis daarvoor bedoeld was, is dit tijdschrift de plaats om daar nader op in te gaan. De wens ‘alles van die beste’ voor het Afrikaans en het Nederlands in Zuid-Afrika moge daarom dit korte verslag besluiten. (jdr)

Voetnoot: Een aantal berichten voor de rubriek *Van buiten de muren* kan helaas door gebrek aan plaatsruimte niet worden opgenomen.

Mengelwerk

De roman: schitterende herfst en een nieuw voorjaar

Dat zul je altijd zien. Net had ik in *NEM-33* geschreven dat het op de korte baan van het proza erg druk was maar dat de romans op zich lieten wachten, of daar kwamen ze. Niet van Hermans, Reve of Mulisch. Hermans, wiens laatste roman nu al weer vijf jaar oud is, bleef op de korte baan met een nieuwe verzameling 'stukjes' onder de titel *Ik draag geen helm met vederbos* (De Bezige Bij, f32,50). Net als zijn vorige verzamelbundels valt deze uiteen in twee delen: stukken die ergens vòòr zijn en stukken die een hevige aanval doen op een persoon, een instelling of een mentaliteit. Die laatste stukken beginnen nu een beetje voorspelbaar te worden. Zo langzamerhand weten we wel dat Hermans alles verfoeit wat maar even links van rechts staat en dat hij geen hoge pet opheeft van de Nederlandse samenleving. Ik lees hem liever over Bordewijk of over het dandyisme van Van Deyssel of over de fotograaf Atget en dat kan ook allemaal in deze bundel.

Geen roman van Hermans dus, maar wel een novelle, *Filip's sonatine* geheten (De Bezige Bij, f14,50). De critici die ik gelezen heb, waren er erg mee in hun schik. 'Een klein meesterwerk' noemde Carel Peeters het verhaal in *Vrij Nederland*. Reinjan Mulder in *NRC Handelsblad* had wel wat bezwaren maar vond het toch een 'heel geslaagde novelle'. Ook Jan Blokker schreef een lovende recensie in de *Volkskrant*. Ik zou best willen dat ik er ook zo enthousiast over kon zijn. Hermans heeft meer dan eens gezegd dat hij tot het soort schrijvers behoort die altijd hetzelfde boek schrijven. Op zichzelf zegt zo'n uitspraak niet veel en zeker niet als iemand datzelfde boek zulke gevarieerde verschijningsvormen kan geven als *Ik heb altijd gelijk*, *De donkere kamer van Damocles*, *De God Denkbaar Denkbaar De God* en ga maar door. De thema's van die romans mogen aan elkaar verwant zijn en hun ontstaan te danken hebben aan één en dezelfde houding tegenover de maatschappij en het leven in het algemeen, je hebt toch bij geen van Hermans' romans het idee van: dit heb ik al eerder gelezen. Bij *Filip's sonatine* had ik dat wel. Het thema is dat van het 'gefnuikte genie', van het wonderkind dat een grote teleurstelling blijkt te zijn. Het verhaal is strak en bondig geschreven, het wordt keurig opgebouwd en het heeft een verrassende ontknoping, maar van Hermans verwacht je nu eenmaal meer. In elk geval verwacht je van hem dat hij een eerder gebruikt thema op een subtielere manier varieert dan hij hier doet en dat hij niet alle nadruk legt op het anecdotische aspect.

Niet alleen van Hermans maar ook over hem zijn er in de afgelopen maanden twee boeken verschenen. Frans A. Janssen, die al eerder een voortreffelijk *Synthese*-deeltje over *De donkere kamer van Damocles* had geschreven, heeft nu een aantal interviews met Hermans laten verschijnen onder de titel *Scheppend nihilisme* (Loeb en Van der Velden, f29,50). Ik heb tegenwoordig vaak het gevoel dat ik overvoerd word met interviews en dat al die persoonlijke hebbelijkheden en onhebbelijkheden van schrijvers mij niet aangaan, maar deze interviews zijn anders dan de meeste. Het ver-

schil ligt in Hermans zelf die ook vindt dat zijn persoonlijke eigenaardigheden zijn eigen zaak zijn en die daarom liever over zijn schrijven wil praten. Er staan wel een paar onbenullige gesprekken in het boek, en een ervan leidt zelfs tot een indrukwekkende woedeuitbarsting van Hermans, maar over het algemeen wordt er in deze bundel weinig gezeurd en zijn er interviewers bij die Hermans prachtig geformuleerde uitspraken weten te ontlokken. Wie wil weten wat Hermans zelf over zijn werk zegt, mag deze bundel niet missen. Evenmin mag hij de bundel *Bedriegers en bedrogenen* missen waarin Frans Janssen zijn essays over Hermans bijeengezet heeft (De Bezige Bij, f21,50). 'Het lijkt me de droom van elke schrijver om zo'n lezer te hebben', schreef P.M. Reinders in NRC Handelsblad en hij sprak vooral zijn bewondering uit voor Janssens analyse van *De tranen der acacia's* en zijn interpretatie van *De blinde fotograaf*. Jaap Goedegebuure was in De Volkskrant wat zuiniger met zijn lof en vond dat Janssen zich teveel bezighield met het boekstaven van varianten en te weinig met zijn persoonlijke reactie op het werk van Hermans. Zelf vind ik dat we blij mogen zijn met de grondige, misschien wat droge maar bijzonder heldere manier waarop Janssen zijn bevindingen op schrift gezet heeft.

Van de oudere generatie heeft alleen Jan Wolkers onlangs een nieuwe roman gepubliceerd. Hij heet *De doodshoofdvlinder* (De Bezige Bij, f20, -) en beschrijft de reacties van een familie op de dood van de vader. Wam de Moor (De Tijd) merkte op dat dit thema blijkbaar in de lucht zit en dat na Maarten 't Hart, Kees van Kooten en Frans Kellendonk nu ook Wolkers een roman heeft geschreven over een gestorven vader. 'Het is een roman,' zegt hij, 'waarmee Wolkers zich na het fiasco van *De kus* (1977) redelijk revancheert, al zijn de drie verhaallijnen niet bijster interessant en spannend in elkaar verweven.' Eindelijk ben ik het voor de variatie van harte met De Moor eens. Het zou te ver gaan om *De doodshoofdvlinder* een hecht geconstrueerd boek te noemen maar zo bouwvallig als *De kus* en *De walgvogel* is het lang niet. Wat ook opvalt is dat Wolkers nu heel wat genuanceerder over de autoritaire vaderfiguur denkt dan in zijn vroegere boeken. Hij heeft zijn shocktactiek nog niet afgezworen en hij verknoeit nog steeds een aanzienlijk aantal bladzijden met hinderlijk dikke woorden. Terughoudendheid is nooit zijn sterkste kant geweest en zal het ook wel nooit worden. Het is al mooi dat hij zichzelf niet meer voortdurend overschreeuwt en wat preciezer is geworden in zijn taalgebruik. In zijn Nederlandse taalgebruik tenminste: het Engels dat hij kwistig in zijn boek rondstrooit, is er bijna allemaal naast. Dat is jammer, want de aardigste figuur in het boek - het veramerikaanste meisje Jenny - slaat daardoor nogal eens een raar figuur en verliest aan geloofwaardigheid. Haar werkwoordstijden zijn bijna altijd mis en ze is erin geslaagd de meest raadselachtige Engelse zin in de Nederlandse literatuur te creëren: 'I live in this windmill, I swim in this creek although I keep it rare.' Wie mij de vertaling van dit laatste stukje zin kan verschaffen zal ik dankbaar zijn. Wolkers is overigens maar een van de vele Nederlandse schrijvers die slecht Engels in hun Nederlands doen. Ik wou dat ze er eens mee ophielden.

Wolkers' grotere precisie bij het schrijven blijkt ook uit de nieuwe versie van zijn eerste roman *Kort Amerikaans* die hij verleden jaar heeft ge-

maakt. Hij heeft het boek ontdaan van allerlei ontsierende franje, hij heeft storende beeldspraak geschrapt en de dialogen ingekort. In zijn eerste versie heeft het boek veertig drukken gehaald. In zijn nieuwe gedaante lijkt het me goed voor nog eens veertig.

Ondertussen is er een nieuwe generatie naar voren gekomen die niets moet hebben van de wildschrijverij en het grove geschut van de vroegere Wolkers. Ze leggen zich toe op uiterste precisie en stevige constructie. Daarmee hebben ze zich wel eens het verwijt op de hals gehaald van bloedeloos en onemotioneel te zijn, maar dat verwijt lijkt me onrechtvaardig en weerlegbaar. Het grootste succes op dit nieuwe terrein werd behaald door Oek de Jong met zijn roman *Opwaaiende zomerjurken* (Meulenhoff, f26,50). De Jong had in 1977 gedebuteerd met een uitstekende bundel verhalen, *Massimo's hemelvaart*, waarin droom en daad steeds naast elkaar gesteld worden en samen leiden tot mislukkende heroïek. Ook in zijn roman heeft dit motief een belangrijke plaats. De hoofdfiguur zoekt naar zichzelf in zijn dromen en herinneringen, en ziet de mogelijkheid van een rijk en veelbewogen leven, gesymboliseerd in de opwaaiende zomerjurken van zijn uitgelaten fietsende moeder en haar vriendin. Tegelijkertijd wordt hij gefascineerd door het idee van onbeweeglijkheid en geborgenheid tot hij de tegenstrijdigheid in zichzelf niet meer aankan en in een diepe crisis terechtkomt. Net als we denken dat hij het op zal geven weet hij aan de depressie te ontsnappen. Het boek eindigt met een paar woorden die in de Nederlandse literatuur van de laatste jaren weinig gehoord zijn: 'Ik wil. Ik wil. Ik. Wil.'

De kritiek heeft het boek met gejuich ontvangen en maandenlang heeft het bovenaan de lijst van bestverkochte boeken gestaan. K.L. Poll van NRC Handelsblad zag het als 'een hoogtepunt in de romantische traditie'. Wam de Moor had in *De Tijd* wel een paar bedenkingen maar gebruikte toch ook het woord 'hoogtepunt'. Carel Peeters verklaarde dat hij niets aan te merken had en sprak in *Vrij Nederland* plechtig van 'de geboorte van een schrijver'. Aad Nuis (*Haagse Post*) had wel aanmerkingen en vond dat de losse eindjes te ordelijk aan elkaar geknoopt werden waardoor ze er te nadrukkelijk uit gingen zien. Voor hem gaat de precisie die De Jong nastreeft waarschijnlijk over in precieusheid, en daar zou hij dan niet helemaal ongelijk in hebben. Het boek begint prachtig: het heeft vaart en is tegelijk mysterieus en intrigerend, en de dialoog geeft blijk van een ongewoon goed oor. Toch moet ik bekennen dat ik langzamerhand moe werd van de narcistische redeneerzucht van de hoofdfiguur en van de pretentieuze gekunsteldheid van het verhaal. Oek de Jong heeft over dat laatste zelf iets gezegd in een interview in *Vrij Nederland* en om het evenwicht te herstellen geef ik hem het laatste woord: 'Ik ben niet bang om grote woorden te gebruiken, nee. Te veel ironie en te veel relativeren, dat vind ik de ziektes van de literatuur van dit ogenblik. Meligheid en lulligheid zijn tekenen van wanhoop, machteloosheid, en daar pas ik voor. Daar heb ik met dit boek uit willen stappen.'

Een tweede plotseling naar voren gekomen romanschrijver is Frans Kellendonk. In 1977 was hij opgefallen door een bundel van drie verhalen *Bouwval*, die zoals August-Hans de Boef in *De Volkskrant* opmerkte 'min of meer het graf werd ingeprezen.' Kellendonk heeft van die begrafenis blijkbaar weinig last gehad want zijn eerste roman *De nietsnut* (Meulenhoff,

f 17,50) is springlevend. De Boef vindt dat helemaal niet: ‘Het is voer voor lezers die niet genoeg bevredigd worden door “het eenvoudige verhaal” en die gaarne wat meer gecompliceerde structuren tot zich willen nemen, mits gekruid met een voldoende hoeveelheid sfeer en anecdotiek. Niet dat het gemakkelijk is om zo'n boek te schrijven. Eén ding valt dan ook te prijzen: *De nietsnut* is uiterst kundig geconstrueerd.’ Het lijkt er veel op dat De Boef het woord ‘bloedeloos’ nog maar net binnen zijn pen heeft weten te houden. Carel Peeters heeft heel wat meer affiniteit met dit soort roman en ziet de complexiteit niet als een minpunt. Hij vond *De nietsnut* ‘een buitengewoon subtiele vertelling’ en was ook van mening dat Kellendonk ‘stilistisch en thematisch stevig in zijn schoenen staat’.

Kellendonks roman gaat over een zoon die vervreemd is geraakt van zijn eigen identiteit en die voelt dat de vader steeds meer bezit van hem gaat nemen. De vader is de nietsnut uit de titel: een veelbelovende man die geen enkele belofte waar heeft kunnen maken, die aan de drank raakt, in een psychiatrische inrichting terecht komt en tenslotte vermoord wordt. De zoon probeert zich te bevrijden van ‘het spook zijns vaders’, zoals hij het noemt, door naar de plaats van de moord te gaan. Net als hij denkt het spook verjaagd te hebben en herboren te zijn, merkt hij dat hij herboren is als de reïncarnatie van zijn vader. P.M. Reinders legde in zijn bespreking in NRC Handelsblad ook de nadruk op ‘de buitengewoon knappe constructie die tot in details doordacht en afgewogen is en toch geen geforceerde indruk maakt. Er zijn de laatste tijd weinig boeken verschenen waarin een wisselend perspectief en verschuivingen in de tijd zo ingenieus gehanteerd worden als in dit.’ Hij voegde eraan toe dat wie mocht denken dat de cerebrale opzet van deze roman humor en emotie uitsluit, bij lezing wel tot betere gedachten gebracht zal worden.

Niet minder ingenieus dan Kellendonk is Jan Siebelink. Zijn debuut, de verhalenbundel *Nachtschade*, dateert van 1975. Daarna heeft hij in 1977 een roman gepubliceerd onder de titel *Een lust voor het oog*, in 1978 een verhalenbundel *Weerloos*, eind 1979 een novelle *Oponthoud* en kort geleden een dikke roman met de titel *De herfst zal schitterend zijn* (Meulenhoff, f29,50). Toen Siebelink pas begon te schrijven klassificeerde Jaap Goedegebuure hem in Tirade niet helemaal ten onrechte als een epigoon van Joris-Karl Huysmans, wiens *A rebours* Siebelink in het Nederlands had vertaald. In het eerste werk van Siebelink was inderdaad van alles aan te wijzen dat maniëristisch, decadent of artificieel genoemd kon worden. Dat vond de ene criticus ernstig te laken terwijl een ander er best iets in zag. Mijn eigen reactie op Siebelink is ook op en neer gegaan, of liever neer en op. Van zijn eerste roman *Een lust voor het oog* vond ik dat hij alles door een dikke bril van literatuur bekeek. Wat Siebelink daar bijvoorbeeld met de symbolische waarde van de kleur geel heeft uitgehaald, tart alle beschrijving. Echt enthousiast ben ik pas geworden over *Oponthoud* dat veel soberder geschreven is dan het meeste van Siebelinks vroegere werk. Het onderwerp van het verhaal is de eenvoud zelve en heeft niets van de schokken die Siebelink de lezer in zijn vroege verhalen wel eens wilde toedienen. Een man van zevenentwintig gaat naar een stadje in Zwitserland op zoek naar een meisje dat hij tien jaar geleden vluchtig ontmoet had in een plaatsje in de Cevennen. Het

is de tweede keer dat hij haar probeert te vinden. Een jaar na de eerste ontmoeting had hij ook een poging gewaagd, maar niet meer dan een halfslachtige. De hernieuwde poging ziet er op het eerste gezicht ook halfslachtig uit: Simeon is niet van plan langer dan een paar uur in het stadje te blijven. Het loopt echter anders. Het verhaal is lang niet zo eenvoudig als het onderwerp doet vermoeden en de lezer moet zich voortdurend afvragen wat Simeon eigenlijk voortdrijft: een herinnering, de zuiverheid van het eerste geluksgevoel, de herinnering aan een herinnering, of het zoeken naar zichzelf?

Wam de Moor, die Kellendonk en Siebelink tegen elkaar afwoog, gaf tenslotte de voorkeur aan de laatste omdat hij blijk gaf van een visie die tot synthese voert. Wat dat betekent, weet ik ook niet. Ik herken meer van mezelf in de omschrijving van P.M. Reinders: 'De gecompliceerde compositie van het verhaal met zijn abrupte verschuivingen in de tijd en zijn afwisseling van heden, verleden en illusie is in perfecte harmonie met het complexe karakter van Simeon, de zoeker die niet wil vinden, die in de ban leeft van de tijd en de plaats waar hij zijn grote geluksgevoel en zijn evengrote angsten ervaren heeft. Siebelinks verhaaltechniek mag kunstmatig genoemd worden, maar dan hoort daar wel de aantekening bij dat het een kunstmatigheid is in de beste zin van het woord: de kunst om voor een aantal ideeën en gevoelens een vorm te vinden die aan die ideeën en gevoelens het maximale effect geeft.'

Te oordelen naar de kritieken die mij onder ogen zijn gekomen, heerst er grote eenstemmigheid over Siebelinks nieuwe roman *De herfst zal schitterend zijn*. Volkomen verschillend gearde critici als K.L. Poll, Carel Peeters, Wam de Moor en Aad Nuis zijn het deze keer allemaal met elkaar eens en ik met hen. Het boek gaat in eerste instantie over het huwelijk, over de precaire en de gelukkige kanten ervan, over de spanningen en de rustpunten. Veel beter dan in *Een lust voor het oog* is Siebelink er hier in geslaagd een dreigende, broeierige atmosfeer op te roepen: broeierigheid van het weer en van de menselijke verhoudingen. Ondanks de optimistische titel is het allesbehalve een vrolijk boek. Alle hoofdfiguren worden gekweld door gevoelens van desillusie, van wraak en verraad, van kansen gemist te hebben. Die broeierigheid ontaardt zich tenslotte in daden van geestelijk geweld. Aad Nuis tekende daar, ondanks zijn grote waardering voor het boek, protest tegen aan. Ten onrechte, lijkt me. Siebelink maakt het volkomen aannemelijk dat opgekropte spanningen zich op die manier kunnen ontladen. Bovendien is er in die gewelddadige scènes geen spoor van sensatiezucht. Siebelink beschrijft alles heel precies, heel onderkoeld, heel spannend, en op een heel eigen manier. Epigonisme zal niemand hem na dit boek nog kunnen aanwrijven.

Het boek van Siebelink kan nog net geklassificeerd worden als een voortzetting van de traditionele psychologische roman. Bij de romans van K. Schippers en Gerrit Krol kan dat niet meer. Psychologische karakterisering en motivering is in de nieuwe roman van Schippers, *Eerste indrukken* (Querido, f27,50), tot nul gereduceerd en in Krols *Een Fries huilt niet* (Querido, f21,50) tot heel weinig. Het gaat hun in de eerste plaats om de situatie waarin hun figuren verkeren. Krol gaat zelfs zo ver dat hij zijn hoofdpersoon laat concluderen dat alle mensen die dezelfde functie heb-

ben, gelijk zijn aan elkaar. Vrouwen, zegt hij, hebben een functie in het leven van de man. Die functie blijft gelijk en daarom zijn de vrouwen gelijk en verwisselbaar. Geen feminist, die man. Hij heeft een vriendin die hij Schöne noemt en waar hij als volgt over denkt: 'Ik zeg wel van Schöne, maar ik bedoel iedereen. Anyone. Om het even welke vrouw zou in die dagen, met een tikje op mijn schouder, aan mij werkelijk verrassende uitspraken ontlokt hebben,' en: 'Twee personen, twee zusters zijn gelijk als ze een en dezelfde functie hebben.' Hij is zich ook bewust van zijn eigen vervangbaarheid en met steeds nieuwe paradoxen betoogt Krol dat het besef van die vervangbaarheid helemaal geen onaangename sensatie is. Gebondenheid aan het systeem geeft een idee van vrijheid en afstand is een vorm van contact. Van de mooie Yvonne die bij het vrijen in slaap valt, zegt Krols hoofdpersoon: 'Afstand. Dat is wat ons bijeenhoudt, Yvonne en mij.' Maar alle conclusies, formuleringen en paradoxen kunnen het gevoel van volstrekte eenzaamheid waar dit boek van doortrokken is, niet uitbannen: 'Midden op die vlakte staat een boom. Eén boom. Een flinke boom zelfs... Die boom ben ik.' Krol heeft zich met zijn fragmentarische constructies, zijn lapidaire stijl en zijn tegendraadse bespiegelingen een heel eigen terrein afgebakend. Schippers heeft op enige afstand van Krol hetzelfde gedaan en samen zijn ze op het ogenblik de origineelste Nederlandse romanschrijvers.

Vroeger moesten we wel eens een schoolopstel maken over onderwerpen als 'Wat ik zie als ik uit mijn raam kijk' of 'Beschrijf de voorwerpen in je kamer'. Ik weet niet of die opdrachten gegeven werden om te leren schrijven of te leren kijken. Indertijd vond ik dat stomvervelende onderwerpen. Schippers misschien niet. Of hij vond ze ook vervelend en wil zijn schade inhalen. In elk geval is hij nu een waarnemer zonder weerga. Zijn eerste roman *Een avond in Amsterdam* (1971) gaf al blijk van een ongewoon grote belangstelling voor de gewone dingen en handelingen. *Bewijsmateriaal* (1978) ging een stap verder door die waarneming te verbinden aan een hoogst persoonlijke filosofie en fantasie over het wezen van de taal. In *Eerste indrukken* probeert hij alles om zich heen met nieuwe ogen te zien. Daartoe heeft hij zich een merkwaardige hulpconstructie geschapen: een driejarig meisje dat haar memoires schrijft. Het kind ziet en hoort alles maar heeft de grootste moeite met de interpretatie van wat ze waarneemt. Het lijkt haar gevaarlijk om te gaan praten want ze heeft gemerkt dat de mensen om haar heen vaak onrustig worden als er tegen hen gesproken wordt. Daarom stelt ze haar eerste woord zo lang mogelijk uit. Alleen een man met een halfvol glas in zijn hand maakt geluiden zonder dat iemand er enige aandacht aan schenkt: 'Zou je met een glas in je hand ongestoord je stem kunnen gebruiken?' Het boek staat vol met dergelijke vragen: Waarom staat er op een bepaalde plek op de tafel altijd een schaal? Waarom staat het bed waar het staat? 'Wat waren de regels die zo'n plek bepaalden?'

Schippers beschrijft de omgeving van het meisje heel minutieus en zonder enig effectbejag. De spanning in het boek moet het alleen hebben van de verrassende manier van kijken: alsof alles nieuw is. Die waarneming leidt als vanzelf tot een buitengewoon droge, subtiele humor die niet ver afstaat van die van Krol: 'Zij zet muziek op voor mij. Een stuk waar ik niets aan vind. Beethoven. Anders wel een naam op dat gebied.' Met de para-

doxen die Krol zo graag gebruikt, zou je Schippers de meest nuchtere fantast van het ogenblik kunnen noemen. De verkoopcijfers van Wolkers zal hij wel niet halen maar ik wens *Eerste indrukken* een groot aantal herdrukken toe. Als Jan Siebelink de schitterende herfst van de psychologische roman vertegenwoordigt, zijn Schippers en Krol misschien de aankondigers van een nieuw voorjaar.

(rpm)

Bloemlezen, gebloemleesd, bloemgelezen? Kroniek van de poëzie

De Nederlandse poëzie van de 19de en 20ste eeuw in 1000 en enige gedichten. Samengesteld door Gerrit Komrij. Amsterdam, Bert Bakker, 1979. Zoveel heibel had de Nederlandse poëzietent in geen jaren meer te zien gegeven. Er werd twee maanden lang woedend geschreven en smalend gelachen, er werd heftig geruzied en tenslotte bitter geprocedeerd. Aanleiding tot de hele vertoning was de omvangrijke, eind vorig jaar verschenen bloemlezing van Gerrit Komrij, *De Nederlandse poëzie van de 19de en 20ste eeuw in 1000 en enige gedichten*. Het is beslist geen gewone bloemlezing, van Komrij had ook niemand dat verwacht. Maar de opschudding die er door veroorzaakt werd, moet zelfs Komrij's stoutste dromen te boven zijn gegaan.

Laat ik beginnen met een algemene beschrijving. Uitgegeven in handig pocket-formaat en verkrijgbaar tegen een zeer matige prijs (f 19,50), is het een fors boekwerk van meer dan duizend bladzijden geworden waarin meer dan driehonderd dichters aan bod komen, chronologisch gerangschikt naar datum van geboorte en gaande van A.C.W. Staring (1767-1840) tot Peter Simpelaar (1954-). De titel van de verzameling is allicht ontleend aan Multatuli's *Duizend-en-enige hoofdstukken over specialiteiten* (1871). De keuze per dichter varieert van een viertal regels tot zowat zeventien bladzijden. Dat het aantal opgenomen dichters zo uitgebreid is, ligt aan het selectiekriterium. 'Ik heb bij het kiezen niet op de dichters gelet, maar op de gedichten,' vertelt Komrij in zijn inleiding. Op die manier heeft hij, 'een tijdlang vermomd als zeef,' zich door 215.000 gedichten heen gewerkt. Hoe hij precies aan die 215.000 komt begrijp ik niet goed (heeft hij ze geteld terwijl hij las?), maar het heeft ook niet veel belang. De voornaamste drijfveer die hem tot de samenstelling van de bundel heeft gebracht, was, naar Komrij's eigen zeggen, 'ontevredenheid over de manier waarop uit de Nederlandse poëzie alsmaar wordt bloemgelezen.' Deze keer heeft hij de koek dus anders willen doorsnijden. Dat is ook gebeurd. Voorbijgaand aan 'gevoelsuitstortingen, verheven stemmingen, vliegende vaandels en gezwollenheid,' heeft hij gekozen voor 'gedichten die het verstand scherp en amuseren - zonder dat het verstand weer tot religie wordt. Het accent ligt, om een indruk te geven, hier meer op het vakmanschap, de smaak en het volwassen gezicht dan op het stamelen, de vulgaire sentimenten en het simpeldom. Meer op de satire, de maskerade, de afstandelijkheid dan op de dodelijke ernst, de eenduidigheid en het volle leven' (blz. 5).

Dat uitgangspunt heeft de vele nieuwe of grotendeels vergeten namen in deze verzameling opgeleverd, de vaak verrassende keuze bij de be-

kende namen, het vrijwel geheel verdwijnen van scholen, groepen, richtingen en stromingen, het negeren van de interne ontwikkeling van deze of gene dichter, de talrijke relativiserende verzen over het maken van verzen, de alomtegenwoordigheid van het luimige en het ironische, van pastiches en broddelrijmen, van alles wat pose en pseudo en neo is. Toch verklaart Komrij, met de stelligheid van een gloeiend strijkijzer, nog in zijn inleiding: 'Begrijp me goed, dit is geen anti-bloemlezing, geen persoonlijke voorkeur, geen verzameling van, zoals dat zo gruwzaam heet, *andere poëzie*.' Dit laatste is natuurlijk een trap tegen de schenen van Sybren Polet en diens bloemlezing uit het Nederlands experimenteel *Ander proza* (Amsterdam, De Bezige Bij, 1978). Polet is overigens in Komrij's bundel met geen ogen te bekennen. En daarmee zitten we meteen in de kontroverse en in de al jaren durende vete tussen Komrij en een aantal moderneren, vooral dan de Vijftigers. Polet, en verscheidene anderen met hem, wilden zich namelijk helemaal niet in deze bloemlezing vertegenwoordigd zien. Enkelen onder hen staan er dan ook niet in, een paar anderen echter wel. Het gevolg was een geruchtmakende rechtszaak die, tot jolijt van Komrij's vrienden en tot spijt van zijn vijanden, de publiciteit rond het boek alleen maar vergrootte en de verkoop pijlsnel deed stijgen. De eerste, in december 1979 uitgebrachte oplage van twintigduizend exemplaren - heel bijzonder voor poëzie, maar blijkbaar hadden uitgever en samensteller wel enig kommercieel zaligmakend rumoer voorzien - was in enkele weken tijd uitverkocht, en reeds in maart van dit jaar verscheen een tweede druk van nog eens tienduizend exemplaren. Op dit ogenblik is de bloemlezing aan haar derde druk toe. Al met al is Komrij er dus toch maar in geslaagd om van een boek bestaande uit duizend bladzijden verzen, voor bijna de helft dan nog uit de versmade negentiende eeuw, een vlot lopend kassukses te maken, Dat lukt lang niet iedereen.

Op die rechtszaak en op de vete tussen Komrij en de Vijftigers kom ik zo dadelijk terug. Want niet alleen in de twintigste eeuw zijn er in deze bloemlezing klappen gevallen, ook wat de vorige eeuw betreft heeft Komrij zo zijn zwarte schapen, en met name de Tachtigers moeten het ontgelden. Toen in 1939 Victor van Vrieslands *Spiegel van de Nederlandse poëzie* voor het eerst verscheen, zuchtte Ter Braak dat de negentiende eeuw vóór Tachtig een weinig aantrekkelijke periode was, maar dat je van een kikker nu eenmaal geen veren kan plukken. Komrij heeft nu, in wat hij wel als een daad van eenvoudige rechtvaardigheid zal beschouwen, voor een uitgebreid eerherstel gezorgd. Reeds in de eerste honderd bladzijden van zijn bloemlezing, bijvoorbeeld, staan lange gedichten van J.D. Lodeesen (1791-1873), J. van Oosterwijk Bruyn (1794-1874) en A. Bogaers (1795-1870). Voortdurend duiken er namen op waar ik althans nog nooit van gehoord had, of gedichten die ik nooit met die of die bepaalde figuur geassocieerd zou hebben. Het moet ongetwijfeld Komrij's verdienste heten te hebben aangetoond dat de negentiende eeuw vóór Tachtig meer verscheidenheid biedt en minder humorloos is dan de gebruikelijke vooroordelen doen denken. Een kleine steekproef over honderd bladzijden (p. 100 tot 200) bracht een aantal dichters aan het licht die niet eens vermeld worden in Knuvelders vierdelige literatuurgeschiedenis, zoals B.W.A.E. Sloet tot Oldhuis (1808-1884), G.Th. Mohrman (1812-1868), S.J. van den Bergh (1814-1868), Boudewijn

(ps. van J.L. van der Vliet, 1815-1851), J.F. Brouwenaar (1815-1849), J. van Eeglen (1818-1834), H. Kretzer (1818-1850), J. Kerbert (?-?) en J.G. de Hoop Scheffer (1819-1893). Overigens zal ik Komrij tot het einde van mijn dagen dankbaar blijven omdat hij van deze J.G. de Hoop Scheffer enkele parels van parodieën heeft opgediept. Zijn 'recept voor navolging' in de trant van Hooft (p. 193) gaat zo:

—○○—○○—○○—

○○—○○—○○—○○—

Titel: Sanghetjen. - Liedeken. -

Aa. ee. oo. aa. oo. ee. ee. aa. oo.

Dijn. Zoete. Zuure. Lipjens. Ooghjens. Mondjen.

Windeken. Minnelycke. Lodder. Darren.

Bedoven. Weelde. pjen. tjen. ken. pjen.

ken. tjen. tjen. tjen. tjen. tjen. - - -...!!!

Zo staan er nog een paar in. Hoe langer je echter bladert in dit boek, hoe sterker het vermoeden wordt dat Komrij maar zelden aan de verleiding heeft kunnen weerstaan om dit soort gedichten met parodiërende of relativierende inslag op te nemen. Dat gaat dan ten nadele van algemeen aanvaarde opvattingen en zonder veel eerbied voor gevestigde reputaties. Zoals gezegd zijn het vooral de Tachtigers die hier het gelag betalen. Het duurt trouwens wel even voor je de Tachtigers terugvindt, niet alleen omdat zij verspreid (volgens geboortedatum) en niet als groep worden voorgesteld, maar ook omdat zij bepaald karig aan hun trekken komen. Waar J.J.L. ten Kate (1819-1889) en de reeds vermelde H. Kretzer onder hun beidjes zo'n dertig bladzijden voor hun rekening nemen, moeten Gorter, Kloos, Perk en Verwey tesamen het stellen met vijftwintig. Duidelijker kan de boodschap nauwelijks zijn. Wel is Komrij dan weer zo attent dat hij een paar venijnige uitvallen van Van Eeden tegen Ten Kate en Beets opneemt.

Wat de eerste helft van de twintigste eeuw betreft zijn er niet zo'n direkt in het oog lopende ontdekkingen of ontluisterde groten. Van de Woestijne, Marsman, Van Ostaijen, Nijhoff, Bloem, Achterberg, ze staan er allemaal in. Wel is de keuze soms anders dan verwacht, en vooral bij Van Ostaijen lijkt hij allesbehalve representatief. Maar het is wanneer Komrij aan de naoorlogse poëzie toekomt, dat hij er duchtig het mes in zet. Ditmaal zijn het de Vijftigers die er moeten aan geloven. Zij komen volledig in de schaduw te staan van de sonnettenschrijvers, de badinerende grappenmakers, de pastichebakkers en de neo-romantici. Van de eigenlijke Vijftigers blijven alleen Lucebert en Paul Rodenko overeind. De rest wordt naar huis gestuurd, Remco Campert met vijf gedichten (alle uit de vijftiger jaren, niets uit de periode daarna), Hugo Claus met vier (uit een bundel van 1955, niets uit het latere werk), Gerrit Kouwenaar met drie, Bert Schierbeek en Jan Elburg elk met twee. Het beeld van de moderne Nederlandse poëzie zoals dat in de laatste honderd bladzijden van Komrij's bloemlezing naar voren komt, wordt - afgezien van Lucebert - gedomineerd door Cees Buddingh', Hans Warren, Gerrit Krol en Fritzi Harmsen van Beek. Deze laatste alleen al krijgt flink wat meer bladzijden toegemeten dan Claus, Kouwenaar, Elburg

en Schierbeek tesamen, die individueel qua plaatsruimte nog moeiteloos overvleugeld worden door dichters als Riekus Waskowsky, Kees Ouwens, Willem van Toorn, Theo Sontrop en William Kuik.

Nu is Komrij's hartgrondige afkeer van de Vijftigers zeker geen geheim. Toen hij in maart 1977 door Bibeb ondervraagd werd, beschreef hij Vijftig nog als een onbeduidend stelletje tweederangsfiguren, met Lucebert als enige uitzondering (Bibeb, *Interviews 1973-77*, Amsterdam 1977). Het jaar daarop heette het in zijn bundel *Heremijntijd*: 'De Vijftigers drijven, in deze tijd, na op de kurk van hun reputatie, moeizaam dobberen ze nog op de vetoogjes van hun respectabele ouderdom.' Zo valt er nog een en ander te citeren, maar men begrijpt zo ook wel dat een aantal (ex-)Vijftigers en hun sympatisanten Komrij's bloemlezing met een wantrouwend oog tegemoet hebben gezien. Kouwenaar, Campert, Schierbeek en Bernlef weigerden hun medewerking, maar zij staan er toch in, met een noot van de uitgever dat zij niet akkoord gingen met de keuze uit hun werk. Naar Lucebert achteraf verklaarde tegen Jan Brokken van de *Haagse Post*, had hij eveneens bezwaren tegen de keuze, maar dat wordt in de bloemlezing niet vermeld. Wel wordt vermeld dat Gerard Reve, Annie M.G. Schmidt en L.Th. Lehmann 'gewoontegetrouw' weigerden, en zij staan er dan ook niet in. Van Polet, H.C. ten Berge en Jacques Hamelink, die eveneens weigerden, en er ook niet in staan, wordt dat niet vermeld. Wie de logika in dit alles ontdekt, stuur ik hierbij mijn gelukwensen. Van de overige afwezigen, die vermoedelijk te licht werden bevonden of gewoon over het hoofd gezien, vallen nogal wat Vlamingen op, zoals H.C. Pernath, Eddy van Vliet, Marcel van Maele, Patrick Conrad en Mark Insingel. Vooral het ontbreken van Pernath is onbegrijpelijk. Zowel uit de inleiding als uit de behandeling van de negentiende eeuw spreekt echter Komrij's laatdunkende kijk op poëzie uit Vlaanderen.

Hoe dit ook zij, het zal wel geen verbazing wekken dat, gezien de eigengereide selectie en dosering, Komrij's bloemlezing hier en daar negatieve reacties uitlokte. Vlak na het verschijnen van het boek noemde Peter Nijmeijer het in de *Volkskrant* de eerste echte parodie op een bloemlezing. Een duidelijk in zijn wiek geschoten Bernlef sprak in de *Haagse Post* van een verkapte polemiek tegen de Vijftigers en van het bewust vervalsen van de geschiedenis van de poëzie. Maar de storm brak pas goed los toen Kouwenaar, Campert, Lucebert en Schierbeek naar de rechter stapten. In een kort geding eisten zij dat het boek uit de handel zou worden genomen en vernietigd wegens inbreuk op het auteursrecht, daar hun werk immers zonder hun toestemming was opgenomen. Achteraf bleek dat men Lucebert gebrekkig had ingelicht en dat hij niet als boekverbrander wilde optreden. De president van de Amsterdamse rechtbank stelde de eisers in het ongelijk. Hij aanvaardde het argument van de verdediging dat het boek beschouwd kon worden als een schoolbloemlezing en dat bijgevolg de gebruikelijke regels van het auteursrecht niet van toepassing waren. In zijn inleiding had Komrij overigens een sluw zinnetje ingelast dat op die interpretatie vooruitliep. Ondanks de onduidelijkheid die ook na de uitspraak van de rechtbank bleef bestaan over de vraag wat een schoolbloemlezing nu precies is, besloten de eisers, ontmoedigd en wrevelig over Luceberts defektie, dat verder

procederen niet veel zin had. Hun uitgevers (Querido en De Bezige Bij) vonden wel dat er naar een oplossing gezocht moest worden voor de kwestie betreffende auteursrechten en schoolbloemlezingen, maar stelden weinig specifiek in het vooruitzicht.

Hoewel daarmee de juridische kant van de zaak zo goed als bezegeld was, zijn de nabeschouwingen en bedenkingen sindsdien niet van de lucht geweest. Voor het oog van de wereld heeft Komrij ongetwijfeld een glansrijke propagandaoverwinning geboekt. Dat is mede een gevolg van het feit dat de vier eisers als groep en niet individueel optraden, zodat de algemene aandacht minder op de kwestie van het auteursrecht en meer op Komrij's keuze in de bloemlezing en zijn kleinering van de Vijftigers werd gericht. Dit laatste is uiteraard een literaire en geen juridische aangelegenheid. Niemand kan Komrij het recht ontzeggen de Vijftigers, of wat dat betreft de Tachtigers, onbelangrijk te vinden. Juridisch gezien rest alleen de moeilijkheid vast te stellen wat als schoolbloemlezing beschouwd kan worden en wat niet. In dit verband vroeg Gerrit Bussink zich zeer terecht af waarom de uitgever van Komrij's bundel officieel toestemming van de betrokken auteurs heeft gevraagd, aangezien dat (binnen bepaalde grenzen) voor een schoolbloemlezing toch helemaal niet nodig is (cf. *Bzzlletin* 75, april 1980, p. 21; het nummer is bijna geheel aan Komrij gewijd). Maar er rijzen nog andere vragen, van meer literaire aard. In *Vrij Nederland* betreurde Rein Bloem al dat de subjectieve keuze in de bundel niet essayistisch verantwoord wordt. Dat is een belangrijk punt. Komrij legt er zelf de nadruk op dat de verzameling niet zijn persoonlijke voorkeur vertegenwoordigt, maar dat hij 'een *historische* bloemlezing met een bepaald accent' heeft willen maken (*Vrij Nederland*, 26 januari 1980). Dat eigen accent, dat hij ook als 'mijn kijk op poëzie' omschrijft maar dat blijkbaar niet met persoonlijke voorkeur verward mag worden, heeft alleszins een heel ander beeld opgeleverd dan de gebruikelijke doorsnede. Komrij gaat welbewust in tegen een bestaande stereotype visie en tegen een zekere kulturele konditionering. Ook daarom was een uitgebreidere, al of niet polemische verantwoording meer dan gewenst, te meer daar het boek pretendeert *de* Nederlandse poëzie van de laatste tweehonderd jaar te zijn. Principiële discussies van die aard lijken Komrij echter maar zeer matig te interesseren. 'Poëzie is iemand de oren vullen met poetskatoen,' schreef hij nog in 1972, in 'Een nogal hoerig manifest' achterin zijn bundel *Tutti-frutti*. Aan die uitspraak heeft hij sindsdien niet veel toegevoegd, en deze bloemlezing draagt er de sporen van.

De vraag naar een kritische verantwoording van een zo onkonventionele keuze wordt natuurlijk nog dringender als men de stelling ernstig neemt dat we hier met een schoolbloemlezing te doen hebben. Op dit punt valt Komrij's verzameling echter finaal door de mand. Omdat de benadering geheel gericht is op losse gedichten, ziet men door de bomen het bos niet meer en wordt het nagaan van (literair-)historische samenhangen of van evoluties binnen één dichtwerk zo goed als onmogelijk gemaakt. De gegevens over de auteurs zijn minimaal en elk notenapparaat ontbreekt. Wat uiteindelijk overblijft is een globale indruk van banaliteit en futiliteit, duizend bladzijden overwegend gevuld met gezwets. Of misschien zit 'm de moeilijkheid

gewoon in de titel en had de bloemlezing zoiets als *The Komrij Book of Light Verse* moeten heten?

Theo Hermans (Bedford College, juli 1980)

Knobbel versus Naarstigheid?

De typologie van vreemde-talenleerders die ik in deze bijdrage in de vorm van een theoretisch model probeer op te stellen, gaat enerzijds uit van wat in het algemeen ‘aanleg’ wordt genoemd, anderzijds van bepaalde aspecten van het leerpsychologische begrip ‘motivatie’. Tot het wezen van een theorie behoort dat ze een aantal waargenomen feiten en verschijnselen in de vorm van systematisch geordende denkbeelden en hypothesen wil verklaren. Ter illustratie van het model dat ik hier naar voren breng, maak ik een omzichtige vergelijking met de theorievorming in andere disciplines van de wetenschap.

Selinker (1972), de leerpsycholoog die het begrip ‘interlanguage’ lanceerde, zegt dat je uit de manier waarop iemand een vreemde taal vrijwel zo goed heeft leren beheersen als de native speakers van die taal, geen conclusie mag trekken voor de beschrijving van het leerproces bij iemand die daar niet in slaagt. Het vreemde-taalgebruik van deze laatste is volgens Selinker te situeren tussen de moedertaal van de leerder en de vreemde taal. Vandaar de term ‘interlanguage’. Corder (1973) onderscheidt in deze ‘tussentaal’ verschillende stadia, naargelang van het antwoord op de vraag of de leerder een fout al dan niet zelf kan corrigeren en/of verklaren, als men hem erop wijst of als hij ze zelf ontdekt. Hoewel de discussie over de bruikbaarheid van deze indeling binnen de elicitatiemethode (verklaring van een fout via door de maker van die fout zelf verstrekte informatie) nog voortduurt en de toepasbaarheid ervan in de dagelijkse onderwijspraktijk betwijfeld wordt, gebruik ik hier het algemene principe waarvan Corder blijkt uit te gaan: de graad van bewustheid waarmee de leerder het systeem van de vreemde taal ervaart, in zich opneemt en gaat gebruiken. Terwijl Corder van de beginselen bewustheid en herkenningsvermogen in de foutenanalyse, dus a posteriori, gebruik maakt, situeer ik ze a priori in het leren zelf. Dit lijkt maar een nuance, maar deze verschuiving naar het leerproces stelt me in staat van ‘leerbewustheid’ te spreken, een begrip waarvan de inhoud vooral te maken heeft met een zelf-kritische ingesteldheid van de leerder tegenover zijn gebruik van de vreemde taal.

Met deze kritische ingesteldheid tegenover het gebruik van de vreemde taal verbind ik het vaardigheidsniveau en de graad van zelfkritiek die de vreemde-talenleerder in zijn moedertaal heeft ontwikkeld. Daarbij steun ik op de stelling van Krumm (1977) over de ‘Interdependenz von Sprachbesitz und Spracherwerb’: het taalgedrag in de moedertaal werkt door in het gebruik van de vreemde taal. Krumm spreekt in dit verband ook van ‘Interaktion zwischen Primärschprache und Sekundärsprache(n)’.

De term ‘Spracherwerb/taalverwerving’ kan tot misverstand leiden.

Vreemde talen worden tegenwoordig bijna niet meer ‘geleerd’, maar steeds meer ‘verworven’. Dit verschijnsel is van de ene kant misschien te verklaren door een eufemistische maatschappijtrend (‘leren’ kan een saaie bijklank hebben), van de andere kant wortelt het zeker ook in de L.A.D.-theorieën (Language Acquisition Device / aangeboren taalleervermogen) van o.m. Jakobovits (1970), die op hun beurt teruggaan op de (aangevochten) veronderstelling dat een volwassene een vreemde taal ‘leert’ (?) zoals een kind zijn moedertaal ‘verwerft’. Toch suggereert het betekenisverschil tussen de termen ‘acquisition’ en ‘learning’ in de desbetreffende Angelsaksische literatuur het volgende, zij het dan vrij algemene, onderscheid: bepaalde aspecten van de vreemde taal worden door sommige volwassenen min of meer spontaan, intuïtief of imitatief ‘verworven’, andere verplichten de meerderheid tot inzichtelijk ‘leren’. Meer systematisch en specifiek onderzoek in dezen zal moeten uitwijzen welke benaderingswijze met enige waarschijnlijkheid op welke delen van het spectrum der ‘taalmiddelen’ van toepassing kan zijn, en of de geaardheid van de leerder daarin een bijkomende variabele is. Een interessante stap is hier gezet door De Bleser (1977).

Ik beweer niet dat ‘taalverwerving’ zonder voortdurende bewuste reflectie bij volwassenen helemaal uitgesloten is, ik relativeer alleen de betekenisinhoud van de term. Door veralgemening ervan moet men het m.i. niet willen doen voorkomen alsof vaardigheden in een vreemde taal er door contact met die taal vanzelf komen. Hoewel volgens de hierboven weergegeven mening van Selinker een onderzoek naar hoe iemand een vreemde taal goed heeft leren beheersen geen verdergaande conclusies toelaat, streef ik wel een antwoord op die vraag na. Ook Palmer (1937) deed dat al. Een huisarts onderzoekt weliswaar de zieke om hem te kunnen genezen, een activiteit waarmee de foutenanalyse in het vreemde-talenonderwijs vergelijkbaar is, maar de geneeskunde als wetenschap beperkt zich daar niet toe. Ze gaat ook na hoe de fysiologie van de gezonde mens functioneert en hoe menselijke organen in goede conditie optimaal gevoed kunnen worden. Op basis van die gegevens kan ze preventief optreden. De moderne psychiatrie peilt niet alleen naar de diepste roerselen van de uit zijn evenwicht gebrachte ziel; ze wil ook weten hoe iemand die gelukkig is, deze verworvenheid bereikt heeft, hoe hij zich in zijn persoonlijk leven en in zijn contact met anderen gedraagt en in hoever zijn gedragswijzen op de situatie van anderen overdraagbaar zijn.

Op mijn beide uitgangspunten terugkomend, stel ik dat iemand die een vreemde taal min of meer foutloos heeft leren beheersen, een bepaalde vaardigheid in zijn moedertaal heeft ontwikkeld en bovendien een kritisch taalgebruiker is. Men kan het ook omgekeerd formuleren: het is onmogelijk iemand tot goede actieve vaardigheden in een vreemde taal te brengen (voor zover hij dat niet zelf doet) als hij niet zekere vormen van moedertaalbeheersing meebrengt en niet kritisch staat tegenover zijn eigen gebruik van de vreemde taal. Om het in produktietermen te zeggen: kapitaal en arbeid vullen elkaar niet alleen aan, het zijn gelijkwaardige factoren in het samenspel dat naar een optimaal resultaat leidt.

Een en ander moet nu uiteraard wat nader gedefinieerd worden.

Vaardigheid in de moedertaal houdt voor mij in dat men zijn ervaringswereld vlot kan uitdrukken. Met opzet zie ik in dit verband af van de belaste termen ‘competentie’ en ‘performantie’. Ook laat ik in het midden of deze vaardigheid alleen met aanleg, natuurlijke begaafdheid, aangeboren geschiktheid te maken heeft, en of ze erfelijk bepaald is, dan wel ook of veeleer groeit vanuit een gunstige taalomgeving (het gezin, de school, enz.). Een kritisch taalgebruiker zie ik als iemand die als dat nodig is met zorg het taalmateriaal kiest waarmee hij op de voor hem meest geschikte wijze zijn eigen gedachten en de mening van anderen ordelijk en duidelijk kan weergeven en zijn gevoelens genuanceerd kan uiten als hij dat wil. Op het stuk van de spreekvaardigheid zou ik hem een bewust spreker willen noemen. Hij is bereid aandacht te besteden aan de vormaspecten van de taal, doet zijn best om verhaspeling van structuren en uitdrukkingen te vermijden en streeft naar het gepaste woord. Kortom, hij heeft ‘taalzin’, zin om zich in zijn eigen taalgebruik te verdiepen. De zorg en de tijd die hij aan deze bezigheid besteedt, vindt hij de moeite waard.

Vanzelfsprekend kunnen beide factoren niet streng van elkaar gescheiden worden. Vaak zal het reeds aanwezige taalvermogen, de ‘aanleg’, het ‘talent’, stimulerend werken op de zin voor taalzorg (wat men al vrij goed kan, doet men ook graag); en omgekeerd draagt de ‘motivatie’, de ‘ambitie’ in vele gevallen zeker bij tot de ontwikkeling van de ‘aanleg’, het ‘talent’. Ook op vele andere gebieden van het dagelijkse leven immers overlappen de betekenisinhouden van de modale werkwoorden ‘willen’ en ‘kunnen’ elkaar. En bovendien kan net als de ‘aanleg’ ook de ‘motivering’ voor een deel van het milieu, van de taalomgeving afhangen.

Om misverstanden te voorkomen moet ik in dit verband tussendoor even zeggen dat het voorgaande geen eisenpakket, geen program is, maar een reeks van waarnemingen, vaststellingen en veronderstellingen die stof bieden voor een theoretisch model, een typologie. In een eenvoudig binair schema ziet deze typologie er als volgt uit:

	taalvaardig	zelfkritisch/bewust
1.	+	+
2.	-	+
3.	+	-
4.	-	-

Extreem gezien is type 1. als ideale moedertaalbeheerser tegelijk ook de ideale vreemde-talenleerder. Hij beschikt over de grondvaardigheid om zich talig uit te drukken én hij is er zich van bewust dat de woordenschat, de vormkenmerken en de structuren van de vreemde taal herkend, geoefend en gememoreerd willen worden eer ze in zijn hoofd voor receptief of produktief gebruik ter beschikking zijn. Hij weet dat hij tijd en geduld moet investeren en niet alles tegelijk kan leren; hij is met deze vorm van discipline vertrouwd. Hij is nieuwsgierig naar hoe de vreemde taal functioneert en vindt veelal zijn weg niet in zgn. natuurmethoden; hij heeft er een hekel aan als hij daarin herhaaldelijk geconfronteerd wordt met taalverschijnselen waarvan de structuur niet of pas veel later verklaard wordt.

Dit alles hoeft niet te betekenen dat hij nooit een fout zal maken, maar hij zal die fout niet blijven maken als hij ze ontdekt of als hem erop gewezen wordt. Binnen dit type ken ik mensen die precies kunnen vertellen in welke omstandigheden ze zo'n fout afgeleerd hebben en wie hun daarbij eventueel met een tip geholpen heeft. Ze hebben niet alleen een goed taalgeheugen, ze onthouden ook wat ze vroeger fout hebben gezegd of geschreven. Het zijn hardnekkige verzamelaars van 'Aha-Erlebnisse'. Wat ze bereikt hebben, is hun eigen verdienste (als hier van verdienste sprake moet zijn tenminste), in geen geval die van de leraar. Veel hoeft deze voor hen niet te doen, behalve hen wegwijs te maken in een goed gestructureerde en veelzijdig opgezette syllabus, gelegenheden tot evaluatie te scheppen en hen eventueel aan te moedigen in het voornemen om de resultaten van een cursus aan te vullen door interactieve communicatie met native speakers en door lectuur. Soms lijkt het erop dat mensen van dit type helemaal geen inspanning hebben hoeven doen om de vreemde taal te leren, dat ze alleen met veel interesse en spelenderwijs zover gekomen zijn. Wie hun kunde en kennis afdoet met 'aanleg', vergeet echter hoeveel tijd en toegewijde energie aan het spel besteed zijn, hoeveel geduldige training en volgehouden discipline het talent tot rijpheid hebben gebracht, ook al hadden ze het voordeel dat de spelregels hun al vertrouwd waren door de vroegere oefening in de moedertaal.

Zijn er dan geen bekwame en vlotte moedertaalsprekers die geen enkele vreemde taal (goed) geleerd hebben? Natuurlijk zijn die er. Men mag uit mijn typologie uiteraard niet opmaken dat iedereen die zijn moedertaal goed beheerst, het ook opbrengt om één of meer talen (goed) te leren. Er kan bijvoorbeeld te weinig tijd of te weinig gelegenheid voor zijn, of de vermeende superioriteit van de eigen moedertaal kan een hinderpaal zijn. In het laatste geval zouden Valette & Disick (1972) van een gebrek aan 'affective goals' (affectieve doelstellingen) spreken.

Tot type 2. behoren mensen die 'van nature' niet zo 'taalbegaafd' zijn. Ze hebben het soms moeilijk om hun gedachten te formuleren. Niet zelden voelen sommigen van hen zich geremd om aan een gesprek deel te nemen of om hun gevoelens in taal uit te drukken. Er leeft in hen geen spontane behoefte om iets schriftelijk mede te delen. Ze weten van zichzelf dat ze nogal introvert zijn en zouden zich best opener willen gedragen, maar dat lukt niet zonder meer. Anderen staan zakelijker tegenover hun eigen persoonlijkheidskenmerken. Ze voelen zich best in hun wat stille natuur en voelen er weinig voor spraakzamer te worden. Beide subgroepen zijn echter zelf-kritisch ingesteld; wat ze wél in taal uitdrukken is duidelijk en goed geordend; het zal alleen niet opvallen door een veelheid aan denkbeelden noch door stilistische originaliteit. Men mag er deze groep niet van verdenken onverschillig te staan tegenover het gebruik van taal. Natuurlijk moet de leraar van deze groep moedertaalsprekers die een vreemde taal gaan leren, niet verwachten dat ze daarom opeens uitbundige communicatiepartners en geestdriftige opstelschrijvers worden. Maar ze zijn wel bereid de vormen en de structuur van de taal in acht te nemen. Een erg gedifferentieerde woordenschat zal nooit hun sterkste zijde worden en het kan gebeu-

ren dat ze met ‘de goede formulering’ voor een gedachte tevreden zijn. Ze staan niet afwijzend tegenover fraaie alternatieven, maar voelen zich niet geroepen om er zelf naar op zoek te gaan. Ze hebben vaak veel waardering voor de originaliteit van anderen, houden het zelf echter liever bij het veilige taalgebruik van de gewoonte, dat zijn deugdelijkheid immers bewezen heeft, ook al is het voor een deel de weg van het maatschappelijke cliché opgegaan.

Dit type heeft in een cursus behoefte aan aanmoediging, aan waardering van zijn inspanningen ook. Het bestaat voor een deel uit mensen die voor hun beroep een of andere exacte wetenschap hebben gekozen en in die eigen discipline vaak op streng deductieve grondslag werken. De taal die aan de cijfers en de formules nog te pas komt, is die van de sobere verklaring, van de efficiënte toelichting. Meestal willen deze mensen een logisch regelsysteem van de vreemde taal aangeboden krijgen, wat natuurlijk niet altijd mogelijk is, want taal is geen logica. Algoritmen bijvoorbeeld doen het bij hen uitstekend. Slaagt men erin hen te boeien, dan overwinnen degenen die tijdens hun middelbare schoolopleiding herhaaldelijk hebben moeten horen dat ze ‘niet goed waren in talen’ en door dat oordeel wat ontmoedigd raakten, de mogelijke tegenzin die hun is aangekweekt. Hiertoe kan de docent veel bijdragen als hij menselijk respect als basis voor de verwachtingsnorm van zijn onderwijs kiest en als hij laat blijken dat zijn uitgangspunt ‘het wél kunnen’ van zijn leerlingen is.

Bij type 3. staat onder ‘taalvaardig’ een + en onder ‘zelfkritisch/bewust’ een -. Het zijn de bekende babbelaars die zich over de kwaliteit van hun taalgebruik niet druk maken en (als ik even een boutade kwijt mag) in een vreemde taal het dubbele van de woorden gebruiken die ze eigenlijk kennen. Als ze een regel niet kennen, maken ze hem zelf, dan eens op de ene manier, dan eens op een andere, naargelang het uitkomt. Ik zie twee subgroepen: aan de ene kant degenen die weten dat ze veel fouten maken maar daar geen persoonlijke hinder van hebben, aan de andere kant hen die van zichzelf aannemen dat ze het in de vreemde taal best aardig doen. Beide groepen hebben gemeen dat ze in hun taalgebruik weinig discipline aan de dag leggen. Ofwel kunnen ze dat niet, ofwel brengen ze het niet op; vaak is het ene trouwens moeilijk van het andere te onderscheiden. Bij dit type van vreemde-talengebruikers horen ook zij die in hun moedertaal onduidelijke dingen schrijven en de meest eenvoudige dingen omslachtig formuleren. Ze hebben niet het geduld of het vermogen om ordelijk met taal om te gaan en komen als ze een vreemde taal gaan leren, vaak niet tot de zowel intralinguaal als interlinguaal nodige ‘systeemscheiding’, zoals Van Parreren (1972, 1 en 2) het heeft genoemd. Regels van de vreemde taal worden door hen veralgemeend of met elkaar verward, uitdrukkingen kritiekloos uit de moedertaal vertaald, woordvormen naar analogie met de moedertaal geconstrueerd. Vanzelfsprekend zijn deze vormen van interferentie nooit geheel uit te schakelen en komen ze ook wel eens bij leeders van de types 1 en 2 voor. Maar iemand die na jaren Nederlands leren en herhaalde correctie (rechtstreeks of onrechtstreeks vanuit het Duits) nog steeds ‘gewist’ zegt en schrijft i.p.v. ‘geweten’, die de toch niet zo verschrikkelijk moeilijke regels van enkel en dubbel geschreven klinkers stelselmatig door elkaar haalt, is

‘a(a)nschijnlijk’ niet in staat of te weinig gemotiveerd om zich het eigen karakter van het Nederlands en de spellingsafspraken van onze taal ook eigen te maken. De lijst van interferenties waaruit ik een paar voorbeelden heb aangehaald, is vermoedelijk oneindig; daarom zal ik er maar mee ‘ophoren’.

Kan de leraar deze mensen helpen? Misschien moet de vraag anders luiden: willen ze geholpen worden? Ik meen uit ervaring te weten dat juist deze soort van leerders afkerig staat tegenover systematische oefening van bijvoorbeeld werkwoordsvormen of declinatievormen. Als ze het niet zeggen, laten ze in elk geval blijken dat ze de weg naar zo'n welomschreven partiële doelstelling vervelend vinden. Als ze zulke oefeningen niet nuttig vinden, staan ze met die opvatting trouwens niet alleen.

Jakobovits zei ook al dat het afzonderlijk oefenen van taalverschijnselen geen zoden aan de dijk van de communicatie zet. Maar hoe moet het dan wél? Een of andere vorm van hulp aan het taalgeheugen blijft noodzakelijk, want niemand kan elk vorm- en structuurkenmerk dat hij registreert, meteen onthouden en de volgende keer al correct toepassen. Als dat laatste tenminste behoort tot wat de leerder zich van zijn vaardigheden in de vreemde taal voorstelt.

Ik kan mijn desbetreffende overwegingen hiermee afronden: is er een toets met van te voren afgesproken normen, dan weet de cursusdeelnemer waaraan hij zich moet houden; is dat niet het geval, dan kan de leraar proberen leerders van dit type wat ‘bewuster’ en wat ‘zelfkritischer’ te maken. Succes kan ik uiteraard niet waarborgen, maar overtuigingskracht en pedagogische inventiviteit hebben al meer wonderen verricht.

Type 4, dat in het schema twee - tekens meekrijgt, is misschien het eenvoudigste, maar maatschappelijk vaak ook schrijnend. Wie in zijn moedertaal op velerlei gebied vaardigheid en inzicht mist, kan in een vreemde taal geen echt bevredigend resultaat behalen. Aan een taaldepartement van een universiteit zal men dit type wel niet tegenkomen. Wie enige ervaring heeft met de gang van zaken aan een instelling die avond- of weekendonderwijs verstrekt, zal echter niet meer verwonderd zijn als daar om de zoveel tijd iemand vergeefse pogingen komt ondernemen. Ik beweer niet dat zo'n geboren verliezer op het stuk van de taal zonder meer afgeschreven moet worden, noch dat er geen zalf aan te strijken is. Wel moet de oplossing waarschijnlijk gezocht worden in individueel onderwijs dat met een grondige herscholing in de moedertaal begint en dat in experimenteel overleg met een psycholoog wordt opgezet. Of dat maatschappelijk haalbaar is, laat ik in het midden.

Ik heb mijn typologie van vreemde-talenleerders in strak zwart-wit gehouden, zodat de tegenstellingen als extremen overkomen. Vanzelfsprekend nuanceert de werkelijkheid die met allerhande tussenvormen. Niemand is 100% of 0% taalvaardig en taalbewust. Ik ken bijvoorbeeld jongelui die een prachtige uitspraak van een vreemde taal hebben en daar heel bewust aandacht aan besteed hebben, maar die er niet toe komen een stel vorm- en structurfouten af te leren. En andersom zijn er mensen die vrijwel geen fouten (meer) maken, maar geen heil zien in een verbetering van hun uitspraak. Er zijn er die vrij behoorlijk kunnen spreken en geen notie

hebben van de spelling. Anderen weer combineren een vrij gave woordenschat met regelmatig terugkerende fouten in de woordvolgorde. Daarmee is de reeks van mogelijke varianten overigens nog lang niet volledig. Niemand slaagt er bovendien in zijn gemiddelde graad van taalvaardigheid en taalbewustheid in alle omstandigheden tot hetzelfde rendement te brengen. Taal wordt gebruikt door mensen, en mensen functioneren niet altijd optimaal. Behalve de vakbekwaamheid in het herkennen én bevorderen van de vaardigheids- en motivatietekenen van zijn leerlingen op de vele verschillende gebieden van taalverwerving behoort tot de bagage van de taalpedagoog ook die belangrijke wetenschap. Wie breit, laat wel eens een steek vallen; wie praat, versprekt zich wel eens. Wie als taalpedagoog het kostbare evenwicht tussen verwachting en teleurstelling bereikt, is tegelijk wijs en gelukkig.
(jw)

Bibliografie

Corder, S.P. (1973): *Introducing Applied Linguistics*, Penguin Modern Linguistic Texts, Harmondsworth, Middlesex, England.

De Bleser, R. (1977): *Adult Foreign Language Students, Lads versus Lasses*. English sentential complementation and Foreign Language Processing. Leuven: Doct. Diss.

Jakobovits, L.A. (1970): *Foreign Language Learning. A Psycholinguistic Analysis of the Issues*. Newbury House Publishers, Rowley, Massachusetts.

Krumm, H.J. (1977): 'Lehrerverhalten im Hinblick auf Lernerverhalten: Entwicklungsgemässen Sprachunterricht?' in: *Kongressberichte der 8. Jahrestagung der Gesellschaft für Angewandte Linguistik*, GAL e.v. Hochschulverlag, Mainz, 29-44.

Palmer, H.E. (1937): *The New Method Grammar*, Longmans, London.

Selinker, L. (1972): 'Interlanguage', in *IRAL*, Vol. X/3, 1972, Julius Groos-Verlag, Heidelberg, 209-231.

Valette, R. & Disick, R. (1972): *Modern language performance objectives and individualization*, New York.

Van Parreren, C.F. (1972): *Leren op school*, Wolters-Noordhoff, Groningen.

Van Parreren, C.F. (1972): 'Lernpsychologische Gesichtspunkte beim Erlernen einer Fremdsprache', in: Städtler, E. (ed.) (1972): *Beiträge zu den Fortbildungskursen des Goethe-Instituts für Deutschlehrer und Hochschulgermanisten aus dem Ausland 1972*, München.

Taalproblemen van buitenlandse arbeiders en hun kinderen

Onder bovenstaande titel is bij uitgeverij Coutinho in Muiderberg (1980) een bundel opstellen verschenen, onder redactie van René Appel, Cees Cruson, Pieter Muysken en J.W. de Vries. Het omvat, behalve een voorwoord van de redactie en een inleidend

artikel 'Buitenlandse arbeiders in Nederland' van Cees Cruson, twee afdelingen: 'Taalproblemen bij het onderwijs' en 'De verwerving van het Nederlands'. In de eerste afdeling zijn artikelen te vinden van Josée Coenen, Anne-Mieke Janssen-van Dieten, Wim Coumou en René Appel; in de tweede van Marian Hoefnagel-Höhle, Pieter Muysken en J.W. de Vries, René Appel, Nelleke Altena en Aartje van Dijk, Bert Jansen en Josien Lalleman, en de Werkgroep Taal en Buitenlandse Werknemers. Een bibliografie en personalia van de auteurs besluiten de bundel, die 185 bladzijden telt.

Zonder uitgebreid in te gaan op de afzonderlijke opstellen, wil ik hieronder enkele opvallende gegevens vermelden die in deze bundel worden

gepresenteerd.

Begin 1978 verbleven er ruim 200 000 immigranten uit de Middellandse-Zee-landen (want om die mensen gaat het) in Nederland. In 1960 waren het er nog maar 7000, grotendeels Italianen. In 1978 behoren de Italianen met 20 000 personen nog wel tot de vier grootste categorieën, maar ze zijn overvleugeld door de Spanjaarden (30 000) en vooral door de Marokkanen (40 000) en Turken (73 000). We kunnen wel aannemen dat er in 1980 ver boven de 200 000 buitenlandse werknemers in Nederland verblijven, en dat de balans nog verder is doorgeslagen in de richting van Marokkanen en Turken.

De problemen die deze immigranten met de Nederlandse taal hebben, zijn pas de laatste vijf jaar het voorwerp van serieuze belangstelling van de regering, het onderwijs en de wetenschap. Dat komt niet alleen door de 'wet van de traagheid', maar ook door enkele andere oorzaken. Allereerst kwamen er aanvankelijk vooral Italianen en Spanjaarden en die staan in taal en cultuur dicht bij de Nederlanders dan de Turken en Marokkanen, die nu de grootste categorie vormen. Verder immigrerden er eerst vooral mannen alleen, later steeds meer gezinnen, die leerplichtige kinderen hebben. Ten slotte waren de buitenlanders vroeger veel meer gericht op terugkeer naar het moederland, nu op een permanent verblijf in Nederland, waardoor het veel belangrijker is geworden dat ze werkelijk worden opgenomen in de Nederlandse samenleving.

Het kleuter- en lager onderwijs telde begin 1978 ruim 32 000 leerlingen van buitenlandse nationaliteit. Ze woonden meest in de 'randstad', verder in industriecentra elders als Enschede en Helmond. Voor de opvang van deze kinderen in het Nederlandse onderwijssysteem bestaan twee modellen, waarvan het eerste twee varianten heeft. De eerste variant is dat de buitenlandse kinderen meteen in een gewone Nederlandse schoolklas komen, waar dus door een Nederlandse leerkracht in alle vakken les wordt gegeven in het Nederlands, maar dat ze wel extra Nederlandse les krijgen van een (Nederlandse) taakleerkracht. In de tweede variant beginnen de kinderen in een 'opvangklas', waar ze hoofdzakelijk Nederlands krijgen, van een Nederlandse taakleerkracht. Gymnastiek en handenarbeid krijgen ze van de onderwijzer van de Nederlandse klas waar ze later in terecht komen, samen met hun Nederlandse toekomstige klasgenootjes. Na een bepaalde periode, wanneer ze als 'aanspreekbaar' worden beschouwd, komen ze in die Nederlandse klas en gaat het verder zoals in de eerste variant.

Het tweede model is principieel anders. De kinderen krijgen eerst les van een buitenlandse leerkracht, waarbij de eigen taal als voertaal wordt gebruikt voor de leervakken (waaronder Nederlands én de eigen taal). Gymnastiek en handenarbeid worden door een Nederlandse onderwijzer in het Nederlands gegeven. Zo langzamerhand wordt het Nederlands dan meer en meer als voertaal gebruikt bij de leervakken. Na een tijdje worden ze opgenomen in een Nederlandse klas, waar een Nederlandse leerkracht lesgeeft in het Nederlands, maar wel met handhaving van de eigen taal als vak en extra lessen in Nederlands als tweede taal.

De praktijk is, dat er met het tweede model nog maar een schuchter begin is gemaakt in een paar plaatsen, zodat bijna overal met het eerste mo-

del wordt gewerkt. De problemen liggen voor de hand. Kinderen die weinig of geen Nederlands kennen, brengen hun tijd in een Nederlandse klas nauwelijks zinvol door. Maar ook de extra lessen van de taakleerkracht lossen niet ineens alles op. Die taakleerkracht is ook maar een gewone Nederlandse onderwijzer, die nauwelijks of helemaal niet op zijn taak is voorbereid. Hoe zou dat ook kunnen? Zijn leraar op de Pedagogische Academie wist ook niets van deze zaken, diens docent op de universiteit evenmin. Bovendien krijgt zo'n taakleerkracht steeds weer nieuwe kinderen, van verschillende leeftijden, met uiteenlopende kennis van het Nederlands en trouwens ook van andere schoolvakken. Soms zijn ze zelfs analfabeet en moeten ze tegelijk lezen en schrijven én Nederlands leren. Voor dit laatste bestaan helemáál geen leerboeken; voor het leren van Nederlands als tweede taal bestaat wel wat, maar niet genoeg.

Erg belangrijke punten voor een adequaat beleid zijn dus: de opleiding van de docenten en de samenstelling van leermethodes. De nota van de Werkgroep Nederlands als tweede taal, waarover bericht is in *NEM-33*, blz. 33, is hieraan dan ook voor een groot deel gewijd.

De problemen in het voortgezet onderwijs zijn in wezen dezelfde als die op het basisniveau. Voor kinderen die uit het buitenland komen als ze tussen de twaalf en zestien jaar oud zijn (te oud voor het lager onderwijs, maar nog wel leerplichtig), en voor kinderen die al wel op een Nederlandse basisschool gezeten hebben maar toch nog te weinig Nederlands kennen om middelbaar onderwijs te kunnen volgen, bestaan er 'internationale schakelklassen' (ISK's). Die zijn er vooral bij de lagere vormen van het voortgezet onderwijs (MAVO en vooral lager beroepsonderwijs). Kinderen van buitenlandse arbeiders stromen dus maar zelden door naar de hogere opleidingsniveaus.

Voor het onderwijs van het Nederlands in ISK's is in 1978 een methode verschenen, maar daarmee is er nog lang niet genoeg materiaal. Juist voor de taalbehoeften van het voortgezet onderwijs, die veel groter zijn dan die van het basisniveau, is veel meer en meer gevarieerd onderwijsmateriaal nodig.

Volwassenen zijn in Nederland niet leerplichtig; er bestaat niet zoiets als de '240-uren-wet', die in Zweden geldt. Elke buitenlander in dat land heeft op grond van die wet recht op tenminste 240 uur les in het Zweeds. In Nederland is alles vrijwillig, ook in die zin dat de lesgevers voor 90 à 95% vrijwilligers zijn. (Het beeld van 'een onverwacht groot en gevarieerd aantal instellingen' waarbij 'volwassenen die buiten schoolverband Nederlands willen leren, (terecht) kunnen', dat ik schetste in *NEM-31*, blz. 83-84, blijkt bij nader toezien dus nog meer tegen te vallen dan op de aangehaalde plaats al werd aangeduid.)

Die vrijwilligers zijn soms burens (vooral vrouwen), soms leden van een actiegroep voor buitenlanders; ze werken in een buurthuis of wijkcentrum of via een kerkelijke instelling. De cursussen zijn meestal niet intensief, ze duren niet lang en de deelnemers verschijnen onregelmatig. Vorm, methode en inhoud lopen sterk uiteen. Vooral buitenlanders die om promotie te maken beter Nederlands moeten kennen dan ze door contacten met burens en collega's geleerd hebben, kunnen door de vrijwilligers niet vol-

doende geholpen worden.

Er zijn natuurlijk talloze problemen van didactische aard. In het algemeen doceren de lesgevers te abstract, ze geven teveel grammatica, ze laten oefeningen doen met zinnen die in het gewone leven nooit voorkomen. De lesnemers zijn concreet ingesteld, ze hebben vooral behoefte aan uitbreiding van hun woordenschat en begrijpen vaak niet - door hun geringe ervaring met onderwijs in het algemeen - wat er van hen gevraagd wordt. Zo maakte een Marokkaan van een oefening van het type: 'ik *heb* een boek; u... een boek; hij... een boek': 'ik *heb* een boek; u *gekocht* een boek; hij *niet* een boek'. De methodes, voorzover ze bestaan, vertonen dezelfde feilen als de lesgevers: te abstract, teveel grammatica, te weinig spreektaal.

Onderzoek op het terrein van het Nederlands als tweede taal is er nog maar weinig gedaan (een voorbeeld is het proefschrift van G. Extra, besproken in *NEM-32*, blz. 29-32). Het is erg arbeidsintensief en levert vaak weinig voor het onderwijs bruikbaar resultaat op. In de bundel worden een paar onderzoeken met de resultaten ervan vermeld.

Onderzocht is bijvoorbeeld of voor het leren van Nederlands beter de eigen taal of de tweede taal als voertaal gebruikt kan worden. Er kon alleen worden aangetoond dat de prestaties in het Nederlands bij onderwijs in de eigen taal *niet slechter* waren.

Verder is er een en ander gedaan in verband met de interferentiehypothese (de reeds verworven eigen taal speelt een specifieke rol bij het leren van een nieuwe taal) versus de universalistische hypothese (de taalverwervingsproblemen bij het leren van een vreemde taal zijn in principe gelijk aan die bij het leren van de moedertaal). De resultaten munten niet uit door duidelijkheid, maar ik krijg de indruk dat de universalistische hypothese in opmars is. Interferentie speelt wel een rol, maar is waarschijnlijk niet zo belangrijk als men vroeger meestal dacht. Ook het proefschrift van Extra gaf trouwens al aanwijzingen in die richting.

Ten slotte is er een attitudeonderzoek verricht. De hypothese: wie positief staat tegenover de Nederlandse samenleving leert beter Nederlands dan wie een negatieve instelling heeft, werd bevestigd. De conclusie is dus dat we niet alleen docenten moeten opleiden en onderzoek doen, maar ook de omstandigheden veranderen waaronder de meeste gastarbeiders in Nederland moeten leven. Maar dat onderwerp ligt buiten het bestek van deze bundel en van dit tijdschrift.

(jdr)

Zomercursussen

Zomercursus Nederlandse Taal en Cultuur 1980. Aangezien dit jaar de zomercursus van Breukelen voor de 25ste keer van start ging, werd, na de opening door de staatssecretaris, de heer Hermes, een feestelijke receptie gehouden. Een voortreffelijk initiatief van de heer Van Ravenswaay en de zijnen.

Met betrekking tot het geboden programma kan gezegd worden dat dit het merendeel der cursisten uitstekend is bevallen.

Er heerste een zeer goede sfeer. Tijdens de lessen en de vrije uren hebben de cursisten een niet aflatende ijver getoond. Zelfs het, o wonder, zomerse weer heeft ze niet verleid tot een trager werktempo.

Door ziekte van één der docenten moest in enkele groepen het aantal cursisten hoger zijn dan was voorzien. Docenten en cursisten hebben deze tegenslag, vol begrip en blijmoedig, weten te dragen.

Kortom, deze cursus verdient het predicaat 'goed'.

P.A. Jacobs, cursusleider

Zomercursus Nederlandse taal en cultuur te Hasselt/Diepenbeek (3 tot 18 augustus 1980). De Hasseltse zomercursus van dit jaar was een bijzondere. Het was de tiende, en dat moest natuurlijk gevierd worden.

De eerste dag was al anders dan anders. Er waren veel meer officiële persoonlijkheden bij de opening aanwezig en er waren deze keer ook een aantal docenten extra muros uitgenodigd, uit landen die tot het 'voedingsgebied' van de Hasseltse cursus behoren. De cursisten vonden in hun tas met cursusmateriaal ditmaal ook een kleine maar spirituele verrassing van de plaatselijke jeneverstoker. En 's middags was er een heus feestconcert, door het vocaal en instrumentaal ensemble Henric van Veldeke onder leiding van Juliaan Wilmots, in de wandeling Nonkel Juul genaamd. Het gebodene was muzikaal van hoog niveau, maar de sfeer riep gelukkig duidelijke herinneringen op aan de gezellige zangavonden die we van vorige jaren kenden.

In de loop van de veertien dagen daarna waren er nog meer verrassingen. Zo kregen alle bij de cursus betrokkenen een tegel aangeboden ter herinnering aan dit 10-jarig jubileum. En vooral op de laatste dag liet ook het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur zich van zijn beste kant zien: alle cursisten mochten minstens twee boeken mee naar huis nemen.

Maar ook het programma vertoonde vernieuwingen en andere accenten, al had dat misschien niet op de eerste plaats met het tweede lustrum te maken. Immers, de zomercursus in Hasselt is nog niet zo oud, en een tienjarige is uiteraard nog volop in de groei. Dat is niet zozeer een kwestie van 'groter groeien': het aantal deelnemers blijft met ongeveer honderd studenten (Programma 1) en een twintigtal docenten uit het buitenland (Programma 2) de laatste jaren vrij constant. Maar elk jaar wordt er bij de voorbereiding naar gestreefd het programma in bepaalde opzichten te vernieuwen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van suggesties van de cursisten en de ervaringen die de docenten met verschillende programmaonderdelen hebben

opgedaan. Ook het docentencorps ondergaat vernieuwingen: er is een 'harde kern' van veteranen - cursusleider Jos Wilmots reikte aan zijn drie medewerkers-van-het-eerste-uur: Lex Wethlij, José Cajot en Xavier Staelens, dit jaar een 'zilveren tien' uit -, maar er zijn ook nieuwe gezichten. Zo was er deze keer evenals vorig jaar een vrouwelijke docent, ditmaal in de persoon van Rita Temmerman, voormalig docente Nederlands in de Verenigde Staten. Er zijn tekenen die erop wijzen dat de 'tweede feministische golf' ook de zomercursus in Hasselt niet onberoerd zal laten en dat het aantal dames in het docentencorps in de toekomst zal worden uitgebreid.

Een van de vernieuwingen of andere accenten van dit jaar was dat er, in plaats van lezingen of voordrachten door één spreker, gesprekken tussen twee of meer personen werden gehouden. Deze vorm van informatie-overdracht was duidelijk levendiger en boeiender voor de toehoorders dan de traditionele formule. Een geheel nieuw programmaonderdeel vormden de bedrijfsbezoeken: in drie groepen verdeeld werden de cursisten ontvangen en rondgeleid in Limburgse fabrieken. Nog iets nieuws was de vrije tijd met keuzemogelijkheden. In de daarvoor uitgetrokken uren konden de cursisten op vrijwillige basis ofwel aan sport doen ofwel aan 'studielessen' deelnemen (eigen studie met desgewenst begeleiding van een docent) ofwel helemaal vrij nemen. Er was iets meer belangstelling voor sport dan voor de studielessen, maar de meesten gaven er de voorkeur aan deze tijd op een andere wijze te besteden. De zomercursus in Hasselt staat bekend om zijn 'zware' programma: de betrekkelijk korte periode van veertien dagen is behoorlijk gevuld, en nu en dan wat vrije tijd blijkt dan wel bijzonder welkom te zijn.

Iets nieuws was ook de excursie naar Brussel en omgeving. Er werden bezoeken gebracht aan het Koninklijk Museum voor Centraal Afrika in Tervuren, aan de kastelen van Beersel en Gaasbeek en daarna aan Brussel zelf. Daar hadden we geluk: de Grote Markt, die op zichzelf al mooi genoeg is, was bedekt met een reusachtig bloementapijt, wat maar een paar dagen per jaar het geval is.

Verder waren er natuurlijk ook heel wat programmaonderdelen die in de loop der jaren hun bestaansrecht telkens weer bewezen hadden: een rondleiding op de campus, een bezoek aan het krantebedrijf 'Het Belang van Limburg', grotere en kleinere excursies, een toneel- en een filmvoorstelling (resp. 'De memoires van Sarah Bernhardt' (John Murrell) door het Toneelgezelschap Ivonne Lex uit Antwerpen en de Vlaamse film 'De Loteling', naar de novelle van Conscience), luisteren naar kleinkunst op de plaat, bezoeken per groep (ca. 10 cursisten) aan personen en instellingen in Hasselt en omgeving en avondbezoeken van twee of drie studenten aan Hasseltse gezinnen, die zich hiervoor ieder jaar weer ter beschikking stellen.

Men kan zich na dit alles afvragen of er ook nog onderwijs in de Nederlandse taal gegeven werd. Wel, dat is zo vanzelfsprekend, dat daar in dit verslag nu pas melding van gemaakt wordt. In het algemeen werd de hele ochtend hieraan besteed. Die vanzelfsprekendheid betekent overigens niet dat dit onderwijs elk jaar op dezelfde manier gegeven wordt en dat er verder niet over wordt nagedacht. Integendeel, er komen nieuwe leermiddelen ter beschikking (bv. uit de bij het Wetenschappelijk Onderwijs Limburg verschij-

nende DONA-reeks; zie *NEM-29*, blz. 85-86 en *NEM-31*, blz. 72-73), er worden nieuwe werkvormen toegepast, en de ervaringen van de individuele docent en het overleg tussen de docenten hebben tot gevolg dat de aanpak ieder jaar weer een beetje anders is. Natuurlijk zijn ook de studenten ieder jaar anders en ook dat heeft consequenties.

Misschien mag in dit verband opgemerkt worden, dat er helaas elk jaar weer studenten komen die eigenlijk te weinig Nederlands kennen om optimaal te profiteren van een zomercursus. Het is nu eenmaal onmogelijk iemand in veertien dagen een vreemde taal te leren. In de informatie over de cursus wordt dan ook altijd vermeld dat deze niet bedoeld is voor beginners. Voor een cursus waarbij Nederlands de voertaal is, is een enigszins redelijke luistervaardigheid toch wel een minimumeis, maar ook daaraan wordt niet altijd voldaan. Maar docenten én studenten doen hun best en de resultaten 'spreken voor zichzelf'. Dat is in dit verband een goede uitdrukking, want het meest opvallende is altijd weer dat heel wat studenten die aan het begin van de cursus moesten zeggen: 'Ik heb nog nooit Nederlands gesproken' (en dat zeggen ze dan soms nog in een andere taal), na veertien dagen een aardig mondje Nederlands praten.

Om aan het eind van dit verslag weer terug te keren tot het tienjarig jubileum: als blijvende herinnering aan dit heuglijk feit is er een brochure *tien jaar zomercursus Nederlands* verschenen (uitgegeven door het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, Bestuur van Internationale Culturele Betrekkingen, Brussel en de Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs Limburg, Universitaire Campus, B-3610 Diepenbeek). Daarin staan allereerst woorden vooraf door Rika de Backer-van Ocken, Minister van de Vlaamse Gemeenschap, en Harry Vandermeulen, Gouverneur van de provincie Limburg en Voorzitter van de Vereniging voor Wetenschappelijk Onderwijs Limburg. Verder geeft cursusleider Jos Wilmots zijn visie op het onderwijs van onze taal in het buitenland en een 'historisch overzicht' van tien zomercursussen onder de titel 'Zo zie ik het tenminste...'. Bovendien zijn er een twaalftal korte impressies van deelnemers 'uit alle windstreken' in opgenomen en een stukje getiteld 'Een stem uit het Noorden' door schrijver dezes. Het is een aardig boekje geworden - als je dat tenminste mag zeggen van een publikatie waar je zelf aan meegewerkt hebt. Het is uitgereikt of toegezonden aan de medewerkers van de zomercursus, aan de deelnemers van dit jaar en aan een aantal andere belangstellenden. Maar wie nog geen exemplaar heeft en er wel een wil hebben, zal er in Diepenbeek nog wel een kunnen krijgen.

(jdr)

Zomercursus Nederlandse taal en cultuur - Gent (4-29 augustus). Voor de negende maal waren 71 studenten uit Frankrijk, Italië, Portugal en Spanje in Vlaanderen te gast om er aan de zomercursus Nederlandse Taal en Cultuur in Gent deel te nemen.

Nadat er in het verleden reeds enige experimenten met taalactiviteiten buiten het traditionele leslokaal waren voorzien, werd het cursusprogramma dit jaar nog beter aangepast aan de noden van de studenten om zoveel mogelijk praktische taalkennis in allerlei omstandigheden op te doen. Daarom werden de socio-culturele activiteiten uitgebreid met keuzeactivi-

teiten allerhande, zoals toneel, rollenspel, zang, film, schilderkunst, literatuur, stadsrenovatie en studie van linguïstische problemen van het Nederlands. Bij de evaluatie van deze negende zomercursus bleek uit de reacties van de studenten dat ze hieraan enthousiast hebben deelgenomen.

Aanvankelijk koesterde de cursusleiding de stille hoop dat de studenten spontaan een eigen afscheidsavond voor de Gentse gastgezinnen en genodigden zouden organiseren. Ondanks het rijk gevulde en zware cursusprogramma, de vele bezoeken aan Gentse families, de uitstappen naar Antwerpen, Lier, Brugge, het Zwin en de kuststreek, een fietstocht in en rondom De Pinte, invitaties her en der op zaterdag en zondag, hebben de deelnemers toch de nodige energie en geestdrift kunnen opbrengen om een keurig afscheidsprogramma in elkaar te boksen. Onder leiding van de docenten brachten enkele studenten een eigen interpretatie van Sartres 'Huis Clos' in verkorte, Nederlandse versie. Een keure Italiaanse, Spaanse, Franse en Portugese studenten vergastte het publiek op studenten- en volksliederen uit hun moederland, maar ook op enkele Vlaamse volksliedjes die zij tijdens de cursus hadden geleerd.

Het aantal deelnemers aan deze negende cursus bleef beperkt tot 71 geselecteerde gegadigden. Studenten die voordien reeds een zomercursus in Gent hadden gevolgd, werden dit jaar niet toegelaten. De geselecteerde 20 Franse, 27 Italiaanse, 14 Portugese en 10 Spaanse studenten waren in vier groepen verdeeld en begeleid door twee docenten die naast de eerder vermelde keuzeactiviteiten de cursisten intensief taalonderricht gaven in de basisvaardigheden van het Nederlands. Achteraf namen de studenten deel aan een test die het best vergeleken kan worden met de proeven voor het examen Certificaat Nederlands als Vreemde Taal, niveau basiskennis. Nagenoeg 80 procent van de deelnemers slaagde met succes in alle proeven. De overigen vielen te zwak uit, vaak omdat hun elementaire kennis van het Nederlands nog ontoereikend was, maar ook omdat ze soms onvoldoende gemotiveerd aan de zomercursus deelnamen. Daarom willen wij beslist vermijden dat sommigen hier hun vakantie als toeristen doorbrengen. Het selecteren van de deelnemers blijft een moeilijke onderneming voor de cursus-organisatoren. Het is derhalve wenselijk dat de docenten extra muros zelf de studenten aan een vrij strenge selectieproef onderwerpen. Het liefst ontvangen wij van de docenten uit uitgebreid gemotiveerd advies en een ranglijst met de kandidaat-deelnemers. Het blijft eveneens een uitdrukkelijke wens dat de deelnemers beschikken over het Certificaat Nederlands als Vreemde Taal, niveau elementaire kennis.

Er is evenwel goed nieuws voor de studenten die nogmaals aan de zomercursus te Gent willen deelnemen. Voor hen wordt wellicht een bijzonder programma uitgewerkt dat bij de 10de uitgave van de Gentse zomercursus in augustus 1981 zal worden aangeboden.

Luc Ravier

Leer- en hulpmiddelen

Paardekooper z'n 'Beknopte' herdrukt. Zojuist is de zesde druk uitgekomen van Paardekooper z'n *Beknopte ABN-syntaksis*. De tekst van het boek is ongewijzigd gebleven, maar het register is volledig herzien en uitgebreid (XXIV + 1121 blz.).

U kunt het boek bestellen door f 62 te gireren op het Nederlandse nummer 110 46 06 (t.n.v. Paardekooper, Tacklaan 93, B-8500 Kortrijk) of op nummer 23.05.14.006 van de Ned. Credietbank in Eindhoven (rekening Paardekooper). Wie het aangetekend wil hebben, gireert f 65. - Voor België is overschrijving nodig van Bfr. 960 op nummer 460-0278311-58 t.n.v. de Kredietbank in Kortrijk (rekening Paardekooper).

Wie het boek verstuurd wil hebben naar een land buiten de Benelux, wordt verzocht om boven die f 62 de ekstra-portokosten te gireren, plus eventuele administratiekosten die de banken in rekening brengen voor een overschrijving.

Bestellingen via de boekhandel verhogen de prijs van het boek onnodig, want een boekhandelaar heeft uiteraard recht op z'n winstmarge, en hij betaalt dezelfde bedragen als de klant, aan de uitgever-in-eigen-beheer.

Hedendaagse Nederlandse leesteksten voor volwassen buitenlanders. Onder deze titel is door het Centrum voor Talenonderwijs van de Landbouwhogeschool in Wageningen een bundel uitgegeven. Belangstellenden kunnen deze verkrijgen door f 9, - te storten op postgirorekening 935455 t.n.v. het College van Bestuur van de LH Wageningen, onder vermelding van CM code 06500104. Het Centrum voor Talenonderwijs heeft ook een lijst samengesteld van Nederlandse onregelmatige en sterke werkwoorden met hun vertaling in het Engels, Frans, Russisch, Spaans, Zweeds en Arabisch. Deze lijst is te verkrijgen door f 2,25 over te maken op postrekening 935455 t.n.v. het College van Bestuur van de LH Wageningen, onder vermelding van CM code 06500208.

(hme)

Nieuwe Synthese-deeltjes. Al een paar maal heb ik aandacht gevraagd voor de serie *Synthese* die uitgegeven wordt door de Wetenschappelijke Uitgeverij in Amsterdam. De serie is in 1976 op bijzonder gelukkige wijze van start gegaan en is inmiddels uitgegroeid tot 17 delen. In principe houden de boekjes zich bezig met één werk van een schrijver, zoals *De donkere kamer van Damocles*, *De avonden*, *De koperen tuin*, *Het stenen bruidsbed*. Verleden jaar is men begonnen het terrein uit te breiden. Zo schreef C. de Ruiters over het proza van Carmiggelt, Rudi van der Paardt over de Griekse romans van Vestdijk en Willem van der Paardt over de poëzie van Slauerhoff. In diezelfde tijd kwam er ook een deeltje uit van Wam de Moor over Van Oudshoorns *Willem Mertens' levensspiegel*, van J. Duytschaever over Claus' *De verwondering*, van Henk Buurman over Van Schendels *Een Hollands drama* en van Francis Bulhof over Ter Braaks *Politicus zonder partij*.

Dat in een serie als deze het ene deeltje beter is dan het andere zal niemand verbazen. Ik geloof niet dat het veel zin heeft hier de defecten van

sommige deeltjes breed uit te meten. Het is van meer belang nog eens duidelijk te zeggen dat de kwaliteit en de betrouwbaarheid over het algemeen hoog is en dat de boekjes stuk voor stuk zeer leesbaar zijn en niet bezwijken onder een last van getheoretiseer en gepolemiseer.

Het is met onze secundaire literatuur over de moderne letterkunde nog altijd droevig gesteld maar de redacteurs van Synthese zijn met grote voortvarendheid bezig daar verandering in te brengen. Niemand die literatuuronderwijs geeft, kan zich veroorloven deze deeltjes te negeren. De prijs kan nauwelijks een belemmering zijn want ze kosten tussen de 12 en 14 gulden.

(rpm)

Wolff en Deken te boek. P.J. Buynsters, een van de beste specialisten op het gebied van de 18e eeuw heeft een *Bibliografie der geschriften van en over Betje Wolff en Aagje Deken* samengesteld (Hes Publishers, Utrecht, f95,-). Het is niet gemakkelijk voor iemand die geen bibliograaf van beroep is een beoordeling te geven van een specifiek bibliografisch werk. Dat er in de titelbeschrijving ergens een komma staat waar een puntkomma op zijn plaats was geweest, of dat er een betwistbaar haakje voorkomt of een cursieve letter zal hem niet meteen opvallen. Hans Groot besprak het boek in *Dokumentaal 8* (1979), maakte een paar technische kanttekeningen en wees op enkele inconsequenties maar had verder niets dan lof over de volledigheid en de nauwkeurigheid. Ik zou daar alleen aan willen toevoegen dat het boek prachtig uitgegeven is en alleraardigste illustraties bevat, waaronder drie tekeningen van Betje Wolff. Het enig jammere is dat de prijs zo ongelukkig is uitgevallen.

(rpm)

Diversen

De Nederlandse Taalunie. Op 9 september 1980 werd tijdens een plechtige bijeenkomst in het Egmontpaleis in Brussel het 'Verdrag tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden inzake de Nederlandse Taalunie' getekend. Ter gelegenheid daarvan is bij de Staatsuitgeverij te 's-Gravenhage een bijzonder fraai uitgevoerd boekje verschenen, dat de teksten van het verdrag en de memorie van toelichting daarbij bevat, alsmede ontwerp-statuten van de in het verdrag voorziene Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, met een toelichting. De illustraties zijn ten dele in kleur en variëren van een afbeelding die twee bladzijden van een handschrift van Jacob van Maerlants *Der Naturen Bloeme* weergeeft, tot een foto van een Nederlandse les op de Arabische school in Zaandam.

Alleen hieruit blijkt al dat het gebied dat de Nederlandse Taalunie tot het hare rekent, ruim genoemd kan worden. De in het boekje opgenomen teksten getuigen daar dan ook van. Dat daarbij het Nederlands in het buitenland niet vergeten wordt, is verheugend. Een reden te meer om in dit tijdschrift enige aandacht aan het Taalunieverdrag te besteden.

Artikel 3 van het verdrag noemt onder d. als doelstelling van de Taalunie uitdrukkelijk: 'de gemeenschappelijke bevordering van de studie en de verspreiding van de Nederlandse taal en letteren in het buitenland'. Artikel 4 bepaalt onder f. en g. dat de verdragsluitende partijen besluiten tot: 'het voeren van een gemeenschappelijk beleid met betrekking tot de Nederlandse taal en letteren in internationaal verband, in het bijzonder in de Europese Gemeenschappen' en 'het plegen van overleg, wanneer in hun betrekkingen tot derde landen of tot internationale instellingen of bijeenkomsten de belangen van de Nederlandse taal of de doelstellingen van dit Verdrag in het geding zijn'. Volgens artikel 5 ten slotte zullen partijen 'bovendien, waar zij dit nodig achten, gezamenlijk: (...) f. het onderwijs in de Nederlandse taal, letteren en cultuurgeschiedenis in het buitenland bevorderen of organiseren'. De toevoeging 'waar zij dit nodig achten' heeft blijkens de memorie van toelichting te maken met het niet willen doorkruisen of tot zich trekken van particuliere initiatieven.

De Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, waaraan in het historisch overzicht van de memorie van toelichting twee alinea's worden gewijd (blz. 27), neemt van een en ander met veel genoegen kennis. Niet alleen van de uitdrukkelijke oriëntatie van de Taalunie op de problematiek van het Nederlands in het buitenland, maar ook van het feit dat ze in haar waarde gelaten wordt als particuliere vereniging, die haar werk overigens zonder overheidssteun niet zou kunnen doen.

Maar er staat meer in het Taalunieverdrag en de bijbehorende teksten wat voor ons van belang is. Zo wordt in artikel 4 onder d. genoemd: 'het voeren van een gemeenschappelijk beleid met betrekking tot particuliere initiatieven op het gebied van woordenboeken, woordenlijsten en grammatica's', waarbij de gedachten onmiddellijk uitgaan naar de Algemene Nederlandse Spraakkunst, voortgekomen uit een initiatief van de buitenlandse neerlandistiek; en onder e.: 'het gemeenschappelijk bepalen van

toetsstenen voor het behalen van het “Getuigschrift Nederlands als Vreemde Taal” en het gezamenlijk toekennen van het Getuigschrift’, een ander ‘extramuraal’ project.

Het is jammer dat hier het woord ‘Getuigschrift’ gebruikt wordt en niet ‘Certificaat’, zoals de benaming in werkelijkheid luidt. Ook is de ‘Werkcommissie van Hoogleraren en Lectoren in de Neerlandistiek aan Buitenlandse Universiteiten’ niet in 1960 opgericht, zoals op blz. 27 vermeld wordt, maar in 1961. Zo zijn er nog wel meer onnauwkeurigheden in de teksten te vinden. De belangrijkste is wel de formulering van artikel 4 sub b.: ‘het gemeenschappelijk bepalen van de officiële spelling en spraakkunst van de Nederlandse taal’. De spelling van een taal kan men bepalen, dat is een kwestie van afspraak, maar de spraakkunst komt voort uit de spraakmakende gemeente en die kan men alleen naar best vermogen beschrijven. Laten we hopen dat dit een kwestie van ondoordachte formulering is en niet een principiële standpuntbepaling. Als het al mogelijk is de spraakkunst van het Nederlands aan de Vlaamse en Nederlandse taalgebruikers voor te schrijven, dan past het in ieder geval niet in het geestelijk klimaat van onze tijd. De samenstellers van de Algemene Nederlandse Spraakkunst heeft dit ‘bepalen’ nooit als doel voor ogen gestaan!

De organen van de Taalunie, in het verdrag voorzien, zijn: het Comité van Ministers, de Interparlementaire Commissie, de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, en het Algemeen Secretariaat. Terecht staat in de memorie van toelichting: ‘Het Algemeen Secretariaat neemt een centrale plaats in’ (blz. 39). Terecht, want de ministers nemen beslissingen, de parlementen houden toezicht, de Raad geeft advies, maar het Algemeen Secretariaat zal het beleid moeten voorbereiden én uitvoeren. Daarvoor is natuurlijk mankracht nodig, maar over de personeelsformatie van het Algemeen Secretariaat geeft de tekst geen nadere inlichtingen. Personeel kost geld, en ook het uitvoeren van het beleid zal geld kosten. Over dit laatste is op blz. 34 de zin te vinden: ‘Gemeenschappelijke instellingen van taal en letteren zullen via de Taalunie kunnen worden gesubsidieerd’.

Het is te hopen dat in deze tijd van bezuinigingen de financiële middelen gevonden zullen worden om de beleidsvoornemens van de Taalunie uit te voeren. Allen die betrokken zijn bij de buitenlandse neerlandistiek, de IVN, de Algemene Nederlandse Spraakkunst en het Certificaat Nederlands als vreemde taal, zien de verdere ontwikkelingen met meer dan gewone belangstelling tegemoet.

(jdr)

Sectie Nederlands als Tweede Taal opgericht binnen de Vereniging van Leraren in Levende Talen. Op verzoek van de secretaris van de Sectie nemen wij het volgende bericht op:

‘In januari 1980 is op de algemene ledenvergadering van de Vereniging van Leraren in Levende Talen besloten tot oprichting van een sectie Nederlands als Tweede Taal. Dit is de achtste sectie van de vereniging; de overige zijn: Nederlands (als moedertaal), Duits, Engels, Frans, Italiaans, Spaans en Russisch.

Van de sectie Nederlands als Tweede Taal kunnen lid worden:

1. mensen die Nederlands als tweede taal onderwijzen, zonder enig onder-

- scheid naar schooltype (binnen en buiten het reguliere onderwijs, alle leeftijdsgroepen);
2. mensen die aan buitenlandse kinderen een andere taal dan het Nederlands onderwijzen, bijvoorbeeld Turkse of Marokkaanse leerkrachten die moedertaalonderwijs geven;
  3. mensen die anderszins betrokken zijn bij het onderwijs aan buitenlanders: beleidsbepalers, schoolbegeleiders, docentenopleiders en de overige leerkrachten (geschiedenis, aardrijkskunde etc.) die naast hun eigen vak natuurlijk ook een stuk Nederlands onderwijzen.

Zoals al blijkt uit de toelatingscriteria richt de sectie zich op een breed publiek. Activiteiten zullen zich o.a. richten op her- en bijscholing, (helpen) lesmateriaal te ontwikkelen en evalueren en op integratie van het Nederlands als Tweede Taal in de andere schoolvakken.

Levende Talen bepleit niet alleen de specifieke vakbelangen; de vereniging komt ook op voor de rechtspositionele belangen van haar leden.

Leden van de vereniging ontvangen 10 maal per jaar het tijdschrift *Levende Talen*, omvang ca. 1000 pagina's per jaar. Dit tijdschrift geeft theoretische en toegepaste artikelen op het gebied van het talenonderwijs, met name de didactiek daarvan, terwijl iedere sectie over eigen kolommen beschikt voor mededelingen, boekbesprekingen etc. De contributie bedraagt f60, - per jaar inclusief tijdschrift, en voor aspirantleden (studenten) f36, -. U kunt zich opgeven als lid van de sectie bij het bureau van de Vereniging van Leraren in Levende Talen, postbus 104, 7740 AC Coevorden (tel. 05240-2732).

Wie al lid is van een der andere secties van Levende Talen kan aan het bureau van de vereniging te kennen geven ook te willen toetreden tot de sectie Nederlands als Tweede Taal. Voor inlichtingen over de sectie kan men zich wenden tot de heer K. de Bot, Fonetisch Instituut Katholieke Universiteit, Erasmuslaan 40, 6500 HD Nijmegen (080-515753).'

Bibliotheek van de IVN

(Aanwinsten in de periode 1.3.1980-1.10.1980)

Lijst 1: publikaties waarvan door de auteur een exemplaar werd afgestaan aan de IVN

BALZANO, M., 'Alcuni elementi strutturali di Sara Burgerhart'. In *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli, sezione germanica*, XXI, Studi Nederlandesi/Studi Nordici, Napoli 1978, 355-440.

BOSTOEN, K.J., 'De Handschriften in de Dutch Church Library (Austin Friars) te Londen'. In *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, 60 (1980), 56-89.

LANNING, C. en GROppo, F., *Elementi di Olandese*. Uitg. Istituto di anglistica e germanistica, sez. neerlandistica delle università degli Studi di Padova, ed. VIII 80, 163 blz.

METER, H.J., 'A.C. Haak, *Melpomene en het Nederlands toneel. Opvoeringen van antieke Griekse tragedies door Nederlandse toneelgezelschappen tussen 1885 en 1975*. Hes Publishers, Utrecht 1978, pp. 327'. In *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli, sezione germanica*, XXI, Studi Nederlandesi/Studi Nordici, Napoli, 1978, 466-470.

METER, H.J., 'Praecidanea Dousana. Materials for a biography of Janus Dousa Pater (1545-1604). His youth.', Academic Publishers Ass., Maarssen, 1976, pp. 205', idem 470-476.

METER, H.J., 'U. Bornemann, *Anlehnung und Abgrenzung. Untersuchungen zur Rezeption der niederländischen Literatur in der deutschen Dichtungsreform des siebzehnten Jahrhunderts*, Van Gorcum, Assen/Amsterdam, 1976, pp. 342'. In *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli, sezione germanica*, XX, Studi Nederlandesi/Studi Nordici, Napoli, 1977, 391-396.

METER, H.J., 'M.J.G. de Jong, *Over kritiek en critici. Facetten van de Nederlandstalige literatuurbeschuwing in de twintigste eeuw*, Lannoo, Tielt/Amsterdam, 1977, pp. 343', idem 396-399.

METER, H.J., 'Manfred Wolf, *Albert Verwey and English Romanticism. A comparative and critical study with original translations*, B.V. De Nederlandsche Boek- en Steendrukkerij v/h H.L. Smits, 's-Gravenhage 1977, pp. 151', idem 405-407.

METER, H.J., 'La rhétorique dans la pensée littéraire de Daniel Heinsius'. Overdruk uit *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli, sezione germanica*, XXII, Studi Nederlandesi/Studi Nordici, Napoli, 1979, 195-207.

NOTERMANS, J. 'Die historisch-legendarische Gestalt des Heiligen Servatius in der Sicht Veldekens (Zusammenfassung)'. In *Commentaren op Henric van Veldeken's Sint Servaaslegende*, deel V, 585-593.

NOTERMANS, J. 'Hoe heeft een Beierse monnik de Servaaslegende uit het Latijn en het Middelnederlands (van ca. 1165) in het Zuidduits der 12de eeuw bewerkt?'. Overdruk uit *Handelingen XXX der Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, 153-174.

NUCCIARELLI, F.I., *Quattro versioni nederlandesi d'un passo dantesco*: Inf. XVII 58-66. In *Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli*, sezione germanica, XX, Studi Nederlandesi/Studi Nordici, Napoli, 1977, 313-336.

NUCCIARELLI, F.I., 'G. Prampolini, *Grammatica teorica-pratica della Lingua Olandese*, ristampa anastatica, Cisalpino-Goliardica, Milano 1976, pp. XI + 322', idem, 399-404.

PAUW, W. de, 'Het gebruik van hoofdletters en kleine letters in de Nederlandse en Vlaamse familienaam'. Overdruk uit *De Toerist* VTB Antwerpen, Nr. 8, 31 maart 1980, 479-481.

PHEIFFER, R.H., *150 Jaar gelede: Nederlands, Afrikaans, Engels aan die Kaap*. Intreerede 27 september 1979, Universiteit van Kaapstad, 17 blz. ISBN 0 799203335.

PHEIFFER, R.H., 'Klankverskynsels in die Nederlandse taalgebruik van Franssprekende vreemde-

- linge aan die Kaap in die eerste helft van die agtiende een'. Overdruk uit *Humanitas*, RSA, vol. 5-4, 297-305.
- PRINS-s' JACOB, J.C., 'The Middle-Dutch version of *La Queste del Saint Graal*'. Overdruk uit *De Nieuwe Taalgids*, 73e jg., 1980, 120-132.
- ROOIJ, J. DE, 'J.L.A. Heestermans, "Naar", "naast", "langs" en "in". Een onomasiologisch-semasiologische studie over enige voorzetsels met een lokaal betekenissenmerk in de Nederlandse dialecten en in het Fries. Martinus Nijhoff, Den Haag, 1979, XIV + 181 blz. Prijs: f35, -.' Overdruk uit *Taal en Tongval*, 32e jg. (1980), 92-95.
- SCHULTINK, H., 'Louis Leonor Hammerich, Kopenhagen 31 juli 1892-Hørsholm 1 november 1975'. Overdruk uit *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, 1976-1977*, 49-62.
- SOENEN, J., *Vijfmaal Karel van de Woestijne in vertaling*. Uitgave in eigen beheer, Corpusstraat 7, B-9700 Oudenaarde; 120 blz., D/1979/0275/1.
- STOKKERMANS, C.J., *Masalah-Masalah Linguistik Bahasa Belanda* (onderwerpen uit de Nederlandse taalkunde), Jakarta, 1980, 235 blz.
- STOKKERMANS, C.J., *Korte handleiding Nederlandse grammatica/Pedoman Singkat Tota Bahasa Belanda*, Jakarta, P.T. Ichtar baru-Van Hoeve, 209 blz.
- VINCENT, P., 'Multatuli en Rizal nader bekeken'. Overdruk uit *Over Multatuli* 5/1980, 56-67.
- WILMOTS, J., 'Pleidooi voor een goed taalgebruik'. Overdruk uit het *Liber memorialis* tien jaar Economische Hogeschool Limburg, 1979, 237-242.
- ZAALBERG, C.A., 'Reinder P. Meijer, *Literature of the Low Countries*. A short History of Dutch literature in the Netherlands and Belgium. New edition with corrections and additional material. The Hague/Boston, Martinus Nijhoff, 1978; X + 402 blz. Prijs f27,50'. Overdruk uit *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* XCVI, 65-67.
- ZWEERS, A.F., 'Herman Heijermans' Second Play *Ahasverus*'. Overdruk uit *Germano-Slavica*, A Canadian journal of Germanic and Slavic comparative studies, Spring 1975, no. 5, 43-46.
- ZWEERS, A.F., 'Leo Tolstoj's Role in Henriëtte Roland-Holst's Quest for Brotherhood and Love'. In *Canadian Review of Comparative Literature*, Winter 1980, 1-21.

Lijst 2: door verschillende instanties aangeboden publikaties

- AANS-Newsletter* van de American Association for Netherlandic Studies Number 12, April, 1980. Redactie: William Z. Shetter, Department of Germanic Languages. Indiana University, Bloomington, Indiana 47405.
- Aanwinstenlijst* NUFFIC-Bibliotheek maart/april 1979, nrs. 3-4.
- Bibliografie van Nederlandse proefschriften Dutch Theses*, 1 (1977). Copyright Bibliotheek der Rijksuniversiteit Utrecht, Wittevrouwenstraat 9-11, Postbus 16007, 3500 DA Utrecht. Uitgave NUFFIC, Postbus 90734, 2509 LS Den Haag. ISBN 902650330X, ISSN 0166-9966, 131 blz.

Verkoop en abonn. Swets en Zeitlinger, Heereweg 347 B, 2160 SZ Lisse.
Dokumentaal, Informatie- en communicatiebulletin voor neerlandici, 9 (1980),
1: 1-32; 9 (1980), 2: 33-72.
Redactie: Blijde-Inkomststraat 21, B-3000 Leuven. Adm.: W.A. Hendriks, Pieter
de Hooghlaan 67, 1213 BS Hilversum.
Dossiers gesproken en geschreven Nederlands: *iedere tijd is LEEFTIJD*.
leesteksten V/1, lente 1980; idem luisterteksten. Uitg. Instituut voor Toegepaste
Taalkunde, Grote Kruisstraat 2/1, 9712 TS Groningen.
Dutch Crossing, Number 10, March 1980; Number 11, July 1980. A Journal
for Students of Dutch. Published by the Dutch Department, Bedford College,
Regent's Park, London NW1 4NS. ISSN 0309-6564.
Een morgenland. Een avondland. 14 Vlaamse & 14 Catalaanse dichters/14
poetes Catalans i 14 poetes Flamencs. *Terra de Llevant. Terra de Ponent*.
Vertaald door/Traduits per Bob de Nijs. Flemish P.E.N.-Centre, 1978,
D/1978/2580/02,

147 blz. (aangeboden door Luis G. Caturla, Barcelona).

Fact Sheets on the Netherlands:

- FS- 5-N-1980: Bejaardenbeleid in Nederland
- FS-13-N-1980: Muziek en dans in Nederland
- FS-15-N-1980: De film in Nederland
- FS-16-N-1980: Amateuristische kunstbeoefening in Nederland
- FS-18-N-1980: Het maatschappelijk beleid ten opzichte van gehandicapten in Nederland
- FS-30-N-1980: De openbare bibliotheken in Nederland
- FS-32-N-1980: Archeologie in Nederland.

Uitgaven van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Centrale Directie Internationale Betrekkingen, afdeling Voorlichting Buitenland, Studiebezoeken en Congresszaken, Steenvoordelaan 370, Postbus 5406, 2280 HK Rijswijk (zie ook *NEM-34*, blz. 42-44).

Forum der Letteren, tijdschrift voor Taal- en letterkunde, maart 1980, juni 1980.

Uitg. Coutinho BV, Badlaan 2, 1399 GN Muiderberg.

Redactie: Postbus 232, Leiden.

Gedeeld Domein. Bulletin van de Algemene Conferentie der Nederlandse Letteren, nr. 33, dec. 1979 (2 ex.). Red. secr.: Sir Winston Churchillaan 362, 2284 JN Rijswijk en Kortenberglaan 158, B-1040 Brussel.

Gramma, *Nijmeegs tijdschrift voor taalkunde*, jg. 4, nr. 2. Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut Nederlands, Erasmuslaan 40, 6525 GG Nijmegen.

Hedendaagse Nederlandse leesteksten voor volwassen buitenlanders door drs. Wini Gerritsen, 141 blz. Uitgave van het Centrum voor Talenonderwijs van de Landbouwhogeschool Wageningen, Stadsbrink 389, 6707 AC Wageningen (zie ook blz. 38).

Higher Education and Research in the Netherlands, vol. 23, 2, 3, 4, 1979. Uitg. NUFFIC, Postbus 90734, 2509 LS Den Haag.

Informatiebulletin Centrale Directie Internationale Betrekkingen van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Postbus 5406, 2280 HK Rijswijk.

Informatie-Bulletin van de afdeling Voorlichting Buitenland, Studiebezoeken en Congresszaken van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, nr. 56, mei 1980, Postbus 5406, 2280 HK Rijswijk.

Jaarverslag (47e) van het Nederlands Cultuurhistorisch Instituut van de Universiteit van Pretoria (1.1.1979-31.12.1979), 6 blz.

Jaarverslag over 1979 Stichting W.S.O. Werkgroep Studiereizen Ontwikkelingslanden, Badhuisweg 251, Postbus 90734, 2509 LS Den Haag, april 1980.

De Kikkraant, docentenblad; uitgave van de Stichting Krant in de Klas, Joh. Vermeerstraat 14, 1071 DR Amsterdam, april 1980.

KFV-Mededelingen, orgaan van het Komitee voor Frans-Vlaanderen v.z.w. Driemaandelijks tijdschrift 7e jg. nr. 4, 8e jg. nrs. 1 en 2, 1980.

Kunst. Van de Dienst Kunstverspreiding van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, Bestuur Internationale Culturele

Betrekkingen, Kortenberglaan 158, B-1040 Brussel ontvingen wij de volgende publikaties:

- D/1980/2111/ 2, *Tekeningen en Prenten uit Antwerpens Gouden Eeuw*
- D/1980/2111/ 4, *Houtsnijkunst uit Macedonië van de 14e tot de 20e eeuw*
- D/1980/2111/ 6, *Constructivisme in Vlaanderen van 1920 tot nu*
- D/1980/2111/ 7, *Hedendaagse Grafiek uit België*
- D/1980/2111/11, *Hedendaagse Vlaamse Kunst*
- D/1980/2111/13, *Made in Belgium*
- D/1980/2111/14, *La Biennale di Venezia 1980 Venice Biennial*
- D/1980/2111/15, *Biennale Venezia/Venice Biennial 1980*
- D/1980/2111/16, *Roobjee*
- D/1980/2111/17, *Swimberghe*
- D/1980/2111/19, *Flemish Expressionism*
- D/1980/2111/21, *Hedendaagse Vlaamse Tekenkunst.*

De Lage Landen/Le Courrier des Pays-Bas, tweemaandelijks tijdschrift, nrs. 1, 2 en 3, 1980. Fraikinstraat 16-b, B-2410 Herentals.

Leuvense Bijdragen. Tijdschrift voor Germaanse Filologie, jg. 68-1979, nr. 4, jg. 69-1980, nrs. 1, 2-3. Redactie en administratie: Blijde Inkomststraat 21, B-3000 Leuven.

Levend Nederlands. Suplemento para el estudio autodidactico. Een audiovisuele cursus Nederlands voor buitenlanders. VU-Boekhandel, Hoofdgebouw Vrije Universiteit, P.O. Box 7161, De Boelelaan 1105, Amsterdam. Afdeling Talenpraktikum VU-Amsterdam, 107 blz. ISBN 90625625 1-5.

Nederlands Buitengaats. Contactblad Zomercursussen Nederlandse Taal en Cultuur, nr. 10, april 1980, nr. 11, aug. 1980. Uitg. Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, Bestuur voor Internationale Culturele Betrekkingen, Brussel.

De Nederlandse erfenis in Ceylon. Uitgave Stichting Nederland-Sri Lanka (Ceylon), Badhuisweg 251, 2597 JR Den Haag, aug. 1980, 28 blz.

Nederlandse onregelmatige en sterke werkwoorden met hun vertaling in het Arabisch, Engels, Frans, Russisch, Spaans en Zweeds. Centrum voor Talenonderwijs van de Landbouwhogeschool Wageningen, Stadsbrink 389, 6707 AC Wageningen, 1980 (zie ook blz. 38).

De Nederlandse TAALUNIE, gezamenlijke publikatie van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (België), het Ministerie van Nationale Opvoeding (België), het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (Nederland) en het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen (Nederland). Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, september 1980, 55 blz.

Neerlandia, algemeen Nederlands tijdschrift, 84e jg., 1980, nr. 2, 3, 4. Adm. Nederland: Surinamestraat 28, Den Haag; adm. België: Monnikenhofstraat 262, B-2040 Antwerpen.

Nieuwsbrief van de Vereniging 'Nederland in den Vreemde', Noordeinde 64A, 2514 GK 's-Gravenhage, 4e jg. nr. 14, juni 1980, nr. 15, sept. 1980.

NUFFIC annual report 1979, uitg. Netherlands Universities Foundation for International Cooperation, P.O. Box 90734, 2509 LS The Hague, The Netherlands.

NUFFIC-Jaarverslag 1979, uitg. Stichting der Nederlandse Universiteiten en Hogescholen voor Internationale Samenwerking, Postbus 90734, 2509 LS Den Haag.

Ons Erfdeel, algemeen-Nederlands Tweemaandelijks Cultureel Tijdschrift, 23e jg., 1980, 2, 3, 4. Uitg. Stichting Ons Erfdeel vzw, Murissonstraat 160, B-8530 Rekkem/Rijvoortshoef 265, 4941 VJ Raamsdonksveer.

Ons Kanton, maandblad van de Vriendenkring van het Komense, 10e jg., 1980, nrs. 2, 3, 4, 5. Guide de Dieustraat 41, B-7791 Neerwaasten.

Onze Taal, maandblad van het Genootschap Onze Taal, 49e jg., nrs. 4-7, 1980. Redactie: Postbus 1, 2501 AA Den Haag, administratie: Postbus 16090, 2500 BB Den Haag.

Open Deur, maandblad. Tijdschrift van het Ministerie van Nederlandse Cultuur, 11e jg., 9/10, 12e jg., nrs. 1, 2, 3, 4, 1980. Redactie: Ministerie van Nederlandse Cultuur, Koloniënstraat 29-31, B-1000 Brussel.

Op gelijke voet. Informatie over het emancipatiebeleid van de Rijksoverheid, febr. 1980. Uitg. Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, postbus 5406, 2280 HK Rijswijk.

Overzicht Internationale Universitaire Samenwerking, jg. IX, nrs. 7, 8, 9, jg. X, nrs. 1, 2. Uitg. NUFFIC, Postbus 90734, 2509 LS Den Haag.

10 Reduccions. Revista de poesia. Poesia neerlandesa, 1980, 79 blz. Redactie en adm.: Carrer Nou 2, Vic (Barcelona), Spanje (geschenk van Luis G. Caturla, Barcelona).

Restant VII, 4, Vertaalwetenschap, literatuur, wetenschap, vertaling en vertalen door A. Lefevere & R. Vanderauwera (reds.), 1979.

Restant VIII, 1, winter 1979-80, tijdschrift voor Resente Semiotische Teorievorming en Analise van Teksten. Redactie en Administratie: Tweelingenstraat 13, B-2000 Antwerpen. Uitgever: Kiliaanstraat 27, B-2570 Duffel.

Studia Germanica Gandensia XX. Uitg. Afdeling Germaanse Filologie van de Faculteit van Letteren en Wijsbegeerte van de Rijksuniversiteit Gent, 1979, 195 blz.

Studiegids 1980-81 Nederlandse Taal- en Letterkunde, Instituut voor Neerlandistiek, Universiteit van Amsterdam.

Teksten en Documenten. Verzameling 'Belgische Kroniek'
nr. 321, 1979, *De Zevende Kunst voorbij. De tekenfilm in België.*

nr. 322, 1979, *De Zevende Kunst voorbij. Geschiedenis van het Beeldverhaal in België* door Danny de Laet en Yves Varende, 302 blz.

nr. 323, 1979, *Het Muziekleven in België* door prof. dr. F.J. de Hen, 141 blz.

Uitgaven van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Quatre-Brasstraat 2, B-1000 Brussel.

Tien jaar zomercursus Nederlands. Wetenschappelijk Onderwijs Limburg, Universitaire Campus, B-3610 Diepenbeek. Internationale Culturele Betrekkingen van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, Kortenberglaan 158, B-1040 Brussel. D/1980/0991/06.

Tydskrif vir Letterkunde, Nuwe Reeks XVIII: 1, febr. 1980. Posbus 1758, Pretoria, Zuid-Afrika.

Uitleg-krant, weekblad van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, 2e jg. nrs. 67-92. Redactie: Nieuwe Uitleg 1, 2514 BP Den Haag; adm.: Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat 1, 2515 TZ Den Haag.

Uitleg Magazine, veertiendaags tijdschrift van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, 47e jg. nrs. 38-48. Redactie: Nieuwe Uitleg 1, 2514 BP Den Haag; adm.: Staatsuitgeverij, Christoffel Plantijnstraat 1, 2515 TZ Den Haag.

Uitleg Magazine Extra nrs. 1, 2 en 3, mei, aug. en okt. 1980. Redactie en administratie: als boven.

ViW-Nieuws, tweemaandelijks tijdschrift van Vlamingen in de Wereld vzw., nrs. 36-40, 1979-1980. Blanchestraat 11, B-1050 Brussel.

VIW en V.T.B. Twee open handen voor het onthaal van Vlamingen in het buitenland en hun nakomelingen, 1980. Blanchestraat 11, B-1050 Brussel.

Weekbulletin van de Voorlichtingsdienst van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Postbus 5406, 2280 HK Rijswijk; 3e jg., nrs. 19-50.

Zuid-Afrika, maandblad van de Zuid-Afrikaanse Stichting voor de culturele en economische betrekkingen tussen Nederland en Zuid-Afrika, 57e jg., 1980, nrs. 3-9. Keizersgracht 141, 1015 CK Amsterdam.

Lijst 3: door uitgevers aangeboden publikaties

EDUCABOEK BV, Industrieweg, Postbus 48, 4100 AA Culemborg, Nederland: *Met 26 letters*. Nederlandse taal voor het Middelbaar Beroepsonderwijs.

Voorloper, door A. Pigmans en H. Veraart, 4e, gewijzigde druk. ISBN 9011 29608 7, 88 blz. Prijs f 12,75.

GYSBERS & VAN LOON, Antiquariaat, Bakkerstraat 7-7a, Postbus 396, 6811 EG Arnhem: *Catalogus* No. 1431 (dialect, naamkunde, spreekwoorden, woordenboeken, Ned. Taal- en Letterkunde).

MARTINUS NIJHOFF, Boekhandel en Uitgeversmaatschappij, Postbus 269, NL 2501 CG Den Haag, tel. 070-469460:

Catalogus Nederlandse Taal- en Letterkunde.

SCHUHMACHER Antiquariaat, Geldersekafe 107, 1011 EM Amsterdam:

Short Title List Nederlandse Literatuur na 1880.

DE SIKKEL (en DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL), Kapelsestraat
222, B-2080 Kapellen (adres per 1.1.1981: Nijverheidsstraat 8, B-2150 Malle):

Start, driemaandelijks tijdschrift voor het onderwijs; 6e jg., nr. 2, dec. 1979-jan.
1980, cursorische lectuur en nieuwe taaluitgaven 1980.

Catalogi.

SINGEL 262, NL 1016 AC Amsterdam, tel. 020-23 71 95, Belgisch adres:

Uitgeverij Kosmos, Cogels-Osylei 12, B-2600 Berchem, tel. 31/3903 04:

Catalogi van De Arbeiderspers, de Wetenschappelijke Uitgeverij, Querido.

STAATSUITGEVERIJ, Chr. Plantijnstraat 1, NL 2515 TZ Den Haag, tel.

070-789911: *Publikaties van de rijksoverheid*, 1979, nrs. 8 t/m 12, 1980, nrs.

1-4.

Belgisch adres: Noordnederlands Boekbedrijf N.V., Paleisstraat 25, B-2000

Antwerpen.

W.J. THIEME & CIE, Postbus 7, NL 7200 AA Zutphen, tel. 05750-10566:

Van de reeks Klassiek Letterkundig Pantheon (o.r.v. prof. dr. C.L. Neutjens, dr. W.A. Ornée en prof. dr. L. Strengholt) ontvingen wij:

nr. 219, Samuel Coster, *Polyxena*. Treurspel. Van inleiding en aantekeningen voorzien door drs. G. van Eemeren; 1979, ISBN 90 03 22020 4, 157 blz., prijs f 19,50.

nr. 221, Joost van den Vondel, *Poëtologisch proza*. Verzameld, ingeleid en toelicht door dr. Lieven Rens; 1979, ISBN 90 03 22090 5, 152 blz., prijs f 18,50.

TWAYNE PUBLISHERS. A Division of G.K. Hall & Co., Boston:

Van de Stichting ter bevordering van de Vertaling van Nederlands Letterkundig Werk ontvingen wij vol. 12 uit de Library of Netherlandic Literature, *Memory and Agony. Dutch stories from Indonesia*. Collected and Introduced by Rob Nieuwenhuys. Translated from the Netherlandic by Adrienne Dixon. Editor Egbert Krispyn; 260 blz.

WETENSCHAPPELIJKE UITGEVERIJ E. STORY-SCIENTIA p.v.b.a., P. van Duyseplein 8, B-9000 Gent:

Prospectus *Literatuurwetenschappelijke studiën. Tekst en kontekst*.

WOLTERS-NOORDHOFF BV, Postbus 58, NL 9700 MB Groningen:

Tijdschrift voor taalbeheersing, jg. 1, nr. 1, januari 1979.

Redactie: Emmalaan 25, NL 3581 HN Utrecht;

administratie: Postbus 58, NL 9700 MB Groningen.

(hme)